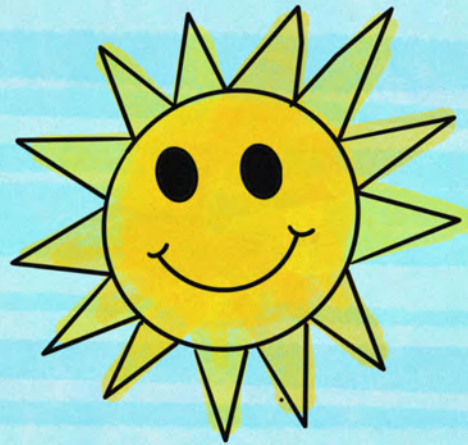

ΓΙΑΝΝΗΣ
ΜΠΙΛΙΑΝΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΠΙΚΡΑΜΕΝΟΣ

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΜΙΛΗΣΟΥΜΕ

Ένας οδηγός για τον προγραμματισμό
περιουσιακών και προσωπικών
ζητημάτων

Υπό την αιγίδα της
MKO Alzheimer Athens

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ Ε.Ε.
sakoulasbooks.gr

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτηρας απαγορευτικής των προσβολών της. Επισημαίνεται πάντως ότι κατά τον Ν. 2121/1993 (όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975) απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, η ηλεκτρονική αντιγραφή (σκανάρισμα), η αποθήκευσή του σε βάση δεδομένων, η αναμετάδοσή του σε ηλεκτρονική ή μηχανική ή οποιαδήποτε άλλη μορφή, η φωτοανατύπωσή του και η ηχογράφηση ή οποιοσδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Γιάννης Μπιλιάνης - Κωνσταντίνος Πικραμένος

Πρέπει να μιλήσουμε - Ένας οδηγός για τον προγραμματισμό
περιουσιακών και προσωπικών ζητημάτων

Αθήνα, 2023

ISBN 978-960-596-275-3

Την εικαστική επιμέλεια έχει αναλάβει ο φίλος και συνάδελφος Γιάννης Αποσκίτης,
https://www.instagram.com/aposk_art/

Ευχαριστούμε τις εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα και ειδικά τη Ξένια και τον Δημήτρη Κοντομανώλη για την αμέριστη υποστήριξή τους και τη φίλη, Μαρία Δήμα, για τη βοήθειά της στην επιμέλεια του κειμένου.

Ευχαριστούμε, επίσης, ιδιαιτέρως την Εταιρεία Alzheimer Αθηνών για την άριστη συνεργασία.

© **Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Ε.Ε.**

Σόλωνος 86 - 106 80 Αθήνα

Τηλ.: 210 3623743 - 2103623586 • Fax: 210 3610425

email: info@sakkoulasbooks.gr - www.sakkoulasbooks.gr

© **Editions Ant. N. Sakkoulas Limited Partnership E.E.**

86, Solonos Str. - 106 80 Athens - Greece

Tel.: 210 3623743 - 2103623586 • Fax: 210 3610425

email: info@sakkoulasbooks.gr - www.sakkoulasbooks.gr

Πρόλογος

Παρασκευής Σακκά

Νευρολόγου - Ψυχιάτρου,

Προέδρου της Εταιρείας Alzheimer Αθηνών

Προέδρου του Εθνικού Παρατηρητηρίου για την Άνοια

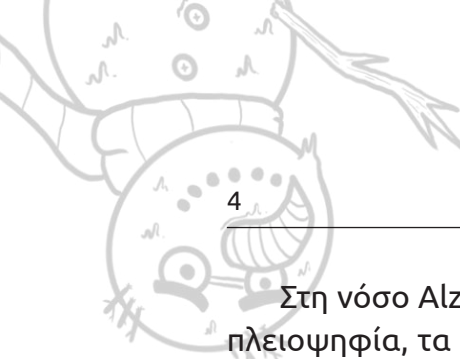
Τα άτομα που ζουν με άνοια σε παγκόσμια κλίμακα ανέρχονται στα 50 εκατομμύρια. Ο αριθμός αυτός αναμένεται να υπερτριπλασιαστεί φτάνοντας τα 150 εκατομμύρια το 2050. Η άνοια πλήττει το 5-6 % των ανθρώπων άνω των 65 ετών. Η αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης και κατά συνέπεια του αριθμού των ατόμων της τρίτης ηλικίας καθιστά την άνοια μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της δημόσιας υγείας τα επόμενα χρόνια. Η νόσος Alzheimer είναι η πιο συχνή αιτία της άνοιας των ηλικιωμένων, 60-70% του συνόλου των περιστατικών, και αποτελεί μία μη αναστρέψιμη, προοδευτικά εξελισσόμενη, νευροεκφυλιστική νόσο που οδηγεί σε αναπηρία και μεγάλο κοινωνικοοικονομικό φορτίο σε όλες τις χώρες του κόσμου.

Τα τελευταία χρόνια έχουν επενδυθεί τεράστιοι πόροι, ενέργεια και προσπάθεια από τις κοινωνίες και την ερευνητική κοινότητα σε μια προσπάθεια να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα. Έχουν συντελεστεί μεγάλοι πρόοδοι σε επίπεδο κατανόησης της νόσου, ανακάλυψης νέων παθολογικών αιτιών, βιοδεικτών και μεθόδων ανίχνευσης τους, γενετικών αιτιών αλλά και συμβολής του τρόπου ζωής στην διατήρηση των νοητικών ικανοτήτων.

Σύμφωνα με πρόσφατα στατιστικά στοιχεία στη χώρα μας 160.000 άτομα πάσχουν από άνοια και 280.000 άτομα από ήπια νοητική διαταραχή που είναι προστάδιο της άνοιας. Συνολικά, ο πληθυσμός των ανθρώπων με νοητικά προβλήματα πλησιάζει το μισό εκατομμύριο και αν συνυπολογίσουμε ότι για κάθε ασθενή με άνοια επηρεάζεται σημαντικά η ζωή 2-3 φροντιστών-μελών της οικογένειας, η πάθηση αφορά άμεσα 1 εκατομμύριο Έλληνες πολίτες.

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Άνοια και τη νόσο Alzheimer έχει εγκριθεί από την Επιτροπή Κοινωνικών Υποθέσεων της Βουλής και διατυπώνει προτάσεις για ένα ολοκληρωμένο και αποτελεσματικό σχέδιο διαχείρισης και αντιμετώπισης όλων των τομέων της άνοιας. Το Εθνικό Παρατηρητήριο για την Άνοια και η Πανελλήνια Ομοσπονδία Alzheimer με τις οργανώσεις Alzheimer σε όλη την Ελλάδα συνεχίζουν με επιτυχία τον αγώνα να γίνει η άνοια προτεραιότητα για τη δημόσια υγεία. Κέντρα Ημέρας για άτομα με άνοια λειτουργούν σε 20 πόλεις της Ελλάδος και υπάρχουν αρκετά Ιατρεία Μνήμης σε Γενικά και Πανεπιστημιακά Νοσοκομεία.

Στη νόσο Alzheimer πάσχει όλη η οικογένεια, καθώς, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, τα άτομα με άνοια φροντίζονται στο σπίτι από τα μέλη των οικογενειών τους. Το ψυχολογικό και οικονομικό φορτίο των φροντιστών είναι βαρύ και πολύπλευρο. Οι αυξημένες απαιτήσεις φροντίδας των ανοϊκών ασθενών επιδρούν στην υγεία των φροντιστών, επηρεάζουν τη συμμετοχή τους σε κοινωνικές και επαγγελματικές δραστηριότητες, περιορίζουν τον ελεύθερο χρόνο τους, κλονίζουν την κοινωνική τους θέση και απειλούν την οικονομική τους ασφάλεια. Επίσης, υπάρχουν πολλά πρακτικά και διαδικαστικά θέματα που δυσκολεύουν τη ζωή και την καθημερινότητα των οικογενειών των ατόμων που πάσχουν από άνοια.

Επιχειρώντας να συμβάλουμε στην αντιμετώπιση κάποιων εξ αυτών των πρακτικών προβλημάτων σας παραδίδουμε σε συνεργασία με τους δικηγόρους Γιάννη Μπιλιάνη και Κωνσταντίνο Πικραμένο αυτόν τον οδηγό, ο οποίος απευθύνεται σε μη νομικούς και καλύπτει τα βασικά σημεία του περιουσιακού και προσωπικού προγραμματισμού.

Όταν μιλάμε για τον προγραμματισμό περιουσιακών ζητημάτων αναφερόμαστε σε έναν συνολικό προγραμματισμό που περιλαμβάνει όχι μόνο τις συναλλαγές εν ζωή, αλλά και τη σύνταξη μιας διαθήκης, η οποία θα περιλαμβάνει τις επιθυμίες του προσώπου για την τύχη της περιουσίας του μετά το θάνατό του. Ο σκοπός του προγραμματισμού είναι να αποφεύγονται, κατά το μέτρο του δυνατού, μελλοντικά προβλήματα. Εκτός, όμως, από την τακτοποίηση ζητημάτων περιουσιακής φύσης, μεγάλη αξία έχει ο προγραμματισμός προσωπικών ζητημάτων. Παράδειγμα τέτοιου προγραμματισμού είναι η πρόβλεψη για τη φροντίδα του προσώπου σε περίπτωση που αυτό καταστεί ανίκανο να λαμβάνει αποφάσεις για τον εαυτό του.

Συνολικά ο στόχος του οδηγού είναι να πληροφορήσει τον αναγνώστη του σχετικά με ζητήματα περιουσιακής και προσωπικής φύσης, ώστε ο τελευταίος να έχει την ευχέρεια να τα ρυθμίσει σύμφωνα με τις επιθυμίες του και με νομικά έγκυρο τρόπο.

Ευχαριστούμε θερμά τους συγγραφείς και σας ευχόμαστε καλή ανάγνωση!

Η Εταιρεία ALZHEIMER Αθηνών

Η Εταιρεία Alzheimer Αθηνών είναι μη κερδοσκοπικός οργανισμός-σωματείο ο οποίος ιδρύθηκε το 2002, από άτομα με άνοια, συγγενείς τους και επαγγελματίες υγείας που ασχολούνται με την άνοια και τη νόσο Αλτσχάιμερ ειδικότερα. Σκοπός της Εταιρείας είναι η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα πρόληψης της άνοιας, η υποστήριξη των ατόμων με άνοια και των οικογενειών τους, η κινητοποίηση των κοινωνικών φορέων για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων και την προαγωγή της ποιότητας ζωής των ασθενών και των φροντιστών τους. Σήμερα η Εταιρεία έχει 5500 μέλη, 80 εργαζόμενους επαγγελματίες υγείας και 55 εθελοντές.

Για την επίτευξη των στόχων της, η Εταιρεία Alzheimer Αθηνών με τη χρηματοδότηση του Υπουργείου Υγείας και του Ταμείου Ανάκαμψης υλοποιεί σημαντικό αριθμό δράσεων παρέχοντας όλες τις υπηρεσίες της δωρεάν:

- 9 Κέντρα Ημερήσιας Φροντίδας για άτομα με άνοια στην Αττική και στην Άρτα
- 4 Κινητές Μονάδες για την άνοια
- Γραμμή Βοήθειας για την Άνοια 1102
- 94 Συμβουλευτικοί Σταθμοί για την άνοια σε συνεργασία με τους δήμους του ΕΔΔΥΠΠΥ σε όλη την Ελλάδα
- Εκστρατείες ευαισθητοποίησης και πρόληψης της άνοιας για το κοινό
- Εκπαίδευση οικογενειακών και έμμισθων Φροντιστών
- Εκπαίδευση επαγγελματιών υγείας (γιατρών, ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών, νοσηλευτών, φυσικοθεραπευτών) – Συνέδρια- επιστημονικές ημερίδες
- Υλοποίηση Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων
- Επιστημονική έρευνα
- Έκδοση και δωρεάν διανομή έντυπου ενημερωτικού υλικού

Περιεχόμενα

Disclaimer	9
Εισαγωγή: προγραμματισμός περιουσιακών και προσωπικών ζητημάτων Γιατί δεν προγραμματίζουμε τα περιουσιακά και τα προσωπικά μας ζητήματα;	10 13

Ενότητα 1η: Τα σημαντικότερα περιουσιακά στοιχεία

Θεμελιώδεις έννοιες	16
Τα ακίνητα ως περιουσιακά στοιχεία	17
Εισαγωγή στο εμπράγματο δίκαιο και στα εμπράγματα δικαιώματα	17
Τα εμπράγματα δικαιώματα	17
Η κυριότητα	17
Οι δουλείες	18
Η εμπράγματη ασφάλεια	19
Η συγκυριότητα	20
Λύση της συγκυριότητας	21
Η οριζόντια ιδιοκτησία	22
Η κάθετη ιδιοκτησία	22
Η φορολογία του εισοδήματος (και της κατοχής!) ακινήτων	23
Η χρήση των ακινήτων από φορολογική σκοπιά	23
Η φορολογική επιβάρυνση της κατοχής ακινήτων	25
Τρόποι μεταβίβασης ακινήτων	27
Η πώληση	27
Η δωρεά και η γονική παροχή	28
Η φορολογία της μεταβίβασης των ακινήτων	30
Επιμερισμός αξίας ψιλής κυριότητας και επικαρπίας	30
Φορολογία της πώλησης	30
Φορολογία της δωρεάς	31
Ενήλικα και Ανήλικα τέκνα	33
Εμπράγματα δικαιώματα και «εξασφάλιση» των γονέων	33
Διαχείριση της περιουσίας ανηλίκων τέκνων	33
Άυλα αγαθά και ενοχικά δικαιώματα	35
Εισαγωγή στο ενοχικό δίκαιο	35
Τραπεζικοί λογαριασμοί	35
Οι σχέσεις μεταξύ των συνδικαιούχων του κοινού λογαριασμού	36
Περιουσιακά στοιχεία και ρίσκο	37
Περιουσία και σύζυγοι	38

Εφαρμοστέο δίκαιο στις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων	38
Αποκτήματα κατά τη διάρκεια του γάμου	39
Σύμφωνο συμβίωσης και περιουσιακές σχέσεις	40
Περιουσιακή αυτοτέλεια και κοινοκτημοσύνη	40
Λοιπά ζητήματα οικογενειακού δικαίου	41

Ενότητα 2η: Η κληρονομική διαδοχή

Η κληρονομική διαδοχή	43
Εισαγωγή	43
Κληρονομική διαδοχή και κληρονόμος	44
Η διαθήκη	45
Τα είδη της διαθήκης	46
Η ιδιόγραφη διαθήκη	46
Ιδιόγραφη διαθήκη με κληρονόμους μακρινούς συγγενείς και ξένους	47
Πότε πρέπει να αποφεύγονται οι ιδιόγραφες διαθήκες	48
Η δημόσια διαθήκη	48
Η μυστική διαθήκη	49
Ανάκληση διαθήκης	49
Ειδικοί τρόποι διάθεσης με τη διαθήκη	50
Αποκλήρωση	50
Συνήθεις προβληματισμοί για τη φροντίδα των μελών της οικογένειας που «μένουν πίσω» μετά το θάνατο	52
Περιουσία και φροντίδα ανηλίκων τέκνων	52
Οικονομική ανεξαρτησία επιζώντος συζύγου	52
Ενδεχόμενο τα τέκνα να συγκρουστούν μεταξύ τους για τη διαχείριση της περιουσίας	52
Οικονομική φροντίδα προσώπων με προβλήματα εξαρτήσεων	53
Η εξ αδιαθέτου διαδοχή	55
Είναι απαραίτητη μια διαθήκη τελικά;	60
Η «αναγκαστική διαδοχή»	62
Στέρηση της νόμιμης μοίρας	63
Η αποδοχή της κληρονομιάς	64
Η αποποίηση της κληρονομιάς	65
Άδεια από το δικαστήριο για αποποίηση εκ μέρους ανηλίκων	65
Η αποδοχή κληρονομιάς με το ευεργέτημα της απογραφής	66
Προστασία για τους ανήλικους στο πεδίο του κληρονομικού δικαίου	67
Φορολογία της κληρονομιάς	68
Κλίμακα φορολογίας	68
Απαλλαγή πρώτης κατοικίας	69
Ο θεσμός του συνυπολογισμού	69

Προθεσμία υποβολής της δήλωσης φόρου κληρονομιάς	69
Κληρονομική διαδοχή και κοινοί τραπεζικοί λογαριασμοί	71
Έγγραφα και οδηγίες προς τους κληρονόμους	72

Ενότητα 3η: Προγραμματισμός προσωπικών ζητημάτων και απώλεια της αυτονομίας

Η άνοια ως απειλή της αυτονομίας και οι θεσμικές δικλείδες ασφαλείας	74
Νομικά και ηθικά προβλήματα σχετιζόμενα με την άνοια	75
Ικανότητα δικαίου και δικαιοπρακτική ικανότητα	76
Ο θεσμός της δικαστικής συμπαράστασης	79
Η έννοια και ο σκοπός του θεσμού της δικαστικής συμπαράστασης	79
Πώς τίθεται ένα πρόσωπο σε δικαστική συμπαράσταση;	79
Δικαστικός συμπαραστάτης και εποπτικό συμβούλιο	80
Προσωρινός δικαστικός συμπαραστάτης	81
Τα αποτελέσματα της υποβολής σε δικαστική συμπαράσταση	81
Αποδοχή κληρονομιάς	82
Γονική μέριμνα	82
Γάμος και διαζύγιο	82
Ζητήματα οικονομικής εκμετάλλευσης ηλικιωμένων και ψυχικά ασθενών	83
Ζητήματα ικανότητας προς σύνταξη διαθήκης	84
Πληρεξούσιο για το χειρισμό περιουσιακών και προσωπικών ζητημάτων	85
Αυτονομία σε ιατρικά ζητήματα	86
Εντολές πληρεξουσιότητας σε θέματα υγείας / προγενέστερες εντολές	86
Διαθήκες Ζωής	88
Ιατρικός πατερναλισμός και το δικαίωμα του αυτοκαθορισμού	88
Ενημέρωση και Συναίνεση του Ασθενούς	89
Διευθέτηση προσωπικών υποθέσεων	91
Η ταφή και το δικαίωμα στην προσωπικότητα	91
Η δωρεά οργάνων	91
Ψηφιακά αγαθά και προφίλ σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης	91
Οι συγγραφείς - Ο καλλιτέχνης	93

Αποποίηση ευθύνης

Οι πληροφορίες στο παρόν έργο δεν παρατίθενται για συμβουλευτικούς σκοπούς και δεν αποτελούν σύσταση για οποιαδήποτε νομική ενέργεια και επένδυση, η οποία σε κάθε περίπτωση ενέχει ρίσκο.

Πρέπει να λάβετε υπ' όψιν ότι διάφορες κρίσιμες πληροφορίες ενδέχεται να έχουν αλλάξει από τη στιγμή σύνταξης του παρόντος και ότι για την πραγματοποίηση νομικών και φορολογικών ενεργειών είναι απαραίτητη η λήψη αξιόπιστης και εξατομικευμένης συμβουλής από ειδικούς.

Εισαγωγή: προγραμματισμός περιουσιακών και προσωπικών ζητημάτων

Κατά τη διάρκεια της ζωής ενός ανθρώπου και κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, τα περιουσιακά αγαθά του αυξάνονται, όπως συμβαίνει και με τις υποχρεώσεις του. Προκύπτει, συνεπώς, για τους περισσότερους από εμάς η ανάγκη να διασφαλίσουμε πως, όταν εγκαταλείψουμε το μάταιο τούτο κόσμο, τα αγαπημένα μας πρόσωπα θα έχουν εξασφαλίσει όλα τα απαραίτητα. Η «εξασφάλιση» αυτή μπορεί να σημαίνει κάτι το εντελώς διαφορετικό, ανάλογα με την ηλικία και τις ανάγκες των συγκεκριμένων προσώπων. Για παράδειγμα, άλλες είναι οι σκέψεις και οι προετοιμασίες που κάνει κανείς, όταν υπάρχουν ηλικιωμένοι γονείς ή αδέρφια με προβλήματα υγείας, τα οποία δεν έχουν άλλα πρόσωπα να τα φροντίσουν και άλλες για τα ανήλικα παιδιά του και την/τον σύζυγο ή σύντροφό του. Εκτός, μάλιστα, από τους παραπάνω συνηθισμένους προβληματισμούς ενδέχεται να υπάρχουν και ειδικές συνθήκες στην κάθε οικογένεια, όπως συγγενείς, οι οποίοι είναι πιθανό να ξοδέψουν «ό,τι έχουν και δεν έχουν» εξαιτίας κάποιου εθισμού και να μείνουν αβοήθητοι.

Σε τέτοιου είδους περιπτώσεις, η γνώση βασικών νομικών και φορολογικών αρχών χρησιμεύει, ώστε να διασφαλίζονται τα συμφέροντα όλων των εμπλεκόμενων μερών με την ελάχιστη δυνατή οικονομική και φορολογική επιβάρυνση.

Επιπλέον, πέρα από τη φροντίδα των αγαπημένων του προσώπων ενδέχεται κανείς να έχει και άλλες επιθυμίες που επιθυμεί να γίνουν πράξη μετά το θάνατό του. Για παράδειγμα, ενδέχεται να επιθυμεί να διαθέσει ένα ποσό για έναν συγκεκριμένο φιλανθρωπικό σκοπό. Στην περίπτωση αυτή, είναι σημαντικό να γνωρίζει βασικές αρχές του κληρονομικού δικαίου, ώστε να διασφαλίσει ότι οι επιθυμίες του θα γίνουν σεβαστές από τους κληρονόμους του. Εξάλλου, η έλλειψη μιας προσεκτικά μελετημένης διαθήκης μπορεί να οδηγήσει σε αμφισβητήσεις, δικαστικούς αγώνες και εν γένει στη δημιουργία ποικίλων προβλημάτων για τους διαδόχους του κληρονομούμενου.

Επομένως, όταν μιλάμε για τον **προγραμματισμό περιουσιακών ζητημάτων** αναφερόμαστε σε έναν συνολικό προγραμματισμό που περιλαμβάνει όχι μόνο τις συναλλαγές εν ζωή, αλλά και τη σύνταξη μιας διαθήκης, η οποία θα περιλαμβάνει τις επιθυμίες του προσώπου για την τύχη της περιουσίας του μετά το θάνατό του. Ο σκοπός του προγραμματισμού είναι να αποφεύγονται, κατά το μέτρο του δυνατού, μελλοντικά προβλήματα.

Εκτός, όμως, από την τακτοποίηση ζητημάτων περιουσιακής φύσης, μεγάλη αξία έχει ο **προγραμματισμός προσωπικών ζητημάτων**. Παράδειγμα τέτοιου

προγραμματισμού είναι η πρόβλεψη για τη φροντίδα του προσώπου σε περίπτωση που αυτό καταστεί ανίκανο να λαμβάνει αποφάσεις για τον εαυτό του. Αυτό μπορεί να συμβεί σε περιπτώσεις ατυχημάτων, ιατρικών επεμβάσεων αλλά και συνηθέστερα σε περιπτώσεις νευροεκφυλιστικών διαταραχών, όπως είναι η γεροντική άνοια και η νόσος Alzheimer. Τονίζεται πως σε σχέση με το αγγλοσαξονικό δίκαιο, υπάρχουν λιγότερες δυνατότητες να ρυθμίσει κανείς προκαταβολικά ζητήματα σχετικά με την προσωπική του υγεία και αυτονομία, αλλά αυτό είναι ένα ζήτημα για το οποίο θα μιλήσουμε αναλυτικά στην αντίστοιχη ενότητα.

Φυσικά, οι ανάγκες για προγραμματισμό περιουσιακών και προσωπικών ζητημάτων διαφέρουν ανάλογα με τις συνθήκες ζωής του κάθε προσώπου και μπορούν να εμφανίσουν απεριόριστη ποικιλία και περιπλοκότητα. Παραδείγματος χάριν, τα τελευταία χρόνια αυξάνουν οι περιπτώσεις ζευγαριών, τα οποία έχουν διαφορετικές εθνικότητες ή έχουν μεν την ίδια εθνικότητα, αλλά αλλάζουν τακτικά τη χώρα εγκατάστασής τους ανάλογα με τις εργασιακές τους ανάγκες. Επιπλέον, περισσότερα από ότι στο παρελθόν είναι τα ζευγάρια που συμβιώνουν σε ελεύθερη ένωση, χωρίς επίσημη νομική/κρατική αναγνώριση της σχέσης τους. Τέλος, είναι συχνό το φαινόμενο ακόμα και για ανθρώπους με μεσαία οικονομική επιφάνεια, να έχουν σημαντικά περιουσιακά στοιχεία σε περισσότερες από μία χώρες ή να κατέχουν επενδυτικά προϊόντα τα οποία είναι σχετικά νέα και η φορολογική και νομική τους μεταχείριση δεν είναι ακόμα απολύτως ξεκάθαρη, όπως τα κρυπτονομίσματα.

Αξίζει, όμως, να σκεφτεί κανείς πως η τεχνολογία διαρκώς μετασχηματίζει τις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, με αποτέλεσμα ακόμα και ένας λογαριασμός σε κάποιο μέσο κοινωνικής δικτύωσης να μπορεί να θεωρηθεί πως έχει οικονομική αξία και να αποτελεί δυνητικά αντικείμενο της ρύθμισης των περιουσιακών και προσωπικών ζητημάτων. Ως παράδειγμα αναφέρουμε την ιστοσελίδα ενός πνευματικού ανθρώπου, ο οποίος ενδιαφέρεται για την υστεροφημία του ή ενός καλλιτέχνη, η οποία έχει σημαντική οικονομική αξία ακόμα και μετά τον θάνατό του. Επομένως, το αντικείμενο της ρύθμισης περιουσιακών και προσωπικών ζητημάτων είναι δυναμικό και πρέπει συνεχώς να προσαρμόζεται στις εξελίξεις και στις ιδιαίτερες ανάγκες του κάθε ενδιαφερόμενου.

Με βάση όλα τα παραπάνω, ο οδηγός διαρθρώνεται σε τρεις βασικές ενότητες:

Στην πρώτη ενότητα, εν είδει εισαγωγής, γίνεται μια σύντομη παρουσίαση των πιο κοινών περιουσιακών στοιχείων που μπορεί να βρίσκονται στην κατοχή ενός προσώπου. Αφού εξηγηθούν ορισμένες απαραίτητες νομικές έννοιες, αναλύονται οι δυνατότητες διαχείρισής τους, ώστε να επιτευχθούν διάφοροι πιθανοί περιουσιακοί στόχοι. Εξαιτίας της σημασίας της ακίνητης περιουσίας για τη μέση ελληνική οικογένεια, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο συγκεκριμένο περιουσιακό στοιχείο.

Σε ορισμένα υποκεφάλαια αναφέρονται ειδικά ζητήματα για τις περιουσιακές σχέσεις ενός προσώπου με τη/το σύζυγο ή σύντροφό του και με τα τέκνα του, εφόσον υπάρχουν.

Τέλος, παρ' ότι η φορολογική αντιμετώπιση των πράξεων διαχείρισης των διάφορων περιουσιακών στοιχείων υπόκειται σε συχνές μεταβολές, γίνεται προσπάθεια να καταστεί κατανοητό το σχετικό φορολογικό πλαίσιο.

Στη δεύτερη ενότητα του οδηγού, αναφερόμαστε στην τύχη της περιουσίας του προσώπου μετά το θάνατό του. Καταρχάς, διακρίνουμε τις περιπτώσεις, στις οποίες ο κληρονομούμενος έχει αφήσει πίσω του μια έγκυρη διαθήκη και την περίπτωση που πεθαίνει χωρίς διαθήκη, οπότε ο νόμος ορίζει ποιοι είναι οι νόμιμοι κληρονόμοι του. Εξαιτίας, μάλιστα, της μεγάλης πρακτικής σημασίας του ζητήματος αναφερόμαστε αναλυτικά στους διάφορους τύπους των διαθηκών και σε ζητήματα εγκυρότητάς τους. Ακόμα, αναφερόμαστε στις διατάξεις του νόμου, οι οποίες σε ορισμένες περιπτώσεις περιορίζουν τη διακριτική ευχέρεια του διαθέτη για την διάθεση της περιουσίας του.

Στην τρίτη και τελευταία ενότητα του οδηγού, αναφερόμαστε σε ζητήματα που σχετίζονται με την προσωπική αυτονομία και την υγεία του προσώπου. Επικεντρωνόμαστε στο θεσμό της δικαστικής συμπαράστασης, αναφέροντας τις ανάγκες που εξυπηρετεί και αναλύοντας τον τρόπο εφαρμογής του θεσμού στην πράξη. Εν συνεχεία, αναφερόμαστε σε ζητήματα τα οποία άπτονται της ιατρικής δεοντολογίας και σχετίζονται με τη λήψη οριακών και κρίσιμων αποφάσεων σχετικά με τη ζωή και τη φροντίδα του προσώπου.

Συνολικά ο στόχος του οδηγού μας είναι να πληροφορήσει τον αναγνώστη του σχετικά με ζητήματα περιουσιακής και προσωπικής φύσης, ώστε ο τελευταίος να έχει την ευχέρεια να τα ρυθμίσει σύμφωνα με τις επιθυμίες του και με νομικά έγκυρο τρόπο.

Στην παρούσα, πρώτη και ηλεκτρονική, έκδοση του παρόντος οδηγού εστιάζουμε σε εκείνα τα ζητήματα που θεωρούμε σημαντικότερα, παραλείποντας αναγκαστικά ορισμένα άλλα. Πρόθεσή μας, όμως, είναι να εμπλουτίσουμε διαρκώς τον παρόντα οδηγό, λαμβάνοντας υπ' όψιν και τα σχόλια των αναγνωστών μας.

Γιατί δεν προγραμματίζουμε τα περιουσιακά και τα προσωπικά μας ζητήματα;

Ίσως η ερώτηση να είναι κάπως ισοπεδωτική, αλλά είναι εμπειρικά διαπιστωμένο γεγονός ότι πλήρη προγραμματισμό κάνουν, συνήθως, (εκτός από τους πολύ επιμελείς!) όσοι έχουν μεγάλα κεφάλαια και επιθυμούν να τα προστατεύσουν και όσοι έχουν μεγάλα χρέη και επιθυμούν να προστατεύσουν τους κληρονόμους τους από αυτά.

Οι υπόλοιποι, όσοι ανήκουμε ανάμεσα στα δύο αυτά άκρα, κάνουμε μεν κάποιες πράξεις κατά τη διάρκεια της ζωής μας, οι οποίες εμπίπτουν στην έννοια του προγραμματισμού, αλλά δεν είναι ιδιαίτερα πιθανό να πάρουμε ένα φύλλο χαρτί (ή να συντάξουμε ένα excel!) και με τη βοήθεια κάποιου ειδικού-συμβούλου να σκεφτούμε τι θέλουμε να γίνει μετά το θάνατό μας σχετικά με τα περιουσιακά μας αγαθά ή τη φροντίδα των οικείων μας.

Σίγουρα, ο βασικός λόγος που η κουλτούρα του προγραμματισμού δεν είναι ευρέως διαδεδομένη στη χώρα μας είναι **ιστορικός-κοινωνικός**.

Το έργο αυτό δεν είναι ο κατάλληλος χώρος για την ανάπτυξη ενός τέτοιου είδους προβληματισμού, αλλά δεν μπορούμε παρά να παρατηρήσουμε πως σε σχέση με περασμένες δεκαετίες:

- Οι νομικές δυνατότητες για τον ατομικό προσωπικό και περιουσιακό προγραμματισμό είναι ενισχυμένες και ορισμένες κοινωνικές συμβάσεις σχετικά με την τύχη της οικογενειακής περιουσίας έχουν ατονήσει.
- Περισσότεροι άνθρωποι έχουν οικονομικά αγαθά άξια προγραμματισμού (υπό την έννοια ότι ο προγραμματισμός θα κοστίσει λιγότερο από τις συνέπειες του μη προγραμματισμού!)
- Έχουν αυξηθεί (ή, έστω, γίνονται περισσότερο γνωστά) περιστατικά δικαστικών διαμαχών σχετικά με περιουσιακά ζητήματα εντός των οικογενειών.
- Έχει αυξηθεί η φορολογική επιβάρυνση της ακίνητης περιουσίας και γενικότερα η ανάμειξη του κρατικού –και ειδικά του φορολογικού μηχανισμού– στις μεταβιβάσεις περιουσιακών αγαθών.
- Η πολιτεία φαίνεται να ευνοεί φορολογικά την εν ζωή τακτοποίηση των περιουσιακών ζητημάτων, αφού προβλέπει δραματικά μεγαλύτερα όρια απαλλαγής φόρου για εν ζωή μεταβιβάσεις περιουσιακών στοιχείων, σε σχέση με τα όρια σε περίπτωση κληρονομικής διαδοχής.

Όλα τα παραπάνω επηρεάζουν σε κάποιο βαθμό την κατάσταση, η οποία είναι περίπλοκη και θα μπορούσε να είναι αποτέλεσμα μιας ιστορικής ή κοινωνιολογικής έρευνας. Το σίγουρο, πάντως, είναι ότι «κάτι» έχει αλλάξει. Πλέον, ακόμα και άνθρωποι ηλικιωμένοι ή εκτός τεχνολογικών εξελίξεων αντιλαμβάνονται ότι με το κτηματολόγιο, το taxis και τα διάφορα ηλεκτρονικά συστήματα

δεν μπορεί κανείς να κατοχυρώσει τα περιουσιακά του δικαιώματα, αν δεν ακολουθήσει τους κανόνες του «παιχνιδιού». Έτσι, φαινόμενα μεταβιβάσεων «δια λόγου», οι οποίες μέχρι πριν κάποια χρόνια ήταν διαδεδομένες στην ελληνική επαρχία, φαίνεται να αποτελούν παρελθόν.

Υπάρχει, όμως και ένας **ψυχολογικός** παράγοντας που σχετίζεται με την συνειδητή ή συνήθως, ασυνείδητη αποφυγή του προγραμματισμού.

Ο προγραμματισμός για σοβαρά περιουσιακά ή προσωπικά ζητήματα σχετίζεται για τους περισσότερους από εμάς με σκέψεις δυσάρεστες και ανεπιθύμητες. Και ειδικά ο προγραμματισμός για την τύχη της περιουσίας μετά θάνατον σχετίζεται αναπόφευκτα με τη σκέψη του τέλους της ανθρώπινης ζωής.

Έτσι, άνθρωποι κάθε ηλικίας αποφεύγουν να κάνουν τη διαθήκη τους είτε επειδή «είναι υπερβολικά νωρίς» είτε επειδή η προοπτική του θανάτου φαντάζει υπερβολικά μακάβρια.

Για παρόμοιους λόγους τα νεότερα μέλη της οικογένειας αποφεύγουν να συζητούν για περιουσιακής φύσεως ζητήματα με τους ηλικιωμένους συγγενείς τους, καθώς φοβούνται αφενός μήπως τους ταραξουν και αφετέρου μήπως θεωρηθεί πως έχουν ιδιοτελή κίνητρα.

Όλα τα παραπάνω είναι ανθρώπινα και απολύτως σεβαστά. Πρέπει, όμως, να γίνει αντιληπτό, πως ο περιουσιακός προγραμματισμός είναι μια ψυχρή αλλά αναγκαία διαδικασία, αφού οι οικονομικές απαιτήσεις του κράτους μόνο να αυξηθούν μπορούν και ο κίνδυνος για συγκρούσεις και ταραχές εντός της οικογένειας αυξάνει.

Κι αν παλαιότερα οι συνέπειες της μη συνεννόησης των γενεών μπορεί να ήταν ότι οι κληρονόμοι δεν ήξεραν καλά τα όρια στα χωράφια και μπορεί να έχαναν κάποια τετραγωνικά μέτρα, στις μέρες μας η πρόσθετη φορολογική επιβάρυνση μπορεί να είναι πολύ σημαντική. Γι' αυτό, όπως είπε και ένας σοφός, πρέπει να προσέχουμε, ώστε μια μουτζούρα να μην καταστρέψει το έργο μιας ολόκληρης ζωής.

Ελπίζουμε, λοιπόν, πως διαβάζοντας τον οδηγό μας μέχρι το τέλος του θα είστε πολύ καλύτερα ενημερωμένοι για ζήτημα περιουσιακού και προσωπικού προγραμματισμού. Καλή ανάγνωση!

Ενότητα 1η
Τα σημαντικότερα περιουσιακά στοιχεία

Θεμελιώδεις έννοιες: Οι έννοιες του προσώπου και της περιουσίας

Στην παρούσα ενότητα, θα κάνουμε μια προσπάθεια να ορίσουμε δύο από τους βασικότερους πυλώνες του αστικού δικαίου: το **πρόσωπο** και την **περιουσία**. Οι έννοιες αυτές θα μάς απασχολήσουν ιδιαίτερος στον παρόντα οδηγό, γι' αυτό και θα προσπαθήσουμε να τις ορίσουμε με όσο το δυνατόν πιο απλό και σαφή τρόπο.

Το φυσικό ή νομικό **πρόσωπο**, λοιπόν, είναι φορέας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Φυσικό πρόσωπο είναι κάθε άνθρωπος από την στιγμή που γεννιέται μέχρι την στιγμή που πεθαίνει, ενώ νομικό πρόσωπο είναι μια ομάδα προσώπων ή περιουσίας, όπως ένα σωματείο ή μια εταιρεία. Στον οδηγό αυτό, θα μάς απασχολήσει, κυρίως, η **ικανότητα** των φυσικών προσώπων **για δικαιοπραξίες**, δηλαδή για τη δημιουργία ή την αλλοίωση εννόμων σχέσεων με ενέργειές τους.

Ως **περιουσία** ορίζουμε το σύνολο των εννόμων σχέσεων και καταστάσεων, εφόσον επιδέχονται χρηματική αποτίμηση. Για παράδειγμα, μέρος της περιουσίας μπορεί να είναι ένα ακίνητο, ένα κόσμημα, αλλά και η φήμη ενός επιχειρηματία.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφέρουμε ότι το λεγόμενο **περιουσιακό δικαιο** για το οποίο θα συζητήσουμε στη δεύτερη ενότητα του οδηγού μας, ανήκει στο κληρονομικό δικαιο, όπως επίσης και το εμπράγματο και το ενοχικό δικαιο. Στην παρούσα ενότητα, θα ξεκινήσουμε περιγράφοντας τα πλέον κοινά και σημαντικά περιουσιακά στοιχεία και θα εστιάσουμε στις δυνατότητες που υπάρχουν για τη μεταβίβασή τους. Θα ξεκινήσουμε την ανάλυσή μας από τα ακίνητα, επειδή παραδοσιακά θεωρούνται ως βάση του ατομικού πλούτου και θεμέλιο της εθνικής οικονομίας.

Τα ακίνητα ως περιουσιακά στοιχεία

Εισαγωγή στο εμπράγματο δίκαιο και στα εμπράγματα δικαιώματα

Το εμπράγματο δίκαιο ρυθμίζει τις σχέσεις των προσώπων προς τα **πράγματα**. Τα πράγματα είναι ενσώματα αντικείμενα, τα οποία είναι δεκτικά εξουσί-ασης. Αυτό στο χώρο του εμπραγμάτου δικαίου σημαίνει ότι αποκλείονται εξ ορισμού οι άυλες απαιτήσεις, οι τραπεζικοί λογαριασμοί, τα πνευματικά δικαιώματα κ.ο.κ.

Τα πράγματα διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: **στα ακίνητα**, τα οποία είναι το έδαφος και τα αναπόσπαστα μέρη του και **στα κινητά**, τα οποία είναι όλα τα υπόλοιπα. Ο νομοθέτης ρυθμίζει με πιο αναλυτικό τρόπο την κτήση δικαιωμάτων επάνω σε ακίνητα, καθώς τα θεωρεί σημαντικότερα για τις συναλλαγές. Τονίζουμε, βέβαια, ότι και για κινητά αντικείμενα με ιδιαίτερη οικονομική αξία στη σύγχρονη εποχή, όπως τα πλοία και τα αεροπλάνα, ο νομοθέτης προβλέπει ιδιαίτερες ρυθμίσεις.

Τέλος, θα πρέπει να διευκρινίσουμε ότι οι συναλλαγές της καθημερινής ζωής, οι οποίες σχετίζονται με ακίνητα, δεν έχουν απαραίτητα να κάνουν με εμπράγματα δικαιώματα. Για παράδειγμα, στη μίσθωση έχουμε μια σχέση μεταξύ δύο προσώπων (του εκμισθωτή και του μισθωτή) και όχι μεταξύ προσώπου και πράγματος.

Τα εμπράγματα δικαιώματα

Ο νόμος αναγνωρίζει ως εμπράγματα δικαιώματα την κυριότητα, τις δουλειές, το ενέχυρο και την υποθήκη.

Το χαρακτηριστικό των εμπραγμάτων δικαιωμάτων είναι πως παρέχουν εξουσία **άμεση** και **εναντίον όλων** πάνω στο πράγμα. Αυτό σημαίνει πως μεταξύ του προσώπου και του πράγματος δεν παρεμβάλλεται η βούληση άλλου προσώπου και πως τα εμπράγματα δικαιώματα πρέπει να γίνονται σεβαστά από όλους και όχι από συγκεκριμένα μονάχα πρόσωπα.

Η κυριότητα

Ανάλογα με το είδος του εμπραγμάτου δικαιώματος, το πρόσωπο απολαμβάνει το σύνολο ή μέρος των ωφελειών του πράγματος. Η κυριότητα είναι το ευρύτερο κατά περιεχόμενο εμπράγματο δικαίωμα και αναγνωρίζεται από το

νόμο ως άμεση, απόλυτη και καθολική εξουσία πάνω σε ορισμένο πράγμα.

Ο κύριος του πράγματος έχει την αποκλειστική του χρήση και μπορεί να προβεί σε κάθε νοητή ενέργεια πάνω σε αυτό –εφόσον αυτή δεν είναι παράνομη– και να το διαθέσει ελεύθερα, παραχωρώντας σε τρίτους μικρότερα ή μεγαλύτερα τμήματα της εξουσίας του, καθώς και να συστήσει υπέρ τρίτων **υποθήκη** ή **επικαρπία** (περιορισμένα εμπράγματα δικαιώματα). Επισημαίνεται πως η σύσταση περιορισμένων εμπραγμάτων δικαιωμάτων αποτελεί συχνά το εργαλείο περιουσιακών διευθετήσεων εντός της οικογένειας.

Η απόκτηση της κυριότητας ακινήτων γίνεται με σύμβαση μεταξύ του μέχρι τώρα κυρίου και εκείνου που την αποκτά. Η σύμβαση αυτή έχει υποχρεωτικά συγκεκριμένο τύπο (συμβολαιογραφικό έγγραφο) και υποβάλλεται σε **μεταγραφή**.

Συγκεκριμένα, κάθε εμπράγματο δικαίωμα, προκειμένου να δημιουργηθεί και να ισχύει έναντι όλων, πρέπει να μεταγραφεί σε δημόσια βιβλία στα οποία έχει πρόσβαση ο κάθε ενδιαφερόμενος. Μέχρι πρόσφατα, το σύστημα αυτό ήταν αποκλειστικά προσωποκεντρικό, αφού οι μεταγραφές γίνονταν σε ειδικά βιβλία στα υποθηκοφυλακεία, όπου τηρούνται αλφαβητικά ευρετήρια με βάση το πρόσωπο του εκάστοτε ιδιοκτήτη.

Πλέον, βρίσκεται υπό διαμόρφωση το Εθνικό Κτηματολόγιο, **όπου τηρείται ευρετήριο όχι προσώπων, αλλά ακινήτων**. Σε κάθε ακίνητο αντιστοιχεί ένα κτηματολογικό φύλλο στο οποίο καταχωρούνται όλες οι μεταβολές που το αφορούν.

Η κυριότητα ακινήτων μπορεί, επίσης, να αποκτηθεί με χρησικτησία σε περίπτωση που μη κύριος τα χρησιμοποιεί για μακρό χρονικό διάστημα. Πρόκειται για έναν εξαιρετικό τρόπο απόκτησης της κυριότητας, όταν ακίνητα εγκαταλείπονται από τους κυρίους τους και χρησιμοποιούνται από άλλους επί σειρά ετών. Με την καθιέρωση, όμως, του Εθνικού Κτηματολογίου η σημασία της χρησικτησίας αναμένεται να μειωθεί.

Οι δουλείες

Η δουλεία είναι περιορισμένο εμπράγματο δικαίωμα που παρέχει στο δικαιούχο την εξουσία να αποκομίζει κάποια συγκεκριμένη ωφέλεια από το πράγμα. Οι δουλείες διακρίνονται σε **πραγματικές** και **προσωπικές**.

Οι πραγματικές δουλείες παρέχουν στον εκάστοτε κύριο ενός ορισμένου ακινήτου μια συγκεκριμένη ωφέλεια, όπως το να διέρχεται μέσα από συγκεκριμένο, ξένο ακίνητο π.χ. δουλεία διόδου.

Αντίθετα, οι προσωπικές δουλείες συνίστανται υπέρ ενός ορισμένου προσώπου. Η πιο σημαντική προσωπική δουλεία είναι η **επικαρπία**.

Η επικαρπία είναι το εμπράγματο εκείνο δικαίωμα που παρέχει στο δικαι-

ούχο την εξουσία για **πλήρη χρήση και κάρπωση** ενός ξένου πράγματος. Ο επικαρπωτής έχει ως μόνο περιορισμό το να μη θίγει την ουσία του πράγματος, αφού δεν δικαιούται να το εκποιήσει, να το επιβαρύνει με εμπράγματο βάρος, να το καταστρέψει κ.ο.κ.

Μετά τη σύσταση της επικαρπίας, η κυριότητα «απογυμνώνεται» και η εξουσία του κυρίου αφορά ουσιαστικά μονάχα στη διάθεση του πράγματος. Έτσι, η κυριότητα, η οποία βαρύνεται με τη σύσταση επικαρπίας ονομάζεται **ψιλή** (αποψιλωμένη) **κυριότητα**.

Τονίζεται, πάντως, πως η ψιλή κυριότητα μπορεί να έχει σημαντική οικονομική αξία, αφού μετά το θάνατο του επικαρπωτή η επικαρπία ενώνεται αυτομάτως με την ψιλή κυριότητα και ο μέχρι τότε «ψιλός» κύριος γίνεται πλήρης κύριος, ενώ το αντίθετο δεν ισχύει. Πρακτικά, δηλαδή, η οικονομική αξία της ψιλής κυριότητας εξαρτάται από την ηλικία και την υγεία του επικαρπωτή.

Στην πράξη, συνηθίζεται εντός της οικογένειας να δωρίζεται από τους γονείς στα τέκνα η ψιλή κυριότητα και να παρακρατείται από αυτούς εφ' όρου ζωής τους η επικαρπία. Συμβαίνει, όμως, και το ανάποδο, όπως θα εξετάσουμε παρακάτω, αφού μπορεί να δωρίζεται η επικαρπία στα τέκνα, ώστε αυτά να εισησπράττουν τα ενοίκια ακινήτων ή να κάνουν χρήση αυτών.

Επίσης, συχνά στις διαθήκες ο ένας σύζυγος καταλείπει μεν την περιουσία του στα τέκνα του, αλλά αφήνει την επικαρπία ορισμένων ακινήτων στον επιζώντα σύζυγο, προκειμένου να εξασφαλίσει την οικονομική ανεξαρτησία του.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθούμε και στη **δουλεία οίκησης**, η οποία παρέχει σε ορισμένο πρόσωπο την εξουσία να χρησιμοποιεί ξένη οικοδομή ή διαμέρισμα αποκλειστικά ως κατοικία. Η διαφορά μεταξύ επικαρπίας και οίκησης είναι ότι ο επικαρπωτής δικαιούται να εκμεταλλεύεται το πράγμα με κάθε τρόπο, για παράδειγμα να το μισθώνει σε τρίτον και να εισησπράττει τα μισθώματα, ενώ στην οίκηση ο δικαιούχος μπορεί μόνο να κατοικεί ο ίδιος και όχι να το μισθώνει.

Η εμπράγματη ασφάλεια

Η εμπράγματη ασφάλεια είναι και αυτή ένα περιορισμένο εμπράγματο δικαίωμα, το οποίο παρέχει εξασφάλιση σε ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο (συνήθως τράπεζα), έναντι, συνήθως, παροχής πίστωσης μέσω δανεισμού. Έτσι, στην περίπτωση του τραπεζικού δανεισμού, η τράπεζα που έχει εμπράγματη ασφάλεια, έχει και το δικαίωμα να «βγάλει» σε πλειστηριασμό το πράγμα, προκειμένου να εξοφληθεί το χρέος, αν δεν πληρώνονται οι δόσεις του δανείου.

Η εμπράγματη ασφάλεια πάνω στα κινητά ονομάζεται ενέχυρο και η εμπράγματη ασφάλεια πάνω στα ακίνητα **υποθήκη**. Επίσης, στο πρακτικό κομμάτι, έχει μεγάλη σημασία και η προσημείωση υποθήκης, ένα είδος προσωρι-

νής υποθήκης, η οποία έχει σημαντικά μικρότερα έξοδα και μπορεί να μετατραπεί σε οριστική υποθήκη, αν είναι αυτό κριθεί αναγκαίο. Αυτό, δηλαδή που συμβαίνει στις περισσότερες περιπτώσεις τραπεζικού δανεισμού είναι πως ο οφειλέτης συναινεί ενώπιον δικαστηρίου για την εγγραφή προσημείωσης υποθήκης (δεν μπορεί να κάνει και αλλιώς!) και όταν εξοφλήσει το ποσό του δανείου, αιτείται την άρση της προσημείωσης.

Αυτό που ενδιαφέρει, εν προκειμένω, είναι πως η εμπράγματη εξασφάλιση «ακολουθεί» το ακίνητο, όποιος κι αν είναι ο κύριός του. Αυτό σημαίνει πως ένα ακίνητο βεβαρημένο με υποθήκη για ένα συγκεκριμένο χρηματικό ποσό, μπορεί μεν να μεταβιβαστεί σε άλλο πρόσωπο, αλλά θα εξακολουθήσει να μεταφέρεται στην πλάτη του το συγκεκριμένο **εμπράγματο βάρος**.

Σημειώνεται, πως αν υπάρχουν σημαντικά χρέη, η μεταβίβαση σημαντικών περιουσιακών στοιχείων μπορεί να προσκρούει είτε σε κάποια απαγόρευση μεταβίβασης (η γνωστή «κατάσχεση»), είτε στο νόμο, ο οποίος απαγορεύει την σκόπιμη εκποίηση περιουσιακών στοιχείων, με σκοπό να είναι αδύνατη η ικανοποίηση των δανειστών.

Η συγκυριότητα

Η κυριότητα είναι δυνατόν να ανήκει από κοινού σε περισσότερους, με την έννοια ότι το πράγμα ανήκει σε καθέναν από αυτούς κατά ένα **ιδανικό μερίδιο**. Νομικά, δηλαδή, υπάρχει **κοινωνία** σε ιδανικά μερίδια, όταν περισσότερα πρόσωπα έχουν δικαίωμα κυριότητας πάνω σε ένα πράγμα, το οποίο στο φυσικό κόσμο είναι ενιαίο. Συγκύριοι, για παράδειγμα, είναι οι σύζυγοι οι οποίοι αγοράζουν από κοινού ένα διαμέρισμα. Ακόμα, είναι σύνηθες φαινόμενο να προκύπτουν συγκύριοι-συγκληρονόμοι στην εξ αδιαθέτου κληρονομική διαδοχή, όπως θα εξεταστεί παρακάτω.

Οι συγκύριοι έχουν το δικαίωμα να χρησιμοποιούν το κοινό πράγμα, εφόσον δεν εμποδίζουν τη χρήση των λοιπών συγκυρίων. Συμμετέχουν στα ωφέληματα και στις δαπάνες για τη συντήρηση του πράγματος ανάλογα με την ιδανική τους μερίδα και έχουν δικαίωμα να διαθέτουν τη μερίδα τους σε τρίτους χωρίς την έγκριση των λοιπών συγκυρίων.

Σε περίπτωση κατά την οποία το κοινό πράγμα χρησιμοποιείται αποκλειστικώς από ένα κοινωνό, δικαιούνται οι λοιποί να απαιτήσουν από αυτόν που έκανε αποκλειστική χρήση, ανάλογη μερίδα από το όφελος, το οποίο αποκόμισε αυτός από την αποκλειστική χρήση. Σε περίπτωση για παράδειγμα ακινήτου, που χρησιμοποιείται από έναν εκ των συγκοινωνών, οι υπόλοιποι δικαιούνται να ζητήσουν αποζημίωση που θα ισούται με το μίσθωμα που θα κατέβαλλε για το συγκεκριμένο ακίνητο ένας τρίτος εάν το μίσθωνε .

Η διοίκηση του κοινού πράγματος, στην οποία δεν περιλαμβάνεται η πώλη-

σή του, αποφασίζεται με τη λήψη πλειοψηφικής απόφασης, η οποία λαμβάνεται ανάλογα με το μέγεθος των μερίδων. Αυτό σημαίνει για παράδειγμα, ότι αν ένα ή περισσότερα πρόσωπα κατέχουν άνω του 50% ενός κοινού πράγματος, μπορούν να λάβουν αποφάσεις για την διοίκησή του. Αν δεν καθίσταται δυνατός ο σχηματισμός πλειοψηφίας, για παράδειγμα όταν υπάρχει ισοψηφία μερίδων, τότε το δικαστήριο θα αποφασίσει με βάση τις εκάστοτε συνθήκες, τον περισσότερο πρόσφορο και επωφελή για όλους τους κοινωνούς τρόπο διοικήσεως και χρησιμοποίησεως του κοινού πράγματος ή θα ορίσει διαχειριστή.

Παραδείγματα πράξεων διαχείρισης είναι η μίσθωση του πράγματος και η πραγματοποίηση εργασιών συντήρησης ή βελτίωσης. Ορισμένες σημαντικές πράξεις διαχείρισης ορίζεται εκ του νόμου ότι απαιτούν την ομοφωνία των συγκυρίων ή εναλλακτικά, δικαστική απόφαση.

Λύση της συγκυριότητας

Επειδή, η διοίκηση του κοινού πράγματος έχει στην πράξη αρκετές δυσκολίες οι συγκύριοι μπορούν να συναποφασίσουν τη λύση της κοινωνίας με εκούσια διανομή. Σε περίπτωση που δεν συμφωνούν όλοι οι συγκύριοι, τότε ο καθένας από αυτούς μπορεί ανά πάσα στιγμή να ζητήσει **δικαστική διανομή**.

Η δικαστική διανομή μπορεί να γίνει μέσω πώλησης με πλειστηριασμό. Το τίμημα που θα συγκεντρωθεί θα διανεμηθεί μεταξύ των συγκυρίων ανάλογα με τα μερίδιά τους.

Επίσης, όταν είναι δυνατή η διαίρεση του κοινού πράγματος ανάλογα με τις μερίδες των συγκυρίων και χωρίς να μειώνεται η αξία του, διατάσσεται από το δικαστήριο η αυτούσια διανομή.

Για παράδειγμα, σε περίπτωση οικοπέδου στο οποίο υπάρχει οικοδομή ή χωριστές οικοδομές, κάθε συγκύριος έχει το δικαίωμα να ζητήσει την αυτούσια διανομή του οικοπέδου με σύσταση χωριστής ιδιοκτησίας κατ' ορόφους (**οριζόντια ιδιοκτησία**) ή με σύσταση χωριστής ιδιοκτησίας σε διακεκριμένα μέρη του ενιαίου οικοπέδου (**κάθετη ιδιοκτησία**), στα οποία έχουν ανεγερθεί οι χωριστές οικοδομές, με την επιφύλαξη των ισχυουσών πολεοδομικών διατάξεων.

Η αυτούσια διανομή οικοπέδου ή γεωτεμαχίου μπορεί και αυτή να είναι εφικτή εάν πληρούνται οι πολεοδομικές διατάξεις που ισχύουν στην περιοχή που βρίσκεται το ακίνητο και έχουν τεθεί προς εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος. Έτσι, απαγορεύεται μεταξύ άλλων η κατάτμηση οικοπέδων, η οποία έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μη «άρτιων και οικοδομήσιμων» οικοπέδων και η κατάτμηση γεωργικών εκτάσεων με αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων ιδιοκτησιών, που είναι μικρότερες από τις κατώτατες προβλέψεις του τοπικού πολεοδομικού σχεδίου.

Η οριζόντια ιδιοκτησία

Η οριζόντια ιδιοκτησία ή ιδιοκτησία κατ' ορόφους αποτελείται από την αποκλειστική κυριότητα σε όροφο οικοδομής ή διαμέρισμα του και τη συγκυριότητα στα κοινά μέρη του ακινήτου. Τέτοια κοινά μέρη είναι το οικόπεδο, τα θεμέλια, ο ανελκυστήρας, το κλιμακοστάσιο κ.ο.κ.

Οι σχέσεις των οροφοκτητών μεταξύ τους ρυθμίζονται από το νόμο και από τον **κανονισμό** της οριζόντιας ιδιοκτησίας. Ο κανονισμός είναι ο καταστατικός χάρτης της οικοδομής και ρυθμίζει, μεταξύ άλλων, τα κοινά μέρη της όλης οικοδομής, τα θέματα της γενικής συνέλευσης και τον ορισμού διαχειριστή, την απαγόρευση άσκησης ορισμένων επαγγελματών εντός της οικοδομής κ.ο.κ.

Η κάθετη ιδιοκτησία

Κάθετη ιδιοκτησία είναι η χωριστή κυριότητα σε περισσότερα οικοδομήματα που έχουν ανεγερθεί ή πρόκειται να ανεγερθούν σε ενιαίο οικόπεδο. Περιλαμβάνει την αποκλειστική κυριότητα σε ένα (ή σε μέρος) από τα περισσότερα οικοδομήματα και την αναγκαστική συνιδιοκτησία στο ενιαίο οικόπεδο και στους κοινόχρηστους χώρους. Εξάλλου, είναι δυνατόν τα περισσότερα οικοδομήματα που έχουν ανεγερθεί στο ενιαίο οικόπεδο να διαιρούνται και σε οριζόντιες ιδιοκτησίες.

Κάθε συνιδιοκτήτης του κοινού οικοπέδου και αποκλειστικός κύριος χωριστής οικοδομής –αν δεν προκύπτει κάτι άλλο από τη συστατική πράξη– έχει το δικαίωμα να οικοδομήσει στο χωριστό οικοπεδικό τμήμα που του ανήκει τόση επιφάνεια, όση αναλογεί στο ποσοστό συγκυριότητάς του στο όλο ενιαίο οικόπεδο. Παρά τη σύσταση, όμως, της κάθετης ιδιοκτησίας, το οικόπεδο, από άποψη δόμησης, παραμένει ενιαίο και ο συντελεστής δόμησης υπολογίζεται ενιαία.

Η φορολογία του εισοδήματος (και της κατοχής!) ακινήτων

Μια παράμετρος η οποία δεν απασχολεί το εμπράγματο δίκαιο, ωστόσο είναι μείζονος σημασίας, είναι η φορολογική επιβάρυνση αφενός του εισοδήματος που προκύπτει από την εκμετάλλευση ακινήτων και αφετέρου της ίδιας της κατοχής των ακινήτων.

Στο παρόν υποκεφάλαιο θέλουμε να σας δώσουμε ορισμένες θεμελιώδεις γνώσεις, ώστε να μπορείτε να συζητάτε με ειδικούς για τα θέματα που σας απασχολούν και να λαμβάνετε αποφάσεις μετά από ουσιαστική πληροφόρηση. Σε καμία περίπτωση, όμως, οι πληροφορίες αυτές δεν μπορούν να υποκαταστήσουν την εξειδικευμένη συμβουλή για κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Και ούτε πρέπει να φαντάζεται κανείς πως με μια απλή ανάγνωση νόμων και διατάξεων ή το συνηθέστερο στις μέρες μας, με ένα «γκουγκλάρισμα» μπορεί να συγκροτήσει ένα... σατανικό σχέδιο για να αποφύγει τις φορολογικές του υποχρεώσεις.

Εξάλλου, η φορολογική διοίκηση σύμφωνα με τον Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας μπορεί «να αγνοεί κάθε τεχνητή διευθέτηση ή σειρά διευθετήσεων που αποβλέπει σε αποφυγή της φορολόγησης και οδηγεί σε φορολογικό πλεονέκτημα. Οι εν λόγω διευθετήσεις αντιμετωπίζονται, για φορολογικούς σκοπούς, με βάση τα χαρακτηριστικά της οικονομικής τους υπόστασης». Πρόκειται για τη γενική διάταξη περί φοροαποφυγής, η οποία έχει εφαρμογή σε κάθε περίπτωση που άπτεται του φορολογικού δικαίου. Προχωρήστε, λοιπόν, με προσοχή και ενημέρωση από ειδικούς!

Η χρήση των ακινήτων από φορολογική σκοπιά

Ένα ακίνητο είναι δυνατόν να έχει τις παρακάτω χρήσεις:

- Να χρησιμοποιείται αποκλειστικά από τον ιδιοκτήτη του ή τον επικαρπωτή, αν αυτός υπάρχει.

Στην περίπτωση αυτή πρέπει να επισημανθεί πως σύμφωνα με το νόμο προκύπτει μία αντικειμενική δαπάνη διαβίωσης, το γνωστό **τεκμήριο**. Θεωρείται, δηλαδή, πως υπάρχει κάποιο εισόδημα, το οποίο αντιστοιχεί στην κατοχή και χρήση του ακινήτου και το οποίο υπολογίζεται με βάση το μέγεθος, το είδος και τη θέση της κατοικίας. Έτσι, αν σε ένα νεαρό τέκνο οικογένειας έχει μεταβιβασθεί ένα ακίνητο σημαντικής αξίας, θα πρέπει να ελεγχθεί και αν τα εισοδήματα του επαρκούν για να καλύψουν το συγκεκριμένο τεκμήριο ή αν θα πρέπει

να δηλωθεί και μια επιπλέον χρηματική δωρεά προκειμένου να μην υπάρξουν προβλήματα φορολογικής φύσης.

- Να παραχωρείται η χρήση του δωρεάν

Παρ' ότι η δωρεάν παραχώρηση ακινήτου αναγνωρίζεται ως νόμιμη, η φορολογική διοίκηση θεωρεί ότι από αυτή προκύπτει τεκμαρτό εισόδημα ίσο με το 3% της αντικειμενικής αξίας του ακινήτου. Ωστόσο, το παραπάνω τεκμαρτό εισόδημα που αφορά δωρεάν παραχώρηση κατοικίας μέχρι 200 τ.μ., η οποία χρησιμοποιείται ως κύρια κατοικία από ανιόντες (γονείς) ή κατιόντες (παιδιά) απαλλάσσεται από τον φόρο.

Επισημαίνεται, επίσης πως δωρεάν παραχώρηση επαγγελματικής στέγης από ανιόντες ή κατιόντες δεν επιτρέπεται από τη φορολογική διοίκηση.

- Να παραμένει κενό

Στην περίπτωση αυτή ο ιδιοκτήτης θα πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει, προσκομίζοντας, για παράδειγμα, λογαριασμούς κοινής ωφέλειας ή άλλα πρόσφορα μέσα ότι πράγματι η κατοικία παρέμεινε κενή.

- Να εκμισθωθεί σε τρίτο πρόσωπο

Στην συγκεκριμένη περίπτωση το μίσθωμα το οποίο εισπράττεται φορολογείται **αυτοτελώς** (ανεξάρτητα από τα εισοδήματα από άλλες πηγές) με βάση τον παρακάτω πίνακα:

Ύψος Εισοδήματος	Φορολογικός συντελεστής
0 – 12.000 €	15%
12.001 – 35.000 €	35%
35.001 € και άνω	45%

Επιπλέον, το εισόδημα από κάθε είδους μίσθωση (πλην μισθωμάτων κατοικιών) επιβαρύνεται με τέλος χαρτοσήμου 3,6% ή ΦΠΑ 24%. Το χαρτόσημο στις εμπορικές μισθώσεις συνηθίζεται να επιβαρύνει τον μισθωτή.

Στα εισοδήματα που φορολογούνται με αυτό τον τρόπο υπολογίζονται τα συνολικά εισοδήματα που προκύπτουν από την εκμετάλλευση ακίνητης περιουσίας καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Αυτός είναι ο λόγος που οικογένειες με πολλά ακίνητα, τα οποία εκμισθώνουν, προτιμούν να τα μοιράζουν στα διάφορα μέλη τους, ώστε το εισόδημα που συγκεντρώνεται να μην φορολογείται με τον ανώτατο συντελεστή ή να δημιουργούν εταιρείες εκμετάλλευσης ακινήτων στις οποίες θα αναφερθούμε πιο κάτω.

Σημειώνεται πως στο συνολικό αυτό εισόδημα συμπεριλαμβάνονται εισοδήματα όχι μόνο από τις «κλασικές» αστικές και εμπορικές μισθώσεις, αλλά και από βραχυχρόνιες μέσω κάποιας ηλεκτρονικής πλατφόρμας.

Αυτή η κλίμακα ισχύει για τα **φυσικά πρόσωπα** και όχι για εταιρείες, οι οποίες έχουν στην κατοχή τους και εκμεταλλεύονται ακίνητα. Για τις εταιρείες τα έσοδα από την εκμετάλλευση ακινήτων θεωρούνται ως **έσοδα από επιχειρηματική δραστηριότητα** και φορολογούνται ως τέτοια.

Εξάλλου, τα φυσικά πρόσωπα δικαιούνται να αφαιρέσουν από το φορολογητέο τους εισόδημα δαπάνες και έξοδα που αφορούν το ακίνητο (δαπάνες επισκευής, συντήρησης, ανακαίνισης ή άλλες πάγιες και λειτουργικές δαπάνες), σε ποσοστό μόλις 5%, ενώ για τα νομικά πρόσωπα δεν υπάρχει αντίστοιχος περιορισμός. Σημειώνεται, πάντως, πως τα φυσικά πρόσωπα ενδέχεται να μπορούν να επωφεληθούν από έκπτωση φόρου δαπανών για ενεργειακή, λειτουργική και αισθητική αναβάθμιση κτιρίων και πως εύλογα αναμένεται η καθιέρωση και διεύρυνση τέτοιων φορολογικών κινήτρων μελλοντικά.

Τίθεται, λοιπόν, το ερώτημα, κατά πόσο συμφέρει να δημιουργείται μια εταιρεία, η οποία θα διαχειρίζεται τα ακίνητα εκ μέρους των φυσικών προσώπων και θα φορολογείται εκείνη για τα σχετικά εισοδήματα. Ο προβληματισμός ανακύπτει κυρίως, για ακίνητα μεγάλης μισθωτικής αξίας, αλλά και σε περιπτώσεις όπου προκύπτουν μεγάλα έξοδα, όπως είναι οι εργασίες ανακαίνισης και η παροχή υπηρεσιών στο πλαίσιο της βραχυχρόνιας μίσθωσης.

Στην πιο απλή εκδοχή, η εταιρεία θα μισθώνει τα ακίνητα από τους ιδιοκτήτες και στη συνέχεια θα τα υπεκμισθώνει. Αυτή είναι μια απλούστερη λύση, αλλά απαιτεί προσεκτικούς υπολογισμούς, για να κριθεί αν είναι συμφέρουσα.

Τα φυσικά πρόσωπα θα φορολογούνται για το τεκμαρτό ετήσιο μίσθωμα, το οποίο η εταιρεία θα τους καταβάλλει. Το ποσό αυτό η εταιρεία θα το περνάει στα έξοδά της. Εν συνεχεία, η εταιρεία θα μισθώνει τα ακίνητα σε υψηλότερη τιμή και θα φορολογείται επί των καθαρών κερδών της με σταθερό συντελεστή που σήμερα ανέρχεται σε 22% (θυμηθείτε ότι στον παραπάνω πίνακα τα εισοδήματα άνω των 12.000€ ετησίως φορολογούνται με 35% και άνω των 35.000€ ετησίως με 45%!). Τα καθαρά κέρδη διανέμονται στους εταίρους σε μορφή μερίσματος το οποίο φορολογείται με συντελεστή 5%. (ν. 4646/2019).

Πάντως, ο διαχειριστής της εταιρείας θα πρέπει να είναι ασφαλισμένος και να μπορεί να αποκτήσει την εμπορική ιδιότητα, κάτι που θα μπορούσε να είναι πρόβλημα για ορισμένες κατηγορίες προσώπων λ.χ. για έναν στρατιωτικό ή έναν δικηγόρο. Επίσης, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τα ετήσια έξοδα για τη λογιστική παρακολούθηση και λειτουργία μιας τέτοιας εταιρείας.

Η φορολογική επιβάρυνση της κατοχής ακινήτων

Διαχρονικά, για λόγους ενίσχυσης των δημοσίων εσόδων, επιβάλλονται δι-
άφοροι φόροι στην ακίνητη περιουσία, οι οποίοι δεν βρίσκονται σε συνάρτηση

με το εισόδημα που επιφέρει η εκμετάλλευσή της. Ακολουθεί μια σύντομη επισκόπηση των σημερινών επιβαρύνσεων:

Ο **Ενιαίος Φόρος Ιδιοκτησίας Ακινήτων (ΕΝ.Φ.Ι.Α)** είναι η σημαντικότερη φορολογική επιβάρυνση της ακίνητης περιουσίας στην Ελλάδα. Το ύψος του προκύπτει και εξαρτάται από διάφορους παράγοντες όπως τα τετραγωνικά, ο όροφος, η παλαιότητα, η χρήση και κυρίως η τιμή ζώνης που αντικατοπτρίζει την αξία των ακινήτων σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Ο συμπληρωματικός φόρος που επιβαλλόταν έως πρόσφατα, ενσωματώθηκε στον κύριο φόρο για τα φυσικά πρόσωπα, όμως διατηρήθηκε αμετάβλητος για τα νομικά πρόσωπα. Τα νομικά πρόσωπα πληρώνουν το 0,55% της αξίας των ακινήτων τους ως συμπληρωματικό φόρο και 0,1% για τα ακίνητα τα οποία ιδιοχρησιμοποιούνται για την παραγωγή ή την άσκηση κάθε είδους επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Τέλος, η ιδιοκτησία ακινήτων δημιουργεί και φορολογικά **τεκμήρια**. Ως **τεκμήριο** χαρακτηρίζεται από τη φορολογική διοίκηση το ελάχιστο ετήσιο εισόδημα που απαιτείται για να συντηρηθεί ένα περιουσιακό στοιχείο. Έτσι, η ιδιοκτησία πάνω σε ένα πολυτελές ακίνητο μπορεί να δημιουργήσει τεκμήριο ανύπαρκτων εισοδημάτων και να οδηγήσει σε δυσμενή φορολογικά αποτελέσματα.

Τρόποι μεταβίβασης ακινήτων

Στο υποκεφάλαιο αυτό θα κάνουμε μια σύντομη αναφορά στους βασικούς τρόπους μεταβίβασης των ακινήτων, την **πώληση** και τη **δωρεά**.

Η πώληση

Η πώληση ακινήτου πραγματοποιείται αποκλειστικά με συμβολαιογραφικό έγγραφο, το οποίο εν συνεχεία πρέπει να μεταγραφεί, όπως έχουμε ήδη αναφέρει. Δυστυχώς, για τη μεταβίβαση ακινήτων απαιτείται πλήθος εγγράφων και γραφειοκρατικών διαδικασιών, καθώς ο κρατικός μηχανικός εκμεταλλεύεται τη συγκυρία της μεταβίβασης προκειμένου να υποχρεώσει τους ιδιοκτήτες ακινήτων να συμμορφωθούν με πλήθος υποχρεώσεών τους, τις οποίες έχουν παραλείψει. Έτσι, μεταξύ άλλων απαιτούνται:

- Πιστοποιητικό από το οποίο να προκύπτει η εξόφληση του ΕΝ.Φ.Ι.Α.
- Βεβαίωση του Δήμου, όπου βρίσκεται το ακίνητο, από την οποία προκύπτει ότι δεν οφείλεται Τέλος Ακίνητης Περιουσίας (Τ.Α.Π.) για το μεταβιβαζόμενο ακίνητο.
- Βεβαίωση μηχανικού «ταυτότητα κτιρίου», για την έκδοση της οποίας καταχωρούνται σε μια ψηφιακή βάση δεδομένων όλα τα απαραίτητα δικαιολογητικά, στοιχεία και σχέδια για κάθε ακίνητο και με την έκδοσή της, θεωρείται ολοκληρωμένη και η τακτοποίηση των αυθαιρεσιών που τυχόν υπάρχουν σε ένα ακίνητο.
- Αποδεικτικό φορολογικής ενημερότητας του μεταβιβάζοντος.
- Αποδεικτικό ασφαλιστικής ενημερότητας του μεταβιβάζοντος, αν αυτός ασκεί εμπορική δραστηριότητα, αλλά και σε άλλες περιπτώσεις.

Σημειώνεται πως σε περίπτωση που υπάρχουν χρέη σε ασφαλιστικά ταμεία ή στην εφορία είναι δυνατόν να εκδοθεί ενημερότητα και να συμφωνηθεί ότι ο συμβολαιογράφος θα παρακρατήσει μέρος (ή και το σύνολο!) του τιμήματος για την εξόφληση οφειλών.

Σαν να μην έφταναν όλα αυτά, τα παραπάνω πιστοποιητικά δεν ισχύουν στο διηνεκές, αλλά... λήγουν μετά από ένα χρονικό διάστημα και χρειάζονται ανανέωση. Έτσι, μία καθυστέρηση σε ένα σκέλος της μεταβίβασης μπορεί να έχει αλυσιδωτές συνέπειες και να δημιουργήσει διαφορετικά προβλήματα.

Εξυπακούεται πως εάν η ιδιοκτησία ενός ακινήτου ανήκει σε δέκα άτομα, τα περισσότερα έγγραφα χρειάζονται, επίσης, επί δέκα. Αυτό είναι κάτι που είναι σημαντικό να έχουν οι οικογένειες στο μυαλό τους, όταν αποφασίζουν σχετικά με

τον οικογενειακό τους προγραμματισμό, διότι ενδεχόμενο κώλυμα ενός εκ των περισσότερων συνιδιοκτητών, κωλύει την μεταβίβαση του ακινήτου για όλους!

Τέλος, παρά το πλήθος των απαιτούμενων πιστοποιητικών κάθε φύσης, ο αγοραστής ενός ακινήτου δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να θεωρήσει ότι έχει καλυφθεί πλήρως, **αν δεν έχει γίνει έλεγχος από δικηγόρο και μηχανικό της επιλογής του**. Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένα ζητήματα που μπορεί να ανακύψουν στον έλεγχο και να έχουν τεράστια οικονομική αξία:

- Ελαττωματικοί τίτλοι κτήσης.
- Διεκδικήσεις από τρίτους ή από κληρονόμους σε περίπτωση έγερσης αγωγής για την ακύρωση διαθήκης.
- Ύπαρξη βαρών, που ενώ έχουν εγγραφεί στο Υποθηκοφυλακείο, δεν απεικονίζονται στις κτηματολογικές εγγραφές.
- Λάθη στη σύσταση της οριζόντιας ιδιοκτησίας (λ.χ. κατανομή χιλιοστών) που θα δημιουργήσουν πρόβλημα στην κτηματογράφηση ή στην καταχώρηση πράξεων στο κτηματολόγιο.
- Παράνομη δόμηση σε κοινόχρηστους χώρους.
- Σοβαρές πολεοδομικές αυθαιρεσίες σε όλη την οικοδομή.
- Να υπάρχει κάποιο αυθαίρετο παρακολούθημα διαμερίσματος (λ.χ. αποθήκη), η πολεοδομική τακτοποίηση του οποίου απαιτεί τη σύμπραξη όλων των συνιδιοκτητών.
- Άτυπη αλλαγή χρήσης από αποθήκη σε διαμέρισμα.
- Να πρόκειται για διαμέρισμα μέσα από το οποίο διέρχονται αγωγοί αποχέτευσης ή μέσα από το οποίο παρέχεται πρόσβαση στην ταράτσα ή σε λοιπούς κοινόχρηστους χώρους.
- Να έχουν οι άλλοι συνιδιοκτήτες εκ της συστάσεως της οριζόντιας ιδιοκτησίας δικαιώματα, τα οποία μειώνουν την αξία της οριζόντιας ιδιοκτησίας. (λ.χ. δικαίωμα για την εγκατάσταση εξοπλισμού που προκαλεί θόρυβο ή δυσάρεστες οσμές).
- Να μην προκύπτει από τη σύσταση οριζόντιας ιδιοκτησίας η αποκλειστική χρήση σε δώμα ή ταράτσα.

Η δωρεά και η γονική παροχή

Δωρεά ονομάζεται η μεταβίβαση ορισμένου περιουσιακού δικαιώματος άνευ τιμήματος, ενώ **γονική παροχή** είναι ειδικότερα η παροχή περιουσίας από οποιονδήποτε γονέα σε τέκνο, χωρίς κανένα αντάλλαγμα εκ μέρους του τέκνου, με σκοπό είτε την έναρξη επαγγέλματος είτε την έναρξη αυτοτελούς διαβίωσης. Η διαφορά μεταξύ δωρεάς και γονικής παροχής έγκειται και στη φορολογική τους μεταχείριση σε ορισμένες περιπτώσεις.

Η δωρεά ακινήτου απαιτεί συμβολαιογραφικό έγγραφο και μεταγραφή, όπως, επίσης, και τον μεγάλο αριθμό εγγράφων που απαιτείται και στην περίπτωση της πώλησης.

Ενδιαφέρουσα ιδιαιτερότητα της δωρεάς ακινήτου είναι πως μπορεί να γίνει **υπό τρόπο**, εξασφαλίζοντας τη φροντίδα κάποιου μέλους της οικογένειας ή του ίδιου του δωρητή.

Συγκεκριμένα, **τρόπος** είναι η ρητή συμφωνία που αναγράφεται στη συμβολαιογραφική πράξη της δωρεάς, με την οποία ο δωρεοδόχος αναλαμβάνει ορισμένη υποχρέωση. Μπορεί να συμφωνηθεί προς το συμφέρον του δωρητή, της οικογένειας ή για την εξυπηρέτηση κάποιου κοινωφελούς σκοπού και δεν πρέπει να αντίκειται στο νόμο ή στα χρηστά ήθη.

Μπορεί, δηλαδή, να συνίσταται σε οποιαδήποτε πράξη ή παράλειψη περιουσιακής ή μη φύσεως, όπως είναι ενδεικτικά η υποχρέωση του δωρεοδόχου να παρέχει διατροφή, άλλη φροντίδα, ή γηροκόμηση του δωρητή ή τρίτου, να καταβάλει μηνιαίως στο δωρητή (και μετά το θάνατο του τελευταίου στη σύζυγό του) συγκεκριμένο ποσό κ.ο.κ.

Αν ο δωρεοδόχος παραλείπει να εκτελέσει τον τρόπο, ο δωρητής δικαιούται είτε να απαιτήσει εκτέλεσή του είτε να ανακαλέσει τη δωρεά. Σημειωτέον ότι προκαταβολική παραίτηση από το δικαίωμα της ανάκλησης δεν επιτρέπεται.

Στην πράξη...

Όπως αναφέραμε και στην εισαγωγή του οδηγού μας, στις περισσότερες ελληνικές οικογένειες η συζήτηση για τον προγραμματισμό περιουσιακών ζητημάτων θεωρείται ταμπού, ίσως γιατί σχετίζεται με μακάβριες σκέψεις για το θάνατο.

Έτσι, ειδικά για τα νεότερα μέλη της οικογένειας δεν είναι εύκολο να κάνουν τις σχετικές συζητήσεις με τους γονείς τους ή άλλους κοντινούς συγγενείς τους. Η αναβολή, όμως, τέτοιων συζητήσεων δεν τις κάνει πιο εύκολες, ενώ ενδέχεται να προκύψουν και νομικοί ή φορολογικοί κίνδυνοι εξαιτίας του πλημμελούς προγραμματισμού.

Το ιδανικό, λοιπόν, είναι να γίνεται έγκαιρα αυτή η συζήτηση υπό το πρίσμα του σεβασμού των επιθυμιών των γονέων και της προστασίας των περιουσιακών τους αγαθών.

Η φορολογία της μεταβίβασης των ακινήτων

Σε συνέχεια των ανωτέρω, στο υποκεφάλαιο αυτό θα αναφερθούμε στη φορολογική αντιμετώπιση της μεταβίβασης εμπραγμάτων δικαιωμάτων, προσπαθώντας να καλύψουμε τα κυριότερα σημεία.

Επιμερισμός αξίας ψιλής κυριότητας και επικαρπίας

Το πρώτο πράγμα που πρέπει να έχουμε στο μυαλό μας είναι το εξής: Όταν πρόκειται να συσταθεί **επικαρπία** ή να μεταβιβασθεί η **ψιλή κυριότητα**, τότε η αξία τους υπολογίζεται ξεχωριστά. Έτσι, αν για παράδειγμα ένας γονιός έχει συστήσει επικαρπία υπέρ του υιού του και επιθυμούν αμφότεροι να πωλήσουν το ακίνητο σε κάποιον τρίτο, τότε το τίμημα και αντίστοιχα η φορολογική επιβάρυνση θα επιμεριστεί ανάμεσα στον πατέρα (ψιλό κύριο) και τον υιό (επικαρπωτή).

Η αξία της επικαρπίας υπολογίζεται **ως κλάσμα της πλήρους κυριότητας του ακινήτου** και προσδιορίζεται από τον νόμο:

- στα 8/10 της αξίας της πλήρους κυριότητας, αν ο επικαρπωτής δεν έχει υπερβεί το 20ό έτος της ηλικίας του
- στα 7/10, αν έχει υπερβεί το 20ό έτος της ηλικίας του
- στα 6/10, αν έχει υπερβεί το 30ό έτος της ηλικίας του
- στα 5/10, αν έχει υπερβεί το 40ό έτος της ηλικίας του
- στα 4/10, αν έχει υπερβεί το 50ό έτος της ηλικίας του
- στα 3/10, αν έχει υπερβεί το 60ό έτος της ηλικίας του
- στα 2/10, αν έχει υπερβεί το 70ό έτος της ηλικίας του
- στο 1/10, αν έχει υπερβεί το 80ό έτος της ηλικίας του

Η αξία της ψιλής κυριότητας υπολογίζεται αφαιρώντας την αξία της επικαρπίας από την αξία της πλήρους κυριότητας του ακινήτου. Κριτήριο, δηλαδή, για την εφαρμογή των ανωτέρω είναι η ηλικία του επικαρπωτή κατά το χρόνο της κάθε πράξης, όπως λ.χ. της πώλησης.

Φορολογία της πώλησης

Θεωρητικά οι αγοραπωλησίες επί ακινήτων επιβαρύνονται με:

- **Φόρο Μεταβίβασης Ακινήτων (Φ.Μ.Α.) ύψους 3%**

Ο εν λόγω φόρος υπολογίζεται με βάση το τίμημα που αναγράφεται στο συμβόλαιο. Αν το τίμημα αυτό είναι κατώτερο από την αντικειμενική αξία του ακινήτου, υπολογίζεται επί της αντικειμενικής αξίας.

- **Φόρο Προστιθέμενης Αξίας (Φ.Π.Α.) ύψους 24%**
- **Φόρο Υπεραξίας Ακινήτων (Φ.Υ.Α.), ύψους 15%**

Ως υπεραξία προσδιορίζεται η διαφορά ανάμεσα στην αντικειμενική αξία του χρόνου αγοράς του ακινήτου και του τιμήματος που δηλώνεται στο συμβόλαιο, ενώ υπολογίζονται και κάποιες μειώσεις με βάση τα έτη διατήρησης του ακινήτου στην κυριότητα του πωλητή.

Ωστόσο, τόσο ο Φ.Π.Α. όσο ο Φόρος Υπεραξίας βρίσκονται σε αναστολή έως τις 31-12-2024 και εκτιμάται πως η αναστολή τους θα συνεχιστεί, καθώς καμία κυβέρνηση δεν επιθυμεί την καθίζηση της αγοράς των ακινήτων.

Φορολογία της δωρεάς

Η φορολογία των δωρεών διαβαθμίζεται με βάση τρεις κατηγορίες:

Στην 1η κατηγορία ανήκουν ο σύζυγος, τα τέκνα, τα εγγόνια και οι γονείς του δωρητή.

Στην 2η κατηγορία ανήκουν τα αδέρφια, οι θείοι και οι ανιψιοί.

Στην 3η κατηγορία ανήκουν οι λοιποί συγγενείς και οι ξένοι.

1η κατηγορία

Το αφορολόγητο ποσό στους δικαιούχους της 1ης κατηγορίας, ανέρχεται σήμερα **σε οχτακόσιες χιλιάδες (800.000€) ευρώ** από εκατόν πενήντα χιλιάδες (150.000€) ευρώ που ίσχυε παλαιότερα. Μάλιστα, το μέτρο αφορά τις δωρεές και γονικές παροχές τόσο σε περιουσιακά στοιχεία, όσο και σε μετρητά. Όμως προσοχή σε δύο πράγματα:

α) το τεκμήριο για τη δωρεά χρηματικών ποσών δεν έχει καταργηθεί και πρέπει να αναγράφεται στην φορολογική δήλωση και να δικαιολογείται είτε από τα φορολογικά αποταμιεύματα του δωρητή (ανάληψη κεφαλαίου προηγούμενων χρήσεων), είτε από τα εισοδήματα που δηλώνει το συγκεκριμένο φορολογικό έτος

β) η δωρεά χρηματικών ποσών προς τα ως άνω πρόσωπα, πρέπει να **διενεργείται με μεταφορά μέσω χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων**.

Οι εν λόγω δωρεές και γονικές παροχές, μάλιστα, **δεν συνυπολογίζονται στην αιτία θανάτου κτήση** περιουσίας μεταξύ των αυτών προσώπων.

Η κτήση χρηματικών ποσών αιτία δωρεάς, πέραν του ποσού των 800.000€, υπόκειται σε φόρο, ο οποίος υπολογίζεται αυτοτελώς με συντελεστή δέκα τοις εκατό (10%), προκειμένου για δικαιούχους που υπάγονται στην Α' κατηγορία.

2η κατηγορία

Κλιμάκια	Συντελεστής	Φόρος Κλιμακίου	Αξία Περιουσίας	Φόρος
30.000	0%	0	30.000	0
70.000	5%	3.500	100.000	3.500
200.000	10%	20.000	300.000	23.500
Υπερβάλλον	20%			

3η κατηγορία

Κλιμάκια	Συντελεστής	Φόρος Κλιμακίου	Αξία Περιουσίας	Φόρος
6.000	0%	0	6.000	0
66.000	20%	13.200	72.000	13.200
195.000	30%	58.500	267.000	71.700
Υπερβάλλον	40%			

Ενήλικα και Ανήλικα τέκνα

Έχοντας εξετάσει ορισμένα βασικά σημεία γύρω από τη νομική αντιμετώπιση των εμπραγμάτων δικαιωμάτων θα θέσουμε τώρα ορισμένους ειδικότερους προβληματισμούς, που σχετίζονται με την ύπαρξη ενηλίκων ή ανηλίκων τέκνων.

Εμπράγματα δικαιώματα και «εξασφάλιση» των γονέων

Ένα εύλογο ερώτημα είναι αν έχει νόημα οι γονείς να κρατούν την επικαρπία ή την ψιλή κυριότητα των ακινήτων που παραχωρούν στα τέκνα τους για δική τους εξασφάλιση.

Για να απαντηθεί το ερώτημα αυτό ικανοποιητικά, είναι σημαντικός ο προσδιορισμός του μακροπρόθεσμου στόχου που γίνεται προσπάθεια να επιτευχθεί και αν τα ακίνητα είναι προσοδοφόρα (αν αποφέρουν, δηλαδή, κάποια εισοδήματα) ή όχι.

Για παράδειγμα, αν τα τέκνα δεν έχουν άλλα επαρκή εισοδήματα, τότε θα πρέπει να εξεταστεί το να τους δοθεί η επικαρπία προσοδοφόρων ακινήτων για να έχουν **πόθεν έσχες**. Έτσι, θα μπορούν να καλύπτουν τα διάφορα φορολογικά τεκμήρια, αλλά και να δικαιολογούν διάφορες αγορές, όπως την αγορά ενός αυτοκινήτου.

Επιπλέον, με αυτόν τον τρόπο μπορεί να επιμεριστεί εντός της οικογένειας, η φορολογική επιβάρυνση από τη φορολογία επί των εισοδημάτων που αποκτώνται από μισθώσεις, αποφεύγοντας έτσι τις ανώτερες κλίμακες.

Μπορεί, όμως, ένα ακίνητο παρ' ότι έχει σημαντική οικονομική αξία να μην αποφέρει εισόδημα, επειδή λόγω χάρη χρησιμοποιείται ως κατοικία των γονέων. Σε αυτή την περίπτωση είναι σύνηθες οι γονείς να κρατούν την επικαρπία και να δίδουν τη ψιλή κυριότητα στα τέκνα τους με σκοπό να έχουν τακτοποιήσει εν ζωή το ζήτημα της κυριότητας του συγκεκριμένου ακινήτου. Πολύ περισσότερο μάλιστα που το αφορολόγητο για γονική παροχή εν ζωή είναι 800.000€ ενώ μετά θάνατον το αφορολόγητο είναι μόνο 150.000€

Σημειώνεται ότι μπορεί να συμφωνηθεί συμβολαιογραφικά πως η επικαρπία του ενός συζύγου θα μεταβιβαστεί μετά το θάνατό του στον επιζώντα σύζυγο.

Διαχείριση της περιουσίας ανηλίκων τέκνων

Είναι αρκετά συχνό το φαινόμενο οι ανήλικοι να αποκτούν περιουσία, κυρίως από κληρονομιά. Έτσι, τίθεται το ερώτημα πως θα πρέπει να γίνεται η διαχείριση των συγκεκριμένων περιουσιακών τους στοιχείων.

Κατ' αρχάς, τη διαχείριση της περιουσίας του ανηλίκου την έχουν οι γονείς του. Οι ανήλικοι, όμως, προστατεύονται ειδικά από το νομοθέτη κι έτσι προκειμένου οι γονείς τους να πραγματοποιήσουν πράξεις διάθεσης της περιουσίας (όπως είναι η πώληση) απαιτείται η άδεια του δικαστηρίου.

Η οριοθέτηση της ελεύθερης διαχειριστικής εξουσίας των γονέων αποσκοπεί στη διασφάλιση των περιουσιακών συμφερόντων του τέκνου. Το δικαστήριο χορηγεί την άδεια, όταν κρίνει ότι η διάθεση είναι αναγκαία ή προς το συμφέρον του τέκνου. Ορισμένα παραδείγματα από τη νομολογία είναι η εκποίηση ακινήτου α) το οποίο λόγω της παλαιότητας του έχει αυξημένες δαπάνες συντήρησης, χωρίς να αποφέρει κάποια σημαντική ωφέλεια β) το οποίο βρίσκεται σε μεγάλη απόσταση από την κατοικία της οικογένειας και λόγω της αποστάσεως υπάρχει δυσκολία ως προς την εκμετάλλευσή του ή γ) για να αντιμετωπιστούν έξοδα διατροφής και εκπαίδευσης του ανηλίκου τέκνου.

Σημειώνεται ότι το δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να κάνει δεκτή υπό όρους την εκποίηση καθορίζοντας το ελάχιστο τίμημά της.

Σε κάθε περίπτωση, πρόκειται για μια διαδικασία που απαιτεί χρόνο και έξοδα. Αν λοιπόν μπορούσε να προβλεφθεί ότι το συγκεκριμένο περιουσιακό στοιχείο προοριζόταν να μεταβιβαστεί, τότε η περιέλευσή του σε έναν ανήλικο ήταν απόρροια λανθασμένου προγραμματισμού.

Άυλα αγαθά και ενοχικά δικαιώματα

Εισαγωγή στο ενοχικό δίκαιο

Παραπάνω αναφερθήκαμε αναλυτικά στα ακίνητα, τα οποία εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής του εμπραγμάτου δικαίου. Στην ενότητα αυτή θα ασχοληθούμε με τα περιουσιακά αγαθά, τα οποία εντάσσονται στον χώρο του **ενοχικού δικαίου**.

Το ενοχικό δίκαιο δεν ρυθμίζει τις σχέσεις των ανθρώπων προς τα πράγματα, αλλά τις σχέσεις δύο προσώπων, του οφειλέτη και του δανειστή. Ενοχή, λοιπόν, είναι η σχέση με την οποία ένα πρόσωπο (ο οφειλέτης) έχει υποχρέωση προς ένα άλλο πρόσωπο (τον δανειστή) για παροχή.

Έτσι, ακόμα και το ενοχικό δικαίωμα που αφορά σε πράγμα (λ.χ. μίσθωση ακινήτου) έχει ως αντικείμενο τη θέληση (βούληση) δύο προσώπων και όχι το ίδιο το πράγμα καθεαυτό.

Η εξουσία που παρέχει το ενοχικό δικαίωμα συνίσταται στην απαίτηση από τον οφειλέτη (και μόνο από αυτόν) να εκπληρώσει ορισμένη υποχρέωσή του. Για παράδειγμα, η τράπεζα είναι υποχρεωμένη να αποδώσει στον κάτοχο του λογαριασμού τα χρήματα που περιέχονται σε αυτόν. Η κυριότητα, όμως, των κατατεθειμένων χρημάτων ανήκει στην τράπεζα.

Ουσιαστικά, όλα τα σύγχρονα επενδυτικά προϊόντα, όπως είναι τα ομόλογα και οι μετοχές, εντάσσονται στο χώρο του ενοχικού και όχι του εμπραγμάτου δικαίου, κάτι που έχει συνέπειες τόσο στον τρόπο μεταβίβασής τους όσο και στη φορολογική τους αντιμετώπιση.

Τραπεζικοί λογαριασμοί

Όπως αναφέραμε και στην εισαγωγή μας, στην περίπτωση των τραπεζικών λογαριασμών η τράπεζα έχει την κυριότητα των χρημάτων και ο δικαιούχος του λογαριασμού έχει ενοχική αξίωση απέναντι στην τράπεζα για την απόδοση των χρημάτων.

Εν προκειμένω, θα μάς απασχολήσει το ζήτημα των κοινών λογαριασμών, καθώς πρόκειται για ένα εργαλείο το οποίο μπορεί να συμβάλει στον επιμερισμό της οικογενειακής περιουσίας με την ελάχιστη δυνατή φορολογική επιβάρυνση. Υπάρχουν, όμως και ορισμένοι κίνδυνοι, που θα πρέπει να γνωρίζουμε.

Σύμφωνα, λοιπόν, με το νόμο 5638/1932, ένας ή περισσότεροι έχουν τη δυνατότητα να ανοίξουν λογαριασμό στο όνομα περισσότερων, με συνέπεια ότι

ο καθένας εξ αυτών έχει το δικαίωμα να κάνει χρήση του κοινού λογαριασμού χωρίς τη σύμπραξη των υπολοίπων.

Οι καταθέσεις, σε περίπτωση θανάτου κάποιου από τους κοινούς καταθέτες, περιέρχονται στους λοιπούς επιζώντες δικαιούχους, ελεύθερες από κάθε φόρο κληρονομιάς ή τέλος. Έτσι, οι αναλήψεις από οποιοδήποτε επιζώντα δικαιούχο δεν φορολογούνται στο πλαίσιο της φορολογίας κληρονομιών, αφού ο κοινός λογαριασμός **δεν ανήκει στην κληρονομιαία περιουσία του θανόντος**. Η ρύθμιση αυτή ισχύει, εφόσον έχει τεθεί ο σχετικός όρος στη σύμβαση ανοίγματος του κοινού λογαριασμού, πράγμα που πάντοτε συμβαίνει, αφού οι τράπεζες στην Ελλάδα, περιλαμβάνουν τον όρο αυτό, στους προδιατυπωμένους όρους συναλλαγής που μας ζητάνε να υπογράψουμε όταν ανοίγουμε κοινούς λογαριασμούς.

Σύμφωνα με την κρατούσα νομική θεωρία, παρόμοια αντιμετώπιση επιτρέπεται να έχουν και οι κοινοί τραπεζικοί λογαριασμοί, οι οποίοι τηρούνται σε αλλοδαπές τράπεζες που έχουν την έδρα τους σε άλλα κράτη-μέλη της Ε.Ε.

Περισσότερες λεπτομέρειες για ορισμένα ζητήματα των κοινών λογαριασμών, τα οποία σχετίζονται με το κληρονομικό δίκαιο, θα δώσουμε στη δεύτερη ενότητα του οδηγού μας.

Οι σχέσεις μεταξύ των συνδικαιούχων του κοινού λογαριασμού

Μεταξύ των συνδικαιούχων του κοινού λογαριασμού είναι δυνατόν να υπάρχουν εσωτερικές σχέσεις διαφορετικών μορφών.

Για παράδειγμα, είναι δυνατόν η προσθήκη συνδικαιούχου να γίνεται με χαριστική πρόθεση προς αυτόν. Στην περίπτωση αυτή, ο συνδικαιούχος μπορεί να προβαίνει ελεύθερα σε τραπεζικές αναλήψεις και μεταφορές.

Υπάρχει, όμως, και η περίπτωση οι συνδικαιούχοι να έχουν μια διαφορετική συμφωνία μεταξύ τους. Για παράδειγμα, μπορεί να έχει συμφωνηθεί ότι τα 2/3 των χρημάτων (ή οποιαδήποτε άλλη ποσότητα χρημάτων) ανήκουν αποκλειστικά σε έναν εξ αυτών. Συμβαίνει, επίσης, ο συνδικαιούχος να προστίθεται μονάχα για τη διευκόλυνση του αρχικού δικαιούχου με τη συμφωνία πως θα προβαίνει σε αναλήψεις και μεταφορές μονάχα προς εξυπηρέτηση του τελευταίου.

Οι συγκεκριμένες συμφωνίες ισχύουν μονάχα μεταξύ των συνδικαιούχων και δεν δεσμεύουν την τράπεζα (αφού είναι συμφωνίες ενοχικού χαρακτήρα!). Μεταξύ, όμως, των συνδικαιούχων, οι συμφωνίες αυτές είναι ισχυρές και, εφόσον παραβιαστούν, μπορεί να ασκηθεί αγωγή προκειμένου να επιστραφούν τα χρήματα, των οποίων έγινε ανάληψη παρά την εσωτερική συμφωνία. Έτσι, υπάρχει το λεγόμενο **δικαίωμα αναγωγής** κατά του συνδικαιούχου που έλαβε μεγαλύτερο μέρος του υπολοίπου της κατάθεσης από αυτό που του αντιστοιχούσε με βάση την εσωτερική σχέση.

Το πρόβλημα στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι αφενός χρονικό, αφού οι σχετικές αγωγές αργούν να δικαστούν, και αφετέρου αποδεικτικό, αφού η εσωτερική σχέση μεταξύ των συνδικαιούχων σπανίως αποτυπώνεται σε κάποια γραπτή συμφωνία.

Σε περίπτωση έλλειψης συμφωνίας, τεκμαίρεται πως ο κάθε συνδικαιούχος δικαιούνται να αναλάβει εξίσου το περιεχόμενο του κατατεθειμένου ποσού. Αυτό σημαίνει πως, όποιος επικαλείται διαφορετική συμφωνία, οφείλει να την αποδείξει.

Ένα συχνό πρόβλημα στην πράξη είναι η προσθήκη κάποιου νεαρού συγγενή ως συνδικαιούχου από ηλικιωμένα πρόσωπα με σκοπό να διευκολύνονται οι συναλλαγές τους και διάφορες γραφειοκρατικές εργασίες. Στην περίπτωση αυτή, είναι καλό να δημιουργείται ένας νέος λογαριασμός, όπου δεν θα συγκεντρώνεται μεγάλο μέρος των αποταμιεύσεών τους, αλλά μονάχα εκείνα τα ποσά που είναι απαραίτητα για τις τρέχουσες ανάγκες τους.

Περιουσιακά στοιχεία και ρίσκο

Στην παρούσα έκδοση του οδηγού μας δεν θα ασχοληθούμε με ειδικά περιουσιακά στοιχεία, όπως είναι τα ομόλογα, οι μετοχές, και τα αμοιβαία κεφάλαια. Παρόλα αυτά είναι σημαντικό να επισημάνουμε πως οι επιλογές που κάνει ο καθένας μας για τις αποταμιεύσεις ή επενδύσεις του βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στο ρίσκο, που είναι διατεθειμένος να αναλάβει.

Η αντοχή στο ρίσκο (risk tolerance) είναι με απλά λόγια ο κίνδυνος που είναι διατεθειμένος κανείς να αναλάβει με βάση τη λογική και το συναίσθημα. Για παράδειγμα, υπάρχουν άνθρωποι που, αν επενδύσουν σε μετοχές, μπορούν να μένουν ατάραχοι στις διακυμάνσεις των τιμών τους και άλλοι που, σε περίπτωση μιας μεγάλης πτώσης στις τιμές τους, θα πανικοβληθούν.

Δυνατότητα για ανάληψη ρίσκου (risk capacity) από την άλλη, είναι ο βαθμός του ρίσκου που μπορεί να αναλάβει κανείς χωρίς να απειλείται η δυνατότητά του να πετύχει τους οικονομικούς του στόχους. Για παράδειγμα, ένας νέος άνθρωπος που έχει ως στόχο να κάνει σύντομα ένα ακριβό μεταπτυχιακό δεν φαίνεται λογικό να επενδύσει το σύνολο των αποταμιεύσεών του σε μετοχές.

Συνολικά, η αντοχή στο ρίσκο και η δυνατότητα για ανάληψη ρίσκου καθορίζουν τις αποταμιευτικές ή επενδυτικές μας κινήσεις.

Περιουσία και σύζυγοι

Εφαρμοστέο δίκαιο στις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων

Ένα φαινόμενο, το οποίο έχει ενισχυθεί στις μέρες μας, είναι οι σύζυγοι να εγκαθίστανται σε διαφορετικές χώρες κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Οι χώρες αυτές, όπως είναι αυτονόητο, έχουν και διαφορετικές ρυθμίσεις η μία από την άλλη σχετικά με τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων. Αντίστοιχα ζητήματα απαντώνται και στον χώρο του κληρονομικού δικαίου, όπως θα δούμε παρακάτω.

Επιπλέον, συμβαίνει συχνά οι σύζυγοι να έχουν διαφορετικές ιθαγένειες μεταξύ τους, οπότε το δίκαιο της κάθε χώρας της οποίας έχουν την ιθαγένεια, ρυθμίζει με διαφορετικό τρόπο τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων.

Έστω, για παράδειγμα, ότι έχουμε έναν Γερμανό και μια Ιταλίδα υπήκοο, οι οποίοι παντρεύονται στην Ελλάδα και μένουν στην Ελλάδα για είκοσι χρόνια, προτού μεταναστεύσουν στην Αυστρία, όπου και παίρνουν διαζύγιο. Ποιας χώρας το δίκαιο θα ρυθμίζει τις περιουσιακές τους σχέσεις;

Την απάντηση δίνει εν προκειμένω ο Ευρωπαϊκός Κανονισμός 2016/1103, ο οποίος καταρχάς δίνει στους συζύγους τη δυνατότητα να συμφωνήσουν το εφαρμοστέο δίκαιο στις περιουσιακές σχέσεις τους, εφόσον το δίκαιο αυτό είναι ένα από τα ακόλουθα:

- το δίκαιο του κράτους στο οποίο οι σύζυγοι ή οι μέλλοντες σύζυγοι ή ένας εξ αυτών έχουν τη συνήθη διαμονή τους κατά το χρόνο σύναψης της συμφωνίας.
- το δίκαιο του κράτους της ιθαγένειας ενός εκ των συζύγων ή των μελλοντικών συζύγων κατά τον χρόνο σύναψης της συμφωνίας.

Αν τέτοια συμφωνία δεν υπάρχει, το εφαρμοστέο δίκαιο στις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων είναι το δίκαιο του κράτους της πρώτης κοινής συνήθους διαμονής τους μετά την τέλεση του γάμου. Στο παράδειγμά μας, δηλαδή, το εφαρμοστέο δίκαιο θα ήταν το ελληνικό, κάτι εύλογο με το σκεπτικό ότι στη συγκεκριμένη χώρα επέλεξαν οι σύζυγοι να ζήσουν αποδεχόμενοι και το γεγονός ότι θα συμμορφώνονται με τους νόμους της.

Η αλήθεια, βέβαια, είναι ότι στην πραγματικότητα υπάρχουν πολλά και περισσότερο περίπλοκα παραδείγματα, τα οποία απαιτούν ακριβή γνώση των νομικών και των πραγματικών περιστατικών, προκειμένου να απαντηθούν ορθά. Καλό θα ήταν, λοιπόν, σε τέτοιες περιπτώσεις να λαμβάνει κανείς εξειδικευμένη νομική συμβουλή, ώστε να είναι σίγουρος για το εφαρμοστέο δίκαιο στις περιουσιακές του σχέσεις.

Αντίστοιχοι ευρωπαϊκοί κανονισμοί υπάρχουν για τη ρύθμιση του εφαρμοστέου δικαίου και της δικαιοδοσίας σε γαμικές διαφορές (λ.χ. σε υποθέσεις διαζυγίου) και διαφορές γονικής μέριμνας.

Αποκτήματα κατά τη διάρκεια του γάμου

Σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο, αν ο γάμος λυθεί και η περιουσία του ενός συζύγου έχει, αφότου τελέσθηκε ο γάμος, αυξηθεί, ο άλλος σύζυγος, εφόσον συνέβαλε με οποιονδήποτε τρόπο στην αύξηση αυτή, δικαιούται να απαιτήσει την απόδοση του μέρους της αύξησης, το οποίο προέρχεται από τη δική του συμβολή. Τεκμαίρεται, ότι η συμβολή αυτή ανέρχεται στο ένα τρίτο της αύξησης, εκτός εάν αποδειχθεί μεγαλύτερη, μικρότερη ή και καμία συμβολή.

Στην αύξηση της περιουσίας των συζύγων δεν υπολογίζεται ό,τι αυτοί απέκτησαν από δωρεά, κληρονομιά ή κληροδοσία ή με διάθεση των αποκτημάτων από αυτές τις αιτίες.

Έτσι, η **αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα** προϋποθέτει: α) αύξηση της περιουσίας του άλλου συζύγου κατά τη διάρκεια του γάμου, β) λύση του γάμου ή τριετή διάσταση των συζύγων και γ) συμβολή του αιτούντος συζύγου στην αύξηση της περιουσίας του άλλου συζύγου.

Ως αύξηση νοείται η διαφορά που υπάρχει στη συνολική περιουσιακή κατάσταση του άλλου συζύγου κατά την τέλεση του γάμου και κατά το χρόνο που γεννάται η αξίωση για συμμετοχή στα αποκτήματα. Από τη σύγκριση της αξίας αυτών, αναγομένης σε τιμές του χρόνου γενέσεως της αξιώσεως, θα κριθεί αν υπάρχει αύξηση της περιουσίας του ενός συζύγου που να δικαιολογεί την αξίωση του άλλου για συμμετοχή στα αποκτήματα.

Ο σύζυγος, του οποίου η περιουσία αυξήθηκε, μπορεί να προβάλει ισχυρισμούς περί ανυπαρξίας συμβολής, μονάχα αν επικαλεσθεί και αποδείξει ότι ο δικαιούχος της αξιώσεως σύζυγος, είτε δεν μπορούσε εκ των πραγμάτων είτε δεν ήθελε να συμβάλει και ότι η επαύξηση της περιουσίας οφείλεται μόνο σ' αυτόν.

Η συμβολή του ενός συζύγου στην περιουσιακή επαύξηση του άλλου μπορεί να γίνει είτε με την παροχή κεφαλαίων (εισφορά χρήματος, παραχώρηση ακινήτου), είτε με την παροχή υπηρεσιών που αποτιμώνται σε χρήμα και δεν επιβάλλονται από την υποχρέωση συμβολής στις οικογενειακές ανάγκες. Ειδικότερα, η παροχή υπηρεσιών, που ο σύζυγος προσφέρει εντός της οικίας ή για την ανατροφή των τέκνων, αποτελεί συμβολή στην αύξηση της περιουσίας του άλλου συζύγου, όταν οι υπηρεσίες αυτές είναι περισσότερες από όσες επιβάλλει η υποχρέωση ισότιμης συμβολής στις οικογενειακές ανάγκες.

Σύμφωνο συμβίωσης και περιουσιακές σχέσεις

Το **σύμφωνο συμβίωσης** είναι η συμφωνία δύο ενήλικων προσώπων, ανεξάρτητα από το φύλο τους, με την οποία ρυθμίζουν τη συμβίωσή τους. Το σύμφωνο συμβίωσης συνάπτεται με αυτοπρόσωπη παρουσία ενώπιον συμβολαιογράφου.

Σχετικά με τις περιουσιακές σχέσεις των συντρόφων, αναφέρουμε ότι η συμβολή στην επαύξηση της περιουσίας του άλλου συντρόφου μπορεί να αναζητηθεί **αναλογικά** με την αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα μεταξύ συζύγων.

Περιουσιακή αυτοτέλεια και κοινοκτημοσύνη

Τόσο οι σύζυγοι όσο και όσοι συνάπτουν σύμφωνο συμβίωσης έχουν δικαίωμα να επιλέξουν είτε να διατηρήσουν την περιουσιακή τους αυτοτέλεια είτε να εφαρμόσουν το σύστημα της κοινοκτημοσύνης. Αν δεν επιλέξουν ρητά κάτι από τα δύο, ισχύει εκ του νόμου το σύστημα της περιουσιακής αυτοτέλειας κάθε συζύγου. **Κοινοκτημοσύνη** σημαίνει, εν συντομία, πως θα αποκτούν σε ίσα μέρη τα περιουσιακά τους στοιχεία και δεν θα έχουν δικαίωμα αυτοτελούς διάθεσης του ιδανικού τους μεριδίου. Πρόκειται για έναν θεσμό που στην πράξη δεν εφαρμόζεται. Έτσι, οι σύζυγοι και οι σύντροφοι με σύμφωνο συμβίωσης διατηρούν την περιουσιακή τους αυτοτέλεια και αποκτούν περιουσιακά στοιχεία ατομικά ή από κοινού ανάλογα με τον κοινό τους περιουσιακό προγραμματισμό.

Στην πράξη...

Ως γνωστόν στην Ελλάδα δεν υπάρχουν «προγαμιαία συμβόλαια». Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι πριν τον γάμο δεν θα πρέπει οι μελλοντικοί σύζυγοι να έχουν συζητήσει την προσέγγισή τους σε οικονομικά ζητήματα. Αντίθετα, μάλιστα, οι διαφωνίες για τα οικονομικά είναι η νούμερο ένα αιτία συγκρούσεων μεταξύ συζύγων.

Έτσι, οι μελλοντικοί σύζυγοί θα πρέπει ως ομάδα να συζητάνε για τα οικονομικά τους ζητήματα και να ενεργούν από κοινού. Αν κάποιος σύντροφος δεν επιθυμεί να συζητά καθόλου τέτοιου είδους θέματα ή θέλει να έχει τον απόλυτο έλεγχο, αυτό είναι ένα πολύ ανησυχητικό σημάδι.

Επίσης, πολύ μεγάλο ρόλο παίζει και η εκπαίδευση περί οικονομικών θεμάτων, κάτι που αφορά τον καθένα μας ξεχωριστά. Στο διαδίκτυο υπάρχουν δεκάδες λίστες με κορυφαία βιβλία περί «personal finance» τα οποία επιχειρούν να βοηθήσουν τον αναγνώστη, στην επίτευξη των προσωπικών του χρηματοοικονομικών στόχων. Τα τρία πιο γνωστά από αυτά είναι:

1. *Rich Dad Poor Dad* του Robert T. Kiyosaki
2. *I Will Teach You To Be Rich* του Ramit Sethi
3. *The Richest Man In Babylon* του George Clason

Επειδή στη συντριπτική τους πλειοψηφία τα βιβλία αυτού του είδους είναι γραμμένα από ξένους συγγραφείς, υπάρχουν και κομμάτια σε αυτά που δεν

έχουν άμεση εφαρμογή στην ελληνική πραγματικότητα. Παρ' όλα αυτά αποτελούν πολύτιμη πηγή γνώσεων για τον Έλληνα αναγνώστη, ο οποίος εκτός των παραπάνω βιβλίων, έχει στη διάθεση και πλούσιο υλικό διαδικτυακά, όπως, μεταξύ άλλων, την ιστοσελίδα Ourwallet του Κώστα Στουπάκη (<https://www.ourwallet.gr>) και τα κανάλια στο YouTube:

του Χρήστου Τσουνή, <https://www.youtube.com/c/tsounischris/>
της Ιωάννας Φωτοπούλου, <https://www.youtube.com/@ioannafo>
του Στέργιου/Money Minority, <https://www.youtube.com/c/MoneyMinority/>
του Κοσμά Μαρινάκη, <https://www.youtube.com/c/Greekonomics>

Ο Χρήστος Τσουνής, μάλιστα, εξέδωσε το 2022 το βιβλίο «Τα 4 βήματα του πλούτου» από τις εκδόσεις Κλειδάριθμος.

Λοιπά ζητήματα οικογενειακού δικαίου

Παρ' ότι στο πλαίσιο του παρόντος οδηγού μας δεν μπορεί να γίνει αναλυτική αναφορά στις ρυθμίσεις του οικογενειακού δικαίου, είναι αναμφίβολο ότι η εφαρμογή του –ειδικά όταν υπάρχουν και ανήλικα τέκνα– μπορεί να έχει σοβαρές συνέπειες στον οικονομικό και προσωπικό προγραμματισμό ενός ανθρώπου. Μπορείτε να διαβάσετε περισσότερα για τις ρυθμίσεις του ελληνικού οικογενειακού δικαίου στην ιστοσελίδα:

<https://pikramenoslaw.gr/2021/12/01/oikogeneiakodikaio20212022/>

Ενότητα 2η
Η κληρονομική διαδοχή

Η κληρονομική διαδοχή

Εισαγωγή

Σε μία έννομη τάξη η οποία αναγνωρίζει την ατομική ιδιοκτησία, η ρύθμιση της κληρονομικής διαδοχής από το δίκαιο θεωρείται αυτονόητη. Έτσι, με βάση την αρχή της αυτονομίας της βούλησης που διέπει το κληρονομικό δίκαιο, τα πρόσωπα έχουν την ελευθερία να ορίσουν την τύχη της περιουσίας τους μετά τον θάνατό τους.

Το κληρονομικό δίκαιο ρυθμίζει τις περιουσιακές συνέπειες του θανάτου ενός ανθρώπου. Συγκεκριμένα, ρυθμίζονται ο τρόπος διαδοχής στην περιουσία του ανθρώπου μετά το θάνατό του και τα δικαιώματα των προσώπων που τον διαδέχονται.

Ωστόσο, πρέπει να αναφέρουμε ότι τίθενται όρια στην ελευθερία των προσώπων από το νόμο για λόγους προστασίας της οικογένειας. Συγκεκριμένα η οικογένεια προστατεύεται με δύο τρόπους:

- Αν ένα πρόσωπο πεθάνει χωρίς να έχει συντάξει διαθήκη τότε ως **εξ αδι-αθέτου κληρονόμοι** του καλούνται οι συγγενείς του, όπως θα αναλύσουμε παρακάτω.
- Αν ένα πρόσωπο έχει αποκλείσει από την κληρονομιά ορισμένα μέλη της στενής του οικογένειας, τότε αυτά καλούνται ως **νόμιμοι μεριδούχοι**, όπως θα εξηγήσουμε στη συνέχεια μιλώντας για την «αναγκαστική διαδοχή».

Όριο, επίσης, στην ελευθερία του προσώπου για τη διάθεση της περιουσίας του μετά το θάνατό του τίθεται και από την ανάγκη για την προστασία του δημόσιου συμφέροντος. Έτσι, επιβάλλεται φόρος σε κάθε κληρονομιά, η αξία της οποίας υπερβαίνει ένα αφορολόγητο όριο. Η φορολογική επιβάρυνση δεν είναι σταθερή αλλά αντιστρόφως ανάλογη με την εγγύτητα του συγγενικού δεσμού που συνδέει τον κληρονόμο με τον κληρονομούμενο.

Επίσης, αν δεν υπάρχουν συγγενείς (και ούτε κληρονόμος εκ διαθήκης) το δημόσιο καλείται ως κληρονόμος στην τελευταία θέση (τάξη) με αποτέλεσμα να μην υπάρχει κληρονομιά χωρίς κληρονόμο.

Τέλος, στο πλαίσιο των εισαγωγικών αυτών παρατηρήσεων τονίζεται πως το κληρονομικό δίκαιο διέπεται από την αρχή της τυπικότητας. Αυτό σημαίνει ότι τα πρόσωπα πρέπει να κινούνται μέσα στα αυστηρά όρια που θέτουν οι θεσμοί του κληρονομικού δικαίου.

Κληρονομική διαδοχή και κληρονόμος

Κληρονομική διαδοχή ονομάζεται η υπεισέλευση των κληρονόμων στη συνολική περιουσία ενός φυσικού προσώπου, του κληρονομούμενου, μετά το θάνατό του. Ο κληρονόμος διαδέχεται τον κληρονομούμενο στο σύνολο των εννόμων σχέσεων του και έτσι αναλαμβάνει όχι μόνο το σύνολο των περιουσιακών αγαθών (ενεργητικό) της κληρονομιάς αλλά και τις υποχρεώσεις του κληρονομούμενου, δηλαδή τα χρέη του.

Κληρονόμος μπορεί να είναι κάθε ζωντανό φυσικό πρόσωπο αρκεί τουλάχιστον να έχει συλληφθεί κατά τη στιγμή του θανάτου.

Κληρονόμος, επίσης, μπορεί να είναι κάθε νομικό πρόσωπο το οποίο έχει συσταθεί κατά το χρόνο του θανάτου και δεν έχει διαλυθεί. Ο νομοθέτης προβλέπει ειδική ρύθμιση για την περίπτωση που ο κληρονομούμενος επιθυμεί να διαθέσει την περιουσία του υπέρ ιδρύματος, το οποίο δεν έχει ακόμα συσταθεί. Πρόκειται, όμως, για ειδικό ζήτημα, το οποίο δεν θα μας απασχολήσει επί του παρόντος.

Η διαθήκη

Ο πλέον κομβικός θεσμός του κληρονομικού δικαίου είναι αυτός της διαθήκης. Θα εξετάσουμε, λοιπόν, καταρχάς τι σημαίνει ο όρος διαθήκη καθώς και τα είδη των διαθηκών που αναγνωρίζει η έννομη τάξη.

Η **διαθήκη** είναι το μέσο με το οποίο ο κληρονομούμενος ρυθμίζει την τύχη των περιουσιακών του σχέσεων μετά το θάνατό του. Πρόκειται για μια μονομερή δικαιοπραξία αιτία θανάτου, η οποία ανακαλείται ελεύθερα.

Για να είναι έγκυρη μία διαθήκη, πρέπει ο διαθέτης να έχει δικαιοπρακτική ικανότητα και να έχει τηρηθεί ο νόμιμος τύπος ανάλογα με το είδος της διαθήκης. Επίσης, θα πρέπει να έχει περιεχόμενο σαφές το οποίο δεν θα αντίκειται στο νόμο ή στα χρηστά ήθη.

Η διαθήκη μπορεί να ακυρωθεί, αν ο διαθέτης βρισκόταν σε πλάνη για την ταυτότητα είτε του τιμώμενου προσώπου είτε του αντικειμένου που ήθελε να αφήσει.

Ανίκανοι για τη σύνταξη διαθήκης είναι μόνο όσοι βρίσκονται σε **στερητική δικαστική συμπαράσταση**, πλήρη ή μερική, και όχι όσοι βρίσκονται σε **επικουρική δικαστική συμπαράσταση**. Για την απώλεια της ικανότητας για σύνταξη διαθήκης απαιτείται η έκδοση τελεσίδικης δικαστικής απόφασης και δεν αρκεί η υποβολή σχετικής αίτησης ή η έκδοση απόφασης σε πρώτο βαθμό.

Ανίκανος προς σύνταξη διαθήκης είναι, επίσης, όποιος δεν έχει συνείδηση των πράξεών του και οποίος βρίσκεται σε ψυχική ή διανοητική διαταραχή που περιορίζει αποφασιστικά τη λειτουργία της βούλησής του. Η ικανότητα ή μη για τη σύνταξη διαθήκης κρίνεται κατά το χρόνο της δημιουργίας της.

Στην τρίτη ενότητα του οδηγού μας, θα εξετάσουμε πιο αναλυτικά τον θεσμό της δικαστικής συμπαράστασης.

Τα είδη της διαθήκης

Η ιδιόγραφη διαθήκη

Σύμφωνα με το νόμο η ιδιόγραφη διαθήκη γράφεται ολόκληρη με το χέρι του διαθέτη, χρονολογείται και υπογράφεται από αυτόν. Από τη χρονολογία πρέπει να προκύπτει η ημέρα, ο μήνας και το έτος. Η ιδιόγραφη διαθήκη δεν υποβάλλεται σε κανέναν άλλο τύπο. Ακολουθεί ένα απλοϊκό παράδειγμα:

Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΜΟΥ

Στη Γαύδο, σήμερα 4 Ιουλίου 2022, εγώ ο Γεράσιμος Κολοκυθόπουλος γνωρίζοντας γραφή και ανάγνωση και έχοντας πλήρη συνείδηση των πραττομένων, με τη διαθήκη μου αυτή εγκαθιστώ και ονομάζω κληρονόμους μου:

Α) τον υιό μου, Θεόφραστο, στον οποίο επιθυμώ να περιέλθει, μετά το θάνατό μου, κατά πλήρη κυριότητα η βίλα μου, επί της οδού Ξανταστικού 4, στη πόλη των Χανίων.

Β) την θυγατέρα μου, Κορνηλία, στην οποία επιθυμώ να περιέλθει, μετά το θάνατό μου, κατά πλήρη κυριότητα ένα ισόγειο κατάστημα, επί της συμβολής των οδών Ανύπαρκτου και Αφάντου, στην πόλη των Χανίων.

Τη διαθήκη αυτή την έγραψα ολόκληρη με το χέρι μου και την υπέγραψα εγώ ο ίδιος.

4 Ιουλίου 2022

Γεράσιμος Κολοκυθόπουλος

(Υπογραφή)

Ιδιόγραφη διαθήκη μπορεί να συνταχθεί οποτεδήποτε, χωρίς κόστος και χωρίς μάρτυρες. Έτσι διασφαλίζεται και χωρίς καμία αμφιβολία η μυστικότητα της. Υπάρχει, όμως, ο ρεαλιστικός κίνδυνος η ιδιόγραφη διαθήκη να χαθεί ή ακόμα και να καταστραφεί από κάποιο πρόσωπο ηθελημένα. Επιπλέον, ο διαθέτης, ο οποίος δεν διαθέτει νομικές γνώσεις, ενδέχεται να ρυθμίσει τις υποθέσεις του με τρόπο ασαφή ή ακόμα και αντίθετο στην έννομη τάξη, με αποτέλεσμα να προκύψει αμφισβήτηση για το περιεχόμενό της ή ακόμα και για το κύρος της.

Η ιδιόγραφη διαθήκη μπορεί να δοθεί για κατάθεση σε συμβολαιογράφο

για λόγους ασφαλείας. Τονίζεται, πάντως, πως ο διαθέτης μπορεί να παραδώσει το έγγραφο της διαθήκης προς φύλαξη σε οποιοδήποτε πρόσωπο, ακόμα και στον τιμώμενο. Σε κάθε περίπτωση, η φύλαξη ιδιόγραφης διαθήκης σε τραπεζική θυρίδα, ενώ φαίνεται να είναι μια ασφαλής λύσης, δημιουργεί αρκετή ταλαιπωρία, γιατί οι τράπεζες απαιτούν πριν ανοίξει η θυρίδα, να έχουν νομιμοποιηθεί οι κληρονόμοι.

Η ιδιόγραφη διαθήκη, μετά το θάνατο του διαθέτη, δημοσιεύεται από το Πρωτοδικείο του τελευταίου τόπου κατοικίας του θανόντος. Ο κάτοχος ιδιόγραφης διαθήκης είναι νομικά υποχρεωμένος να την εμφανίσει χωρίς καθυστέρηση στο αρμόδιο δικαστήριο.

Η χρονολογία της ιδιόγραφης διαθήκης κρίνεται εκ του νόμου απαραίτητη, για να εξακριβωθεί, αν ο διαθέτης ήταν ικανός για σύνταξη διαθήκης. Επιπλέον, αν βρεθούν περισσότερες διαθήκες, ανάλογα με την αναγραφόμενη ημερομηνία θα διαπιστωθεί ποια είναι η τελευταία και επομένως η ισχύουσα.

Για τις προσθήκες κειμένου στην ιδιόγραφη διαθήκη αναφέρεται στη νομική θεωρία ότι ο νομοθέτης θέλησε οι προσθήκες, οι οποίες εξηγούν το περιεχόμενο της διαθήκης, να υπογράφονται, ενώ, αν τροποποιούν το περιεχόμενό της, να υπογράφονται και επιπρόσθετα να χρονολογούνται. Το ασφαλέστερο, πάντως, εφόσον γίνονται ουσιώδεις και εκτεταμένες αλλαγές, είναι να συντάσσεται νέα διαθήκη εξαρχής. Εξάλλου, εξωτερικά ελαττώματα όπως είναι ενδεικτικά η διαγραφή λέξεων ή φράσεων ή η ύπαρξη ξυσμάτων στο έγγραφο μπορούν δυνητικά και κατά την κρίση του δικαστηρίου να επιφέρουν την ακυρότητα της διαθήκης.

Μετά τη δημοσίευση της ιδιόγραφης διαθήκης είναι δυνατόν να ζητηθεί από το δικαστήριο η κήρυξη της ως «κυρίας», γνήσιας δηλαδή. Εφόσον πιθανολογηθεί η γνησιότητα της γραφής και της υπογραφής από τον διαθέτη (συνήθως με την εξέταση ενός μάρτυρα), η διαθήκη κηρύσσεται κυρία και, αν επί πέντε χρόνια από τη δημοσίευσή της δεν αμφισβητηθεί η γνησιότητά της, τότε τεκμαίρεται γνήσια.

Ιδιόγραφη διαθήκη με κληρονόμους μακρινούς συγγενείς και ξένους

Σύμφωνα με το νόμο, όταν με ιδιόγραφη διαθήκη ορίζεται αποκλειστικά κληρονόμος πρόσωπο που δεν είναι σύζυγος του διαθέτη ή δεν έχει με τον διαθέτη συγγενική σχέση τουλάχιστον τέταρτου βαθμού, διατάσσεται **γραφολογική πραγματογνωμοσύνη**, προκειμένου να αποδειχθεί η γνησιότητα της γραφής και της υπογραφής του διαθέτη. Στην περίπτωση αυτή, καλείται υποχρεωτικά, πριν από τη συνεδρίαση, και το Ελληνικό Δημόσιο.

Το Δημόσιο έχει συμφέρον, αφού, όπως αναφέραμε, καλείται ως κληρονό-

μος, στις περιπτώσεις που δεν υπάρχουν εν ζωή κοντινοί συγγενείς. Πρόκειται για μια διάταξη η οποία έχει τεθεί για λόγους προστασίας του δημοσίου συμφέροντος, αφού είχαν παρατηρηθεί φαινόμενα σύνταξης πλαστών διαθηκών σε περιπτώσεις που ένα πρόσωπο πέθαινε χωρίς συγγενείς.

Πότε πρέπει να αποφεύγονται οι ιδιόγραφες διαθήκες

Ακόμα, όμως, και αν υπάρχουν συγγενείς μέχρι τέταρτου βαθμού, καλό είναι να αποφεύγονται οι ιδιόγραφες διαθήκες σε περιπτώσεις, όπου μπορεί να υπάρξει αμφισβήτηση της βούλησης του κληρονομούμενου. Για παράδειγμα, αν ο κληρονομούμενος έχει ως στενότερους συγγενείς έξι ανίψια και επιλέξει να αφήσει την περιουσία του σε ένα εξ αυτών, τότε οι υπόλοιποι έχουν δικαίωμα (**έννομο συμφέρον**) να ζητήσουν την αναγνώριση της ακυρότητας της διαθήκης, ώστε να λάβουν το εξ αδιαθέτου κληρονομικό τους μερίδιο.

Έτσι, ενδέχεται —μεταξύ άλλων— να αμφισβητήσουν πως τα γράμματα του διαθέτη ή η υπογραφή του ανήκουν όντως σε εκείνον. Στην περίπτωση αυτή, θα ανοίξει ένας μακροχρόνιος δικαστικός αγώνας, στη διάρκεια του οποίου το δικαστήριο μπορεί να ζητήσει τη βοήθεια γραφολόγων/πραγματογνομώνων (επιστημόνων με ειδικές γνώσεις, που επιλέγονται από έναν κατάλογο, ο οποίος τηρείται από το δικαστήριο). Έτσι, το συνολικό κόστος μιας τέτοιας διαδικασίας θα είναι σημαντικό, ενώ ενδέχεται να ανακύψουν και πρακτικές δυσκολίες, αν δεν μπορεί να βρεθεί η γραφή ή η υπογραφή του κληρονομούμενου σε άλλα έγγραφα, ώστε να γίνει η απαραίτητη σύγκριση.

Η δημόσια διαθήκη

Η δημόσια διαθήκη συντάσσεται με δήλωση από το διαθέτη της τελευταίας του βούλησης ενώπιον συμβολαιογράφου, ενώ είναι παρόντες τρεις μάρτυρες ή δεύτερος συμβολαιογράφος και ένας μάρτυρας. Την ιδιότητα του μάρτυρα δεν δύνανται να φέρουν τιμώμενα πρόσωπα εκ της διαθήκης. Κατά τη σύνταξη της είναι απαραίτητη η απουσία άλλων, πλην των συμπραττόντων, τρίτων προσώπων.

Η δημόσια διαθήκη, όπως και κάθε διαθήκη, αποτελεί αυστηρά τυπική δικαιοπραξία, έτσι ώστε η μη τήρηση των διατυπώσεων του νόμου για τη σύνταξή της, να έχει ως συνέπεια καταρχήν, την ακυρότητα αυτής. Έτσι, υπάρχουν παραδείγματα στη νομολογία των δικαστηρίων, όπου για φαινομενικά ασήμαντες αστοχίες έχουν κριθεί άκυρες δημόσιες διαθήκες.

Πάντως, η σύμπραξη ενός προσώπου με ειδικές νομικές γνώσεις, του συμβολαιογράφου, ελαχιστοποιεί πρακτικά την πιθανότητα σφάλματος.

Η δημόσια διαθήκη με την αυστηρή τυπικότητά της εξασφαλίζει τη γνησιό-

τητα του περιεχομένου της και την ανεπηρέαστη δήλωση της τελευταίας βούλησης του διαθέτη. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί από πρόσωπα που δεν γνωρίζουν γραφή ή αδυνατούν να γράψουν λόγω κάποιας ιατρικής πάθησης, καθώς και από πρόσωπα που δεν μπορούν να διαβάσουν. Για πρόσωπα που δεν μιλούν την ελληνική γλώσσα πρέπει να συμπράξει διερμηνέας.

Η κατάρτιση της διαθήκης μπορεί να γίνει και στην κατοικία του διαθέτη ή σε νοσοκομείο, αν υπάρχει ανάγκη.

Σχετικά με τη δημόσια διαθήκη σημειώνεται ότι ο συμβολαιογράφος δεν είναι ειδικός και δεν μπορεί να διαγνώσει την ψυχική και διανοητική κατάσταση του διαθέτη. Τεκμαίρεται πάντως ότι κατά τη σύνταξη μιας δημόσιας διαθήκης δεν υπήρχαν στο πρόσωπο του κληρονομούμενου έκδηλα συμπτώματα ψυχικής διαταραχής, κάτι το οποίο μπορεί να έχει σημαντικές συνέπειες για το κύρος της διαθήκης.

Μειονέκτημα της δημόσιας διαθήκης θεωρείται το κόστος της και η ανάγκη για σύμπραξη μαρτύρων, οι οποίοι δεν είναι πάντα εύκολο να βρεθούν.

Ο συμβολαιογράφος μόλις πληροφορηθεί το θάνατο του διαθέτη οφείλει να στείλει αντίγραφο της δημόσιας διαθήκης στη γραμματεία του αρμόδιου δικαστηρίου.

Η μυστική διαθήκη

Για την κατάρτιση μυστικής διαθήκης ο διαθέτης καταθέτει («εγχειρίζει») στο συμβολαιογράφο έγγραφο, ενώ είναι παρόντες τρεις μάρτυρες ή δεύτερος συμβολαιογράφος και ένας μάρτυρας, δηλώνοντας προφορικά ότι περιέχει την τελευταία του βούληση.

Η ιδιαιτερότητα της μυστικής διαθήκης είναι ότι δεν απαιτείται ιδιόχειρη συγγραφή του εγγράφου από τον διαθέτη, αλλά μπορεί να γραφτεί και από τρίτο πρόσωπο. Η γνησιότητά της εξασφαλίζεται από τη σφράγιση του εγγράφου κατά ασφαλή τρόπο, ώστε να αποκλείεται η ρήξη ή η αντικατάσταση αυτού και από την υπογραφή του διαθέτη και των συμπραττόντων προσώπων επί της σφραγισμένης διαθήκης.

Πρόκειται για ένα είδος διαθήκης που χρησιμοποιείται ελάχιστα στην πράξη.

Ανάκληση διαθήκης

Όπως έχουμε αναφέρει, κάθε διαθήκη μπορεί να ανακληθεί ελεύθερα μέχρι το θάνατο του διαθέτη. Συνήθως η ανάκληση γίνεται με νεότερη διαθήκη, όπου είτε εκφράζεται ευθέως η θέληση για ανάκληση προηγούμενης διαθήκης είτε συνάγεται σιωπηρά από το περιεχόμενό της η βούληση για ανάκληση προγενέστερης διαθήκης.

Ειδικά για τις ιδιόγραφες διαθήκες ο συνηθέστερος τρόπος ανάκλησης είναι η καταστροφή τους.

Ειδικοί τρόποι διάθεσης με τη διαθήκη

Ο διαθέτης με τη διαθήκη δεν περιορίζεται στον ορισμό κληρονόμου, αλλά ως προς την ρύθμιση της περιουσίας του έχει, μεταξύ άλλων, στη διάθεσή του τους ακόλουθους μηχανισμούς.

Κληροδοσία υπάρχει όταν ο διαθέτης με τη διαθήκη του αφήνει σε κάποιον περιουσιακή ωφέλεια χωρίς να τον καθιστά κληρονόμο με συνέπεια το πρόσωπο αυτό να μην ευθύνεται για τα χρέη της κληρονομιάς. Πρόκειται για ένα θεσμό που έχει αρκετές ομοιότητες με τη δωρεά αιτία θανάτου με τη διαφορά ότι η μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων δεν γίνεται με μία σύμβαση αλλά με τη διαθήκη. Συνήθως με το θεσμό της κληροδοσίας εξυπηρετούνται ιδιωτικοί σκοποί του διαθέτη όπως η επίδειξη ευγνωμοσύνης σε ένα φιλικό πρόσωπο.

Τρόπος είναι υποχρέωση για πράξη ή παράλειψη που επιβάλλεται σε αυτόν που λαμβάνει περιουσιακή ωφέλεια από χαριστική δικαιοπραξία (και από τη διαθήκη). Έτσι, είναι δυνατόν ο κληρονομούμενος να υποχρεώσει τον κληρονόμο σε συγκεκριμένη πράξη ή παράλειψη.

Με το θεσμό του **καταπιστεύματος** ο διαθέτης μπορεί να υποχρεώσει τον κληρονόμο μετά από ορισμένο γεγονός ή χρονικό σημείο να παραδώσει την κληρονομιά ή μέρος αυτής σε άλλο πρόσωπο, το οποίο ονομάζεται καταπιστευματοδόχος. Υπάρχουν, δηλαδή, δύο πρόσωπα, τα οποία διαδοχικά κληρονομούν: ο πρώτος αμέσως μετά το θάνατο του διαθέτη και ο δεύτερος μετά από ορισμένο γεγονός ή χρονικό διάστημα.

Στον καταπιστευματοδόχο δεν μπορεί να επιβληθεί υποχρέωση να παραδώσει και αυτός την κληρονομιά σε άλλον.

Συνήθως, επιδιώκεται ο σκοπός της διατήρησης της κληρονομιάς στην οικογένεια. Μπορεί επίσης να επιδιώκεται η περιέλευση της κληρονομιάς σε ένα πρόσωπο το οποίο είναι ανήλικο ή δεν έχει ακόμα γεννηθεί, καθώς η τελευταία αυτή πρόβλεψη επιτρέπεται στο θεσμό του καταπιστεύματος.

Αποκλήρωση

Αποκλήρωση, με την ευρεία έννοια, σημαίνει πως ο διαθέτης αποκλείει το εξ αδιαθέτου κληρονομικό δικαίωμα ορισμένου συγγενή ή του συζύγου του. Η αποκλήρωση με την ευρεία έννοια δεν απαιτεί καμία αιτιολογία και μπορεί, μάλιστα να γίνεται έμμεσα, από την κατάληψη ολόκληρης της περιουσίας σε διαφορετικά πρόσωπα (λ.χ. ο διαθέτης αφήνει όλη την περιουσία του σε ένα ίδρυμα και δεν αναφέρει καθόλου τον αδερφό του).

Διαφορετική είναι η περίπτωση της αποκλήρωσης με τη στενή έννοια, η οποία συνεπάγεται τη στέρηση του δικαιώματος της **νόμιμης μοίρας**. Αυτού του είδους η αποκλήρωση είναι νόμιμη μόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, στις οποίες θα αναφερθούμε στο υποκεφάλαιο της **αναγκαστικής διαδοχής**.

Συνήθεις προβληματισμοί για τη φροντίδα των μελών της οικογένειας που «μένουν πίσω» μετά το θάνατο

Περιουσία και φροντίδα ανηλίκων τέκνων

Σχετικά με τα ανήλικα τέκνα είναι δυνατόν να διοριστεί διαχειριστής της περιουσίας που αφήνεται σε αυτά, να απαγορευτεί η διαχείριση των γονέων ή να καθοριστεί ο τρόπος διοίκησης αυτών των περιουσιακών στοιχείων. Αυτό, συνήθως, συμβαίνει, όταν δεν υπάρχει εμπιστοσύνη στα ενήλικα πρόσωπα που θα ασκούν την επιμέλειά τους ή υπάρχει σημαντική περιουσία, η οποία απαιτεί έμπειρη διαχείριση.

Εξάλλου, ο ανήλικος, όταν κανένας γονέας δεν έχει ή δεν μπορεί να ασκήσει τη γονική μέριμνα, τελεί υπό επιτροπεία. Επιτροπεία, για παράδειγμα, υπάρχει, όταν αμφότεροι οι γονείς του ανηλίκου τέκνου έχουν αποβιώσει.

Σε αυτή την περίπτωση διορίζεται από το δικαστήριο **επίτροπος**. Με τη διαθήκη μπορεί ο γονέας που ασκεί αποκλειστικά τη γονική μέριμνα ανηλίκου να δηλώσει την προτίμηση του να διοριστεί (ή να αποκλειστεί) ως επίτροπος του ανηλίκου τέκνου του συγκεκριμένο πρόσωπο.

Οικονομική ανεξαρτησία επιζώντος συζύγου

Για την εξασφάλιση της οικονομικής ανεξαρτησίας του επιζώντος συζύγου προτιμάται, συνήθως, να αφήνεται σε αυτόν η επικαρπία περιουσιακών στοιχείων, των οποίων η κυριότητα ανήκει στα τέκνα των συζύγων. Μπορεί, όμως, να αφήνονται στον επιζώντα σύζυγο και ορισμένα περιουσιακά στοιχεία ως καταπίστευμα, ώστε να διασφαλιστεί ότι μετά το θάνατό του θα περάσουν κατά πλήρη κυριότητά στους καταπιστευματοδόχους (συνήθως στα τέκνα των συζύγων).

Ενδεχόμενο τα τέκνα να συγκρουστούν μεταξύ τους για τη διαχείριση της περιουσίας

Το φαινόμενο της σύγκρουσης μεταξύ των τέκνων-συγκληρονόμων είναι συχνό, όταν είτε δεν υπάρχει ξεκάθαρη διανομή της κληρονομιαίας περιουσίας είτε οι γονείς δεν έχουν φροντίσει να εξηγήσουν τις αποφάσεις τους κάνοντας έναν ειλικρινή διάλογο, με αποτέλεσμα ένα ή περισσότερα τέκνα να αισθάνονται αδικημένα.

Επίσης, υπάρχει αυξημένος κίνδυνος συγκρούσεων σε περιπτώσεις που από τη φύση τους δημιουργούν εντάσεις και παρεξηγήσεις, όπως για παράδειγμα, αν η διοίκηση μιας επιχείρησης ανατίθεται στα τέκνα από κοινού. Τα πράγματα γίνονται χειρότερα, αν η διάδοχη κατάσταση έρθει ξαφνικά και ειδικά αν δεν προβλέπεται κάποια βαλβίδα αποσυμπίεσης των εταιρικών εντάσεων (λ.χ. να προβλέπεται από το καταστατικό η δυνατότητα της μειοψηφίας να πωλήσει το εταιρικό της μερίδιο, αν αισθάνεται εγκλωβισμένη).

Και πάλι ως καλύτερη λύση προκρίνεται η ορθολογική διανομή της κληρονομιαίας περιουσίας, αφού έχει προηγηθεί ένας ειλικρινής διάλογος και έχουν ακουστεί οι επιθυμίες όλων των μερών.

Οικονομική φροντίδα προσώπων με προβλήματα εξαρτήσεων

Σε περιπτώσεις προσώπων, που εξαιτίας εξαρτήσεων, είναι πιθανό να σπαταλήσουν απερίσκεπτα την κληρονομιαία περιουσία, μπορεί ο διαθέτης να τους αφήσει μονάχα την επικαρπία ορισμένων περιουσιακών στοιχείων, αν με αυτό τον τρόπο δεν παραβιάζεται το δικαίωμά τους στη νόμιμη μοίρα.

Αν δεν πρόκειται για δικαιούχους νόμιμης μοίρας, μπορεί ένα συγκεκριμένο περιουσιακό στοιχείο να δοθεί σε τρίτο πρόσωπο, που, όμως, θα έχει υποχρέωση (μέσω **τρόπου**) να τους χορηγεί συγκεκριμένο χρηματικό ποσό σε μηνιαία ή ετήσια βάση.

Στην πράξη...

Υπάρχουν διάφορες περιστάσεις, οι οποίες μπορεί να οδηγήσουν σε άνιση κατανομή των περιουσιακών αγαθών μεταξύ των κληρονόμων. Ενδεικτικά συνηθίζεται να λαμβάνονται υπόψη:

- Η προγενέστερη οικονομική υποστήριξη που έχει δοθεί σε κάποιον κληρονόμο.
- Η ανάγκη για ηθική και υλική ανταμοιβή σε εκείνον που παρείχε φροντίδα στον κληρονομούμενο.
- Οι ιδιαίτερες ανάγκες των κληρονόμων σε συνδυασμό με την ηλικία τους
- Οι σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας.
- Το αν ένας κληρονόμος έχει εργαστεί επί σειρά ετών σε κάποια οικογενειακή επιχείρηση ή έχει βοηθήσει στην ανάπτυξή της.

Ειδικά στην περίπτωση μιας οικογενειακής επιχείρησης, το πρώτο ερώτημα που πρέπει να απαντήσει ο κληρονομούμενος είναι αν η επιχείρηση μπορεί να συνεχιστεί με επιτυχία από κάποιον διάδοχό του. Ο κληρονομούμενος θα πρέπει, επίσης, να εξασφαλίσει αφενός πως ο διάδοχός του έχει τα κατάλ-

ληλα εφόδια και αφετέρου πως η επιχείρηση έχει επαρκή ταμειακά αποθέματα, ώστε να ανταποκριθεί σε μια κρίση.

Τέλος, αν πρόκειται για μια εταιρεία, όπου περισσότερα πρόσωπα θα κατέχουν μετοχές θα πρέπει να έχουν προβλεφθεί νομικά διάφορα ζητήματα, όπως υπό ποιες προϋποθέσεις θα έχουν οι κληρονόμοι το δικαίωμα να πουλήσουν τις μετοχές τους, τι δικαιώματα θα έχει η μειοψηφία της εταιρείας κ.ο.κ.

Σε κάθε περίπτωση, είναι σημαντικό ο κληρονομούμενος να έχει εξηγήσει με καθαρότητα τις επιθυμίες του, ώστε να αποφεύγονται στο μέτρο του δυνατού οι συγκρούσεις μεταξύ των κληρονόμων.

Η εξ αδιαθέτου διαδοχή

Εξ αδιαθέτου κληρονομική διαδοχή επέρχεται από το νόμο, όταν δεν υπάρχει έγκυρη διαθήκη ή όταν με τη διαθήκη διατίθεται μονάχα ένα μέρος της κληρονομιάς. Με την εξ αδιαθέτου διαδοχή διασφαλίζεται νομικά ότι κανένας δεν πεθαίνει ακληρονόμητος.

Στην εξ αδιαθέτου διαδοχή, καλούνται οι συγγενείς εξ αίματος και όχι εξ αγχιστείας. Εξ αδιαθέτου κληρονομικό δικαίωμα δημιουργεί, όμως, και η υιοθεσία όπως επίσης και η τεχνητή γονιμοποίηση. Τέλος, εξ αδιαθέτου κληρονομικό δικαίωμα έχουν και τα τέκνα, τα οποία έχουν αναγνωρισθεί από τον πατέρα τους.

Σημειώνεται ότι τέκνο που γεννήθηκε κατά τη διάρκεια του γάμου ή μέσα σε τριακόσιες μέρες από τη λύση του, τεκμαίρεται ότι έχει ως πατέρα το σύζυγό της μητέρας, εκτός κι αν ανατραπεί το τεκμήριο αυτό με δικαστική απόφαση προσβολής της πατρότητας. Το ίδιο ισχύει, πλέον, και για το σύμφωνο συμβίωσης.

Ο νόμος ρυθμίζει τη σειρά προτεραιότητας μεταξύ των συγγενών χρησιμοποιώντας το σύστημα των **τάξεων** (γενεών). Διευκρινίζεται πως οι τάξεις δεν ταυτίζονται σε καμία περίπτωση με τους βαθμούς της συγγένειας.

Το σύστημα των τάξεων βασίζεται στην καταγωγή ορισμένων συγγενών από έναν κοινό πρόγονο που ονομάζεται αρχηγός της κάθε τάξης.

Έτσι, η πρώτη τάξη έχει ως αρχηγό τον ίδιο τον κληρονομούμενο και περιλαμβάνει όλους τους κατιόντες του χωρίς περιορισμό, δηλαδή τα παιδιά, τα εγγόνια του και ούτω καθεξής.

Η δεύτερη τάξη έχει ως αρχηγούς τους γονείς του κληρονομούμενου και ακολουθούν οι κατιόντες τους, οι οποίοι είναι τα αδέρφια, τα ανίψια και τα παιδιά των ανιψιών του κληρονομούμενου.

Η τρίτη τάξη έχει ως αρχηγούς τους παππούδες και τις γιαγιάδες του κληρονομούμενου και ως κατιόντες τους καλούνται τα τέκνα και εγγόνια τους, δηλαδή οι θείοι και τα πρώτα ξαδέρφια του κληρονομούμενου.

Τέλος, η τέταρτη τάξη έχει ως αρχηγούς τους προπαπούδες και τις προγιαγιάδες του κληρονομούμενου, οι οποία είναι και οι μόνοι συγγενείς που καλούνται στην τέταρτη τάξη.

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι, ενώ στην πρώτη τάξη καλούνται οι κατιόντες του κληρονομούμενου απεριόριστα, στη δεύτερη και στην τρίτη τάξη καλούνται συγγενείς μέχρι και τέταρτου **βαθμού** με τον κληρονομούμενο, δηλαδή μέχρι και τα τέκνα των ανιψιών και θείων του κληρονομούμενου αντίστοιχα. Στην τέταρτη τάξη, όπως αναφέραμε, καλούνται μόνο οι προπαπούδες και οι προγιαγιάδες του κληρονομούμενου.

Κάθε τάξη υποδιαιρείται σε **ρίζες**. Κάθε ρίζα περιλαμβάνει ένα μέλος της τάξης και τους κατιόντες του. Ο αρχηγός της ρίζας αποκλείει από την εξ αδιαθέτου διαδοχή τους κατιόντες του. Εάν ο αρχηγός της ρίζας δεν υπάρχει, το κληρονομικό του μερίδιο περιέρχεται στη ρίζα του σε ίσα μέρη. Εξάλλου σε κάθε ρίζα ο πλησιέστερος προς τον αρχηγό συγγενής αποκλείει τον απώτερο.

Σημειώνεται πως στην τρίτη τάξη, η εξ αδιαθέτου διαδοχή γίνεται με βάση τη μητρική και την πατρική γραμμή του κληρονομούμενου. Η κληρονομιά, δηλαδή, διαιρείται αρχικά σε δύο ίσα μερίδια, τα οποία εν συνεχεία μοιράζονται στους αρχηγούς της κάθε ρίζας. Έτσι, ο παππούς και η γιαγιά της πατρικής γραμμής θα μοιραστούν εξίσου το $1/2$ της κληρονομίας. Αν ένας από αυτούς δεν υπάρχει, το μερίδιό του θα περάσει στους κατιόντες του. Αν δεν υπάρχουν ούτε κατιόντες, τότε το μερίδιό τους θα περάσει στον άλλον αρχηγό της ρίζας της ίδιας γραμμής και στους κατιόντες του.

Έτσι έχουμε κατά σειρά:

Πρώτη τάξη

Ως κληρονόμοι εξ αδιαθέτου στην πρώτη τάξη καλούνται οι κατιόντες του κληρονομούμενου. Ο πλησιέστερος απ' αυτούς αποκλείει τον απώτερο της ίδιας ρίζας.

Στη θέση κατιόντος που δεν ζει κατά την επαγωγή υπεισέρχονται οι κατιόντες που μέσω αυτού συνδέονται με συγγένεια με τον κληρονομούμενο (διαδοχή κατά ρίζες).

Τα τέκνα κληρονομούν σε ίσα μέρη.

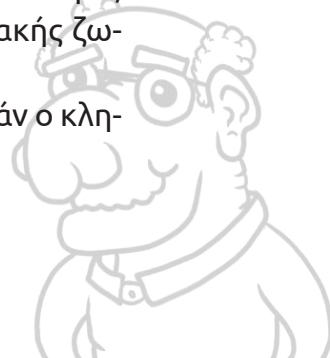
Άρα, αν ο κληρονομούμενος είχε τρία παιδιά, το ένα εκ των οποίων έχει πεθάνει, αφήνοντας πίσω έναν υιό (εγγονό του κληρονομούμενου), τότε τα δύο τέκνα αλλά και ο εγγονός θα κληρονομήσουν το $1/3$ της περιουσίας έκαστος.

Ο σύζυγος που επιζεί

Εκείνος από τους συζύγους που επιζεί, καλείται ως κληρονόμος εξ αδιαθέτου με τους συγγενείς της πρώτης τάξης στο τέταρτο και με τους συγγενείς των άλλων τάξεων στο μισό της κληρονομιάς.

Επιπλέον, παίρνει ως **εξάιρετο** (μη συνυπολογιζόμενο στην κληρονομιαία περιουσία) ορισμένα οικιακά αντικείμενα που τα χρησιμοποιούσε είτε αποκλειστικά εκείνος που επιζεί είτε και οι δύο σύζυγοι. Στην έννοια του εξαίρετου υπάγονται τα οικιακά αντικείμενα στα οποία περιλαμβάνονται εκτός από έπιπλα, σκεύη και ενδύματα, διακοσμητικά αντικείμενα, ηλεκτρικές συσκευές και βιβλιοθήκες. Επιπλέον, περιλαμβάνονται και αντικείμενα, όπως το αυτοκίνητο, τα οποία εξυπηρετούσαν τις σύγχρονες ανάγκες της κοινής οικογενειακής ζωής των συζύγων.

Ο σύζυγος που επιζεί αποκλείεται από την εξ αδιαθέτου διαδοχή, εάν ο κλη-

ρονομούμενος έχοντας βάσιμο λόγο διαζυγίου είχε ασκήσει αγωγή διαζυγίου όσο ζούσε. Μάλιστα, δεν παίζει ρόλο εάν τυχόν ο ίδιος ο κληρονομούμενος είχε υπαιτιότητα για τον κλονισμό της έγγαμης συμβίωσης.

Για το **σύμφωνο συμβίωσης** υπενθυμίζεται πως, όπως αναφέραμε στην 1η ενότητα του οδηγού μας, είναι μία συμφωνία μεταξύ δύο ενηλίκων προσώπων, που καταρτίζεται με συμβολαιογραφικό έγγραφο και με την οποία τα πρόσωπα οργανώνουν τη συμβίωσή τους. Σχετικά με το κληρονομικό δικαίωμα του επιζώντος συντρόφου, ο νόμος προβλέπει ότι εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις του Αστικού Κώδικα που αφορούν τους συζύγους. Κατά την κατάρτιση του συμφώνου, όμως, το κάθε μέρος μπορεί να παραιτηθεί από το δικαίωμά του στη **νόμιμη μοίρα**.

Δεύτερη τάξη

Στη δεύτερη τάξη καλούνται μαζί οι γονείς του κληρονομούμενου, οι αδελφοί, καθώς και τέκνα και εγγόνια αδελφών που έχουν πεθάνει πριν απ' αυτόν.

Οι γονείς και οι αδελφοί κληρονομούν σε ίσα μέρη.

Τα τέκνα ή τα εγγόνια αδελφών που έχουν πεθάνει πριν από τον κληρονομούμενο κληρονομούν κατά ρίζες. Αυτό σημαίνει ότι μοιράζονται όσα θα κληρονομούσε ο γονέας ή αδελφός που βρίσκεται στην κορυφή της ρίζας.

Τα τέκνα αδελφού του κληρονομουμένου που έχει πεθάνει πριν απ' αυτόν αποκλείουν τα εγγόνια της ίδιας ρίζας.

Επομένως, έστω ότι ο κληρονομούμενος είχε δύο αδέρφια. Ένα εξ αυτών είχε πεθάνει πριν από εκείνον αφήνοντας τρία παιδιά με δύο δικά τους παιδιά το καθένα. Τα παιδιά του νεκρού αδερφού (ανίψια του κληρονομουμένου) θα μοιραστούν σε τρία ίσα μέρη το μερίδιο της περιουσίας που θα λάμβανε ο αδερφός του κληρονομούμενου, αν ζούσε. Αν ένα από τα παιδιά αυτά έχει πεθάνει, αφήνοντας δύο δικά του παιδιά (εγγόνια των αδελφών του κληρονομουμένου/ μικρανίψια του κληρονομουμένου), τότε τα δύο εγγόνια των αδελφών του κληρονομουμένου θα μοιραστούν σε δύο ίσα μέρη το μερίδιο που θα λάμβανε ο γονέας τους (ανιψιός του κληρονομουμένου).

Ίσως το παράδειγμα μας είναι υπερβολικά περίπλοκο, αλλά θέλαμε να δείξουμε στην πράξη πως μπορεί μια περιουσία να μοιραστεί σε πολλά πρόσωπα με μικρά ποσοστά το καθένα ακόμα και εντός της δεύτερης τάξης.

Ειδική ρύθμιση επιφυλάσσει ο νόμος για τους ετεροθαλείς αδελφούς, τους αδελφούς, δηλαδή, από άλλον πατέρα ή άλλη μητέρα.

Ετεροθαλείς αδελφοί, αν συντρέχουν με γονείς ή με αμφιθαλείς αδελφούς ή με τέκνα ή εγγόνια αμφιθαλών αδελφών, παίρνουν το μισό της μερίδας που ανήκει στους αμφιθαλείς. Το μισό, επίσης, παίρνουν και τα τέκνα ή τα εγγόνια ετεροθαλούς αδελφού που έχει πεθάνει πριν από τον κληρονομούμενο.

Τρίτη τάξη

Στην τρίτη τάξη καλούνται οι παππούδες και οι γιαγιάδες του κληρονομούμενου και από τους κατιόντες τους τα τέκνα και τα εγγόνια τους.

Τέταρτη τάξη

Στην τέταρτη τάξη καλούνται οι προπαππούδες και οι προγιαγιάδες του κληρονομούμενου.

Πέμπτη τάξη

Αν δεν υπάρχουν συγγενείς της πρώτης, της δεύτερης, της τρίτης και της τέταρτης τάξης, ο σύζυγος που επιζεί καλείται ως αδιαθέτου κληρονόμος σε ολόκληρη την κληρονομία.

Έκτη τάξη

Αν κατά την επαγωγή της κληρονομιάς δεν υπάρχει ούτε συγγενής από εκείνους που καλούνται κατά το νόμο ούτε σύζυγος του κληρονομούμενου, ως εξ αδιαθέτου κληρονόμος καλείται το δημόσιο.

Σημειώνεται στο σημείο αυτό ότι παραλείψαμε εσκεμμένα ορισμένες λεπτομέρειες για την εξ αδιαθέτου διαδοχή, καθώς ο σκοπός της ενότητας μας είναι η συμβολή στον περιουσιακό προγραμματισμό και όχι η συγγραφή ενός αναλυτικού οδηγού για το κληρονομικό δίκαιο.

Στην πράξη...

Ένα συχνό πρόβλημα, που παρατηρείται στην πράξη, είναι πως ζευγάρια, τα οποία βρίσκονται σε ελεύθερη ένωση, δεν καλύπτονται νομικά όπως οι σύζυγοι ή οι σύντροφοι, που έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης. Έτσι, σε περίπτωση θανάτου του ενός συντρόφου ο επιζών σύντροφος μπορεί να βρεθεί αντιμέτωπος με την προοπτική της έξωσης από την οικία, που μοιραζόταν με τον σύντροφό του, αφού το σύνολο της περιουσίας του αποβιώσαντος συντρόφου του θα κληρονομηθεί εξ αδιαθέτου από τους συγγενείς του και εκείνος δεν θα έχει κληρονομικό δικαίωμα.

Τέτοιου είδους προβλήματα είναι, δυστυχώς συχνά, καθώς πολλά ζευγάρια δεν γνωρίζουν τη σχετική νομοθεσία ή σε κάθε περίπτωση ελπίζουν πως οι υπόλοιποι συγγενείς θα κάνουν «το σωστό». Ακόμα δε και η ύπαρξη μιας διαθήκης, η οποία μπορεί να λύσει το σχετικό πρόβλημα στο πεδίο του κληρονομικού δικαίου, δεν συνοδεύεται με τα φορολογικά προνόμια που λαμβάνει ο επιζών σύζυγος ή σύντροφος με σύμφωνο συμβίωσης.

Εξάλλου, τα ζευγάρια σε ελεύθερη ένωση μπορεί να αντιμετωπίσουν και

άλλου είδους προβλήματα, όπως είναι η νομική αδυναμία των ιατρών να λάβουν υπ' όψιν τις οδηγίες τους σε περίπτωση κάποιας ιατρικής ανάγκης. Για το λόγο αυτό τα ζευγάρια σε ελεύθερη ένωση πρέπει να λαμβάνουν εξειδικευμένη νομική συμβουλή.

Είναι απαραίτητη μια διαθήκη τελικά;

Είδαμε, λοιπόν, ποιοι είναι εκ του νόμου οι κληρονόμοι σε περίπτωση που δεν υπάρχει διαθήκη. Και σίγουρα ο καθένας μας σκέφτηκε κάποιες περιπτώσεις στις οποίες η σύνταξη διαθήκης φαντάζει απολύτως περιττή, όπως για παράδειγμα σε περίπτωση που ο διαθέτης έχει μονάχα ένα παιδί (χωρίς δικά του τέκνα) στο οποίο θέλει να αφήσει όλη του την περιουσία.

Ας υποθέσουμε όμως, ότι ο διαθέτης δεν έχει μονάχα ένα, αλλά δύο παιδιά. Και έστω ότι πρόκειται για την πιο αρμονική και αγαπημένη οικογένεια του κόσμου χωρίς καμία πιθανότητα συγκρούσεων και παρεξηγήσεων. Και έστω ότι τα ακίνητα της κληρονομιάς είναι παραπάνω του ενός, μια παραδοσιακή μονοκατοικία στο χωριό, δύο διαμερίσματα, ένα οικόπεδο, χωράφια κ.ο.κ.

Αν δεν υπάρχει διαθήκη, όλα τα παραπάνω ακίνητα θα περάσουν στα παιδιά εξίσου. Άρα, όπως αναφέραμε και στην πρώτη μας ενότητα, τα παιδιά θα είναι συγκύριοι σε ιδανικά μερίδια σε κάθε ένα εκ των ακινήτων.

Ο καλύτερος λόγος για να τα έχουν όλα σε ίσα μέρη είναι να μην αδικηθεί κανείς. Όμως η ταλαιπωρία θα είναι μεγάλη...

Έστω για παράδειγμα ότι έχουμε ένα διαμέρισμα, το οποίο δεν είναι δυνατόν με κάποιον τρόπο να χωριστεί και τρεις κληρονόμους οι οποίοι κατέχουν από το 1/3 του. Ο πρώτος επιθυμεί να το κρατήσει ως έχει, γιατί θεωρεί ότι έχει συναισθηματική αξία, ο δεύτερος επιθυμεί να το μισθώσει και ο τρίτος να το πωλήσει, αλλά όχι να το μισθώσει. Όπως καταλαβαίνετε αυτό το διαμέρισμα ούτε να μισθωθεί μπορεί, ούτε να πωληθεί.

Έτσι (όπως αναφέραμε και στην 1η ενότητα), ή θα πρέπει εκείνος που ενδιαφέρεται να το μισθώσει να προσφύγει στο αρμόδιο δικαστήριο και να ζητήσει τη ρύθμιση της χρήσης του ακινήτου ή θα πρέπει εκείνος που ενδιαφέρεται να το πωλήσει να ζητήσει τη δικαστική διανομή του, η οποία συνήθως επιτυγχάνεται μέσω πλειστηριασμού.

Ακόμα, όμως, και αν οι κληρονόμοι του παραδείγματος συμφωνούσαν πλήρως, θα έπρεπε να κάνουν από κοινού διάφορες γραφειοκρατικές ενέργειες.

Αυξάνεται δηλαδή, η πολυπλοκότητα και η ταλαιπωρία ειδικά όταν ένας από τους κληρονόμους κατοικεί εκτός Ελλάδας ή έχει προσωπικές υποχρεώσεις που δεν του αφήνουν χρόνο να ασχοληθεί με τη διοίκηση της περιουσίας του. Όσο περνούν τα χρόνια μάλιστα, συνήθως τα πράγματα γίνονται χειρότερα, καθώς προστίθενται προβλήματα υγείας, υποχρεώσεις κ.ο.κ...

Ένα άλλο μειονέκτημα της εξ αδιαθέτου διαδοχής είναι ότι μπορεί να κληθούν ως κληρονόμοι συγγενείς, οι οποίοι δεν είχαν πραγματική και ουσιαστική σχέση με τον κληρονομούμενο. Είναι, για παράδειγμα, δυνατό να κληθεί η σύ-

ζυγος ως κληρονόμος του μισού της κληρονομιάς μαζί με έναν συγγενή της τρίτης τάξης, με τον οποίο ο κληρονομούμενος δεν είχε την παραμικρή σχέση όσο ζούσε.

Επίσης, εάν κάποιος κληρονομείται εξ αδιαθέτου από τα τρία του τέκνα, για παράδειγμα, δεν μπορεί να γίνει διάκριση ανάμεσα σε εκείνα που τον φρόντιζαν περισσότερο ή είχαν ουσιαστικότερη επικοινωνία μαζί του, αφού θα κληρονομήσουν σε ίσα μέρη. Και ούτε μπορεί να γίνει (χωρίς κοινή συμφωνία ή δικαστική απόφαση) διανομή των περιουσιακών στοιχείων με βάση γεωγραφικά, οικονομικά ή άλλα ορθολογικά κριτήρια. Όπως είπε κάποτε χαρακτηριστικά ένας δικαστής του Αρείου Πάγου σε μια σφοδρή αντιδικία μεταξύ συγγενών, «με το εξ αιδιαρέτου έχει διαιρεθεί όλη η Ελλάδα».

Επομένως, συνίσταται η σύνταξη διαθήκης σε κάθε περίπτωση.

Η «αναγκαστική διαδοχή»

Η ελευθερία του διαθέτη περιορίζεται υπέρ ορισμένων προσώπων της στενής οικογένειάς του. Έτσι, αναγκαστική διαδοχή ονομάζεται η κληρονομική διαδοχή που λαμβάνει χώρα εκ του νόμου, ακόμα και παρά τη θέληση του κληρονομούμενου.

Ο διαθέτης είναι υποχρεωμένος να αφήσει στα πρόσωπα αυτά ένα τμήμα της περιουσίας του, το οποίο ονομάζεται **νόμιμη μοίρα** και είναι ίσο με το μισό της εξ αδιαθέτου μερίδας τους. Τα πρόσωπα αυτά είναι οι κατιόντες του διαθέτη, ο σύζυγος που επιζεί και οι γονείς του.

Τα πρόσωπα αυτά προστατεύονται στην περίπτωση που πράγματι θα καλούνταν ως εξ αδιαθέτου κληρονόμοι. Επομένως, για παράδειγμα, οι γονείς στην περίπτωση που υπάρχουν παιδιά δεν προστατεύονται, αφού δεν θα καλούνταν ως εξ αδιαθέτου κληρονόμοι.

Έτσι, αν υπάρχουν 3 παιδιά (και όχι επιζών σύζυγος) κληρονομούν το 1/3 της περιουσίας. Αυτό σημαίνει ότι κανένα παιδί δεν μπορεί να κληρονομήσει λιγότερο από το 1/6 της περιουσίας.

Αρα, αν η αξία της περιουσίας είναι 180.000 ευρώ, το καθένα από τα τρία τέκνα κληρονομεί εξ αδιαθέτου 60.000 ευρώ. Η νόμιμη μοίρα, επομένως, του κάθε παιδιού είναι το 1/2 των 60.000 ευρώ και επομένως 30.000 ευρώ.

Αυτό σημαίνει πρακτικά πως αν έχει λάβει ένα μικρότερο ποσό θα πρέπει το μερίδιό του να συμπληρωθεί μέχρι το συγκεκριμένο ποσό.

Η νόμιμη μοίρα ενός μεριδούχου είναι δυνατόν να έχει καλυφθεί με χαριστικές παροχές που έγιναν από τον κληρονομούμενο όσο ζούσε. Έστω, δηλαδή, ότι πριν από το θάνατό του ο γονέας του παραδείγματος είχε μεταβιβάσει με γονική παροχή ένα διαμέρισμα στον πρωτότοκο υιό σημαντικής οικονομικής αξίας (άνω των 30.000 ευρώ). Η αξία του συγκεκριμένου διαμερίσματος λαμβάνεται υπ' όψιν και οδηγεί εν προκειμένω στο συμπέρασμα ότι η νόμιμη μοίρα του συγκεκριμένου καλύφθηκε.

Για τον υπολογισμό της νόμιμης μοίρας χρησιμοποιείται ως βάση υπολογισμού η αξία του ακαθάριστου ενεργητικού της κληρονομιάς. Από την αξία αυτή αφαιρούνται τα χρέη της κληρονομιάς. Προστίθεται, όμως, και θεωρείται ότι υπάρχει στην κληρονομιά («πλασματική κληρονομική μερίδα»), με την αξία που είχε κατά το χρόνο της παροχής, οτιδήποτε ο κληρονομούμενος παραχώρησε, όσο ζούσε χωρίς αντάλλαγμα σε μεριδούχο είτε με δωρεά είτε με άλλο τρόπο και, επίσης, οποιαδήποτε δωρεά που ο κληρονομούμενος έκανε στα τελευταία δέκα χρόνια πριν από το θάνατό του, εκτός αν την επέβαλαν λόγοι ευπρέπειας ή ιδιαίτερο ηθικό καθήκον.

Ο υπολογισμός αυτός γίνεται έτσι, ώστε να μην καταστρατηγούνται οι νομικές διατάξεις περί νόμιμης μοίρας. Για τον υπολογισμό λαμβάνεται υπόψη η πραγματική αξία των περιουσιακών στοιχείων, όπως διαμορφώνεται στις συναλλαγές.

Σε περίπτωση που θίγεται η νόμιμη μοίρα του, ο μεριδούχος μπορεί να ζητήσει από το δικαστήριο την αναγνώριση του κληρονομικού του δικαιώματος ή να ασκήσει τη λεγόμενη «**αγωγή περί κλήρου**» κατά των κληρονόμων που κρατούν το κληρονομικό του μερίδιο.

Επίσης, μπορεί να ζητήσει την ανατροπή χαριστικών δικαιωπραξιών που έγιναν εν ζωή, στο μέτρο που θίγουν τη νόμιμη μοίρα του με τη λεγόμενη **μέμψη άστοργης δωρεάς**.

Στέρηση της νόμιμης μοίρας

Στέρηση του νόμιμου μεριδούχου από τη νόμιμη μοίρα του επιτρέπεται μόνο για συγκεκριμένους νόμιμους λόγους, εφόσον αυτοί αναφέρονται στη διαθήκη. Πρόκειται για την **αποκλήρωση με τη στενή έννοια**.

Πρόκειται για μια έννοια αρκετά διαδεδομένη στην καθομιλουμένη («θα σε αποκληρώσω!»), η οποία νομικά αναφέρεται σε περιπτώσεις ακραίες και οριακές. Ενδεικτικά, μιλάμε για περιπτώσεις απειλής της ζωής του κληρονομούμενου ή διάπραξης σοβαρών αδικημάτων εις βάρος του, καταστάσεων δηλαδή, που δεν θα μας απασχολήσουν στον παρόντα οδηγό.

Σε περίπτωση αποκλήρωσης, ο αποκληρωθείς μπορεί να ασκήσει αγωγή για την αναγνώριση της αβασιμότητας των αναφερομένων στη διαθήκη λόγων και επομένως ακυρότητας της διάταξης περί αποκλήρωσης, με σκοπό την αναγνώριση του κληρονομικού του δικαιώματος. Εφόσον αναγνωρισθεί η ακυρότητα αυτή, ο μεριδούχος λαμβάνει το ποσοστό της νόμιμης μοίρας του επί της κληρονομιάς του διαθέτη και όχι την εξ αδιαθέτου μερίδα του.

Επίσης, ο νομοθέτης προβλέπει ορισμένους λόγους (παραπτώματα), σύμφωνα με τους οποίους ο κληρονόμος καθίσταται **ανάξιος** να κληρονομήσει σε ακραίες περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα, αν έχει δολίως προκαλέσει το θάνατο του κληρονομούμενου.

Πάντως, με τη διαθήκη μπορεί να συγχωρεθεί πρόσωπο, το οποίο σύμφωνα με το νόμο θα ήταν ανάξιο να κληρονομήσει, επειδή για παράδειγμα διέπραξε κάποιο σοβαρό αδίκημα εις βάρος του κληρονομούμενου.

Η αποδοχή της κληρονομιάς

Αποδοχή της κληρονομιάς είναι η άτυπη μονομερής δήλωση βούλησης του κληρονόμου, ο οποίος δηλώνει ότι θέλει να είναι οριστικός κληρονόμος.

Τονίζεται, πάντως, πώς ο κληρονόμος δεν αποκτά με μόνη την αποδοχή εμπράγματα δικαιώματα σε ακίνητα που ανήκουν στην κληρονομιά. Για την απόκτηση εμπράγματος δικαιώματος απαιτείται η μεταγραφή της αποδοχής στα δημόσια βιβλία του Υποθηκοφυλακείου ή του Κτηματολογίου, όπως αναφέραμε στην 1η ενότητα του οδηγού μας.

Η αποδοχή μπορεί να γίνει είτε ρητά είτε σιωπηρά, όταν προκύπτει από πράξεις που μαρτυρούν την ανάμειξη στην κληρονομιά. **Πλασματική αποδοχή** της κληρονομιάς υπάρχει στην περίπτωση που ο κληρονόμος δεν αποποιείται μέσα στην προθεσμία που τάσσει ο νόμος.

Η αποποίηση της κληρονομιάς

Ο κληρονόμος έχει δικαίωμα να αποποιηθεί την κληρονομιά με δήλωσή του ενώπιον του γραμματέα του αρμοδίου δικαστηρίου ο οποίος συντάσσει έκθεση.

Υποστηρίζεται, μάλιστα, πως μπορεί κάποιος να παρακολουθήσει την πορεία της οικονομίας από τον αριθμό των αποποιήσεων, ο οποίος τελεί σε σχέση αντίστροφης αναλογίας με τους θετικούς δείκτες της οικονομίας. Ο μεγάλος αριθμός των αποποιήσεων τα τελευταία χρόνια δεν είναι τυχαίος, αλλά αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης.

Η προθεσμία για την αποποίηση αρχίζει από τότε που ο κληρονόμος έμαθε την επαγωγή της κληρονομιάς και το λόγο της (εξ αδιαθέτου ή εκ διαθήκης).

Έτσι, δεν αρκεί απλώς η γνώση του θανάτου του κληρονομούμενου, αν λόγω χάρη ο κληρονόμος δεν γνωρίζει ότι καλείται ως πλησιέστερος συγγενής, επειδή τυχόν άλλοι πλησιέστεροι συγγενείς έχουν προαποβιώσει.

Η συνέπεια της αποποίησης είναι πως η κληρονομιά επάγεται σε αυτόν που κατά το χρόνο του θανάτου του κληρονομούμενου θα είχε κληθεί, αν εκείνος που αποποιήθηκε δεν ζούσε. Η ίδια διαδικασία πραγματοποιείται όσες φορές χρειαστεί προκειμένου να «εξαντληθούν» όλοι οι συγγενείς, οι οποίοι καλούνται σύμφωνα με την διατάξεις της εξ αδιαθέτου διαδοχής.

Στην πράξη, δηλαδή, μπορεί να κληθούν να αποποιηθούν και μακρινοί συγγενείς, τους οποίους κανένας δεν έχει τα στοιχεία τους για να ειδοποιήσει, όπως για παράδειγμα τα εγγόνια των αδελφών του κληρονομούμενου, τα οποία μπορεί να ζουν μόνιμα στο εξωτερικό.

Διευκρινίζεται, πάντως, πως αν ο επιζών σύζυγος αποποιηθεί την περιουσία του συζύγου δεν χάνει το δικαίωμα του να λαμβάνει τη σύνταξη και το εφάπαξ του θανόντος, αφού αυτά δεν θεωρούνται κομμάτι της κληρονομιάς περιουσίας.

Άδεια από το δικαστήριο για αποποίηση εκ μέρους ανηλίκων

Σύμφωνα με το νόμο, οι γονείς δεν μπορούν χωρίς την άδεια του δικαστηρίου να επιχειρήσουν αποποίηση κληρονομιάς του ανηλίκου. Ο περιορισμός αυτός της διαχειριστικής εξουσίας των γονέων θεωρείται πως αποσκοπεί στη διασφάλιση των περιουσιακών συμφερόντων του τέκνου ως μία δικλείδα ασφαλείας. Έτσι, για την αποποίηση κληρονομιάς από ανηλίκους απαιτείται δικαστική απόφαση.

Οι γονείς του τέκνου έχουν προθεσμία τεσσάρων μηνών για την κατάθεση

της σχετικής αίτησης, η οποία αρχίζει από την γνώση της επαγωγής. Στην περίπτωση που ο κληρονομούμενος είχε την τελευταία κατοικία του στο εξωτερικό ή οι γονείς έμαθαν την επαγωγή, όταν διέμεναν στο εξωτερικό, η προθεσμία είναι ένα έτος. Στην εξ αδιαθέτου διαδοχή η ημερομηνία γνώσης της επαγωγής θα ταυτίζεται κατά κανόνα με την ημερομηνία αποποίησης του γονέα.

Το δικαστήριο χορηγεί την άδεια, όταν η αποποίηση είναι προς το συμφέρον του τέκνου. Η κάθε περίπτωση κρίνεται ξεχωριστά και η προφανής περίπτωση χορήγησης της άδειας είναι, όταν η περιουσία έχει αυξημένο παθητικό. Υπάρχουν, ωστόσο, και περιπτώσεις όπου υπάρχει ενεργητικό αξίας λ.χ. ακίνητα, η αποδοχή των οποίων είναι ασύμφορη ένεκα της παλαιότητας αυτών, του αυξημένου κόστους συντήρησης, της αδυναμία εκμετάλλευσης τους κ.λπ. Μάλιστα, τα τελευταία χρόνια για το επωφελές της αποδοχής συνεκτιμάται και η φορολογική επιβάρυνση των ακινήτων.

Πάντως η απόρριψη των σχετικών αιτήσεων είναι εξαιρετικά σπάνια καθώς και οι ίδιοι οι γονείς δεν έχουν λόγο να αρνούνται την περιέλευση μιας κληρονομιάς με αξιόλογο ενεργητικό στα τέκνα τους.

Η αποδοχή κληρονομιάς με το ευεργέτημα της απογραφής

Συναφές με το πρόβλημα της άγνοιας για την ανάγκη αποποίησης της κληρονομιάς, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, είναι το πρόβλημα σχετικά με την άγνοια για τα χρέη του κληρονομούμενου. Το πρόβλημα αυτό μπορεί να ανακύψει ακόμα και μεταξύ πολύ στενών συγγενών, όταν δεν υπάρχει ειλικρινής συνεννόηση για την ύπαρξη και το ύψος οφειλών.

Στην πράξη, μάλιστα, είναι δύσκολο να είναι κανείς απόλυτα σίγουρος αν ο κληρονομούμενος είχε χρέη, ακόμα και στις περιπτώσεις που κάνει σχετική έρευνα. Η λογική λέει ότι θα ξεκινήσει (εφοδιασμένος με όλα τα απαραίτητα δικαιολογητικά) να ρωτήσει στις μεγαλύτερες τράπεζες για την ύπαρξη οφειλών και θα ελέγξει αν υπάρχουν χρέη στο δημόσιο.

Τίποτα, όμως, δεν εμποδίζει έναν ιδιώτη να εμφανίσει μια σύμβαση δανείου και, μάλιστα, αφού έχει περάσει το τετράμηνο της αποποίησης, ώστε οι κληρονόμοι να παγιδευτούν. Δεν πρόκειται, ίσως, για το πιο συνηθισμένο φαινόμενο, αλλά ειδικά σε περιπτώσεις προσώπων με έντονη συναλλακτική δραστηριότητα υπάρχει μια δικαιολογημένη αβεβαιότητα.

Μια άλλη πρακτική δυσκολία της διαδικασίας των αλυσιδωτών αποποιήσεων είναι πως οι ανήλικοι χρειάζονται άδεια δικαστηρίου για να αποποιηθούν, ενώ το δικαστήριο ζητά να έχει μια αρκετά τεκμηριωμένη εικόνα για το ενεργητικό και το παθητικό της κληρονομιάς, προκειμένου να χορηγήσει την άδεια.

Υπό τις συνθήκες αυτές, φαντάζει συχνά ως πιο ελκυστική λύση η αποδοχή **επ' ωφελεία ή με το ευεργέτημα της απογραφής.**

Η αποδοχή με το ευεργέτημα της απογραφής είναι μία ενδιάμεση κατάσταση μεταξύ αποδοχής και αποποίησης της κληρονομιάς, η οποία έχει ως αποτέλεσμα τον περιορισμό της ευθύνης του κληρονόμου μέχρι το ενεργητικό της κληρονομιάς. Ιδιαίτερη πρακτική σημασία αποκτά ο θεσμός αυτός, όταν υπάρχει αβεβαιότητα ως προς την έκταση του παθητικού της κληρονομιάς.

Η αποδοχή με απογραφή συνίσταται στην καταγραφή (απογραφή) όλων των στοιχείων του ενεργητικού της κληρονομιάς ακολουθώντας μια συγκεκριμένη διαδικασία, η οποία είναι μεν τυπική, αλλά όχι και ιδιαίτερα δύσκολη.

Όταν ολοκληρωθεί η απογραφή, η περιουσία του κληρονόμου και η περιουσία του κληρονομούμενου διαχωρίζονται οριστικά. Έτσι, οι δανειστές της κληρονομιάς (όσοι είχαν χρηματικές απαιτήσεις εις βάρος του κληρονομούμενου συμπεριλαμβανομένου και του δημοσίου) δεν μπορούν να διεκδικήσουν να ικανοποιηθούν από την προσωπική περιουσία του κληρονόμου.

Η λύση αυτή έχει σημαντικά πλεονεκτήματα, καθώς κάποιος, ο οποίος υποψιάζεται πως υπάρχουν χρέη, χωρίς να είναι σίγουρος για το ύψος τους, μπορεί να αποδεχτεί με απογραφή ούτως ώστε να έχει το κεφάλι του ήσυχο. Αυτό, βέβαια, ισχύει σε μια κληρονομιά, η οποία έχει κάποιο αξιόλογο ενεργητικό, ώστε να αξίζει, καταρχήν, να γίνει η αποδοχή.

Επιπλέον, και η αλυσίδα των αδιάκοπων αποποιήσεων διακόπτεται. Με αυτόν τον τρόπο δεν χρειάζονται διαδοχικές αποποιήσεις από μεγάλο αριθμό συγγενών, όπου, αν παρεμβάλλονται και ανήλικοι, μπορεί να συνεπάγονται σημαντικό κόστος.

Προστασία για τους ανήλικους στο πεδίο του κληρονομικού δικαίου

Οι ανήλικοι εκ του νόμου αποδέχονται την κληρονομιά με το ευεργέτημα της απογραφής, αλλά μετά την ενηλικίωσή τους πρέπει μέσα σε ένα χρόνο να ολοκληρώσουν την απογραφή.

Επιπλέον, φαίνεται να επικρατεί νομικά (με βάση το άρθρο 35 του νόμου 4786/2021) και η άποψη πως η ανήλικοι έχουν, εντός προθεσμίας ενός έτους από την ενηλικίωσή τους, το δικαίωμα να αποποιηθούν την κληρονομιά. Η ερμηνεία αυτή, όμως, έχει ήδη επισημανθεί πως οδηγεί σε πολλά νομικά προβλήματα και κατά τη γνώμη των γραφόντων είναι επίφοβη.

Φορολογία της κληρονομιάς

Κλίμακα φορολογίας

Η φορολογία της κληρονομιάς δεν ακολουθεί τις τάξεις του κληρονομικού δικαίου. Η διαβάθμιση γίνεται με βάση τρεις κατηγορίες:

Στην 1η κατηγορία ανήκουν ο σύζυγος, τα τέκνα, τα εγγόνια και οι γονείς του κληρονομούμενου.

Στην 2η κατηγορία ανήκουν τα αδέρφια, οι θείοι και οι ανιψιοί.

Στην 3η κατηγορία ανήκουν οι λοιποί συγγενείς και οι ξένοι.

1η κατηγορία

Κλιμάκια	Συντελεστής	Φόρος Κλιμακίου	Αξία Περιουσίας	Φόρος
150.000	0%	0	150.000	0
150.000	1%	1.500	300.000	1.500
300.000	5%	15.000	600.000	16.500
Υπερβάλλον	10%			

Ισχύει ειδικό αφορολόγητο όριο κληρονομιάς **400.000 ευρώ** για τον **επιζώντα σύζυγο** (μετά από 5 έτη γάμου) και τα **ανήλικα τέκνα του**.

2η κατηγορία

Κλιμάκια	Συντελεστής	Φόρος Κλιμακίου	Αξία Περιουσίας	Φόρος
30.000	0%	0	30.000	0
70.000	5%	3.500	100.000	3.500
200.000	10%	20.000	300.000	23.500
Υπερβάλλον	20%			

3η κατηγορία

Κλιμάκια	Συντελεστής	Φόρος Κλιμακίου	Αξία Περιουσίας	Φόρος
6.000	0%	0	6.000	0
66.000	20%	13.200	72.000	13.200
195.000	30%	58.500	267.000	71.700
Υπερβάλλον	40%			

Απαλλαγή πρώτης κατοικίας

Κατοικία ή οικόπεδο που αποκτάται αιτία θανάτου από σύζυγο ή τέκνο του κληρονομούμενου κατά πλήρη κυριότητα απαλλάσσεται από το φόρο, εφόσον ο κληρονόμος δεν έχει δικαίωμα πλήρους κυριότητας ή επικαρπίας σε κατοικία που πληροί τις στεγαστικές ανάγκες της οικογένειας του ή δικαίωμα πλήρους κυριότητας σε οικόπεδο οικοδομήσιμο ή σε ιδανικό μερίδιο οικοπέδου, στα οποία αντιστοιχεί εμβαδόν κτίσματος που πληροί τις στεγαστικές τους ανάγκες και βρίσκονται σε δημοτικό ή κοινοτικό διαμέρισμα με πληθυσμό άνω των τριών χιλιάδων κατοίκων.

Η απαλλαγή παρέχεται για ποσό αξίας κατοικίας μέχρι 200.000 ευρώ, το οποίο προσαυξάνεται ανάλογα με το μέγεθος της οικογένειας.

Ο θεσμός του συνυπολογισμού

Στην αξία κάθε κτήσης αιτία θανάτου συνυπολογίζονται και οι δωρεές εν ζωή ή αιτία θανάτου και οι γονικές παροχές του κληρονομούμενου προς τον κληρονόμο. Με αυτόν τον τρόπο αποτρέπεται η τμηματική μεταβίβαση της περιουσίας με πολλές επιμέρους δωρεές, ώστε να επέρχεται πολλαπλή έκπτωση του αφορολόγητου ποσού.

Προθεσμία υποβολής της δήλωσης φόρου κληρονομιάς

Η δήλωση φόρου κληρονομιάς πρέπει να υποβληθεί μέσα σε έξι μήνες, αν ο κληρονομούμενος πέθανε στην Ελλάδα, και μέσα σε ένα χρόνο, αν ο κληρονομούμενος απεβίωσε στην αλλοδαπή. Η παραπάνω προθεσμία αρχίζει από το θάνατο του κληρονομούμενου ή τη δημοσίευση της διαθήκης και, αν συντρέχουν σοβαροί λόγοι, μπορεί να παραταθεί για τρεις μήνες με απόφαση του προϊσταμένου της αρμόδιας Δ.Ο.Υ. Η παραβίαση της προθεσμίας αυτής επιφέρει διοικητικό πρόστιμο.

Εξάλλου, χρόνος φορολογίας είναι ο χρόνος θανάτου. Ο χρόνος φορολογίας μετατίθεται σε μεταγενέστερο του θανάτου χρονικό σημείο στις περιπτώσεις αναβλητικής αίρεσης (όπως λ.χ. καταπίστευμα) ή δικαστικής διαμάχης για την κληρονομιά.

Σε αυτό το σημείο διευκρινίζουμε το εξής:

Η δήλωση φόρου κληρονομιάς είναι μια από τις διοικητικές υποχρεώσεις του κληρονόμου μαζί με άλλες, όπως η δήλωση του θανάτου στο Τμήμα Μητρώου της Δ.Ο.Υ., η έκδοση του Πιστοποιητικού ΕΝ.Φ.Ι.Α. για τον κληρονομούμενο, η δήλωση φορολογίας εισοδήματος του κληρονομούμενου (αποκλειστικά σε χειρόγραφη μορφή στην αρμόδια Δ.Ο.Υ.) και τελικά η δήλωση Ε9 του κληρονόμου για τα ακίνητα που απέκτησε.

Διαφορετικής φύσης από τις παραπάνω ενέργειες είναι η αποδοχή της κληρονομιάς με συμβολαιογραφικό έγγραφο. Αυτή δεν έχει προθεσμία και γίνεται με τη σύνταξη συμβολαιογραφικού εγγράφου, αφού ο ενδιαφερόμενος συγκεντρώσει τα απαραίτητα δικαιολογητικά. Σκοπό της συμβολαιογραφικής αποδοχής είναι η μεταγραφή της στο αρμόδιο Υποθηκοφυλακείο ή κτηματολογικό γραφείο, ώστε να αποκτηθεί νομικά η κυριότητα επί ακινήτου της κληρονομιάς.

Κληρονομική διαδοχή και κοινοί τραπεζικοί λογαριασμοί

Σύμφωνα με το νόμο, σε περίπτωση θανάτου ενός από τους συνδικαιούχους κοινού τραπεζικού λογαριασμού και εφόσον έχει τεθεί ο όρος του άρθρου 2 §1 του ν. 5638/1932, οι κληρονόμοι του, συμπεριλαμβανομένων των νόμιμων μεριδούχων, δεν αποκτούν κανένα δικαίωμα επί της καταθέσεως. Με τη διάταξη αυτή, η κατάθεση σε κοινό λογαριασμό καθιερώνεται ως ακληρονόμητη.

Όμως, αν με την κατάθεση σε κοινό λογαριασμό συντελέστηκε δωρεά (εν ζωή ή αιτία θανάτου), ισχύουν ως προς αυτήν οι διατάξεις του δικαίου της νόμιμης μοίρας. Με τη ρύθμιση αυτή, ο νομοθέτης επιβάλλει να διερευνείται η εσωτερική σχέση των δικαιούχων του λογαριασμού, ώστε να διαπιστώνεται αν θίγονται δικαιώματα των νόμιμων μεριδούχων.

Αν πρόκειται για δωρεά εν ζωή, η οποία θίγει το δικαίωμα της νόμιμης μοίρας, ο μεριδούχος έχει τη δυνατότητα ανατροπής της με τη μέμψη άστοργης δωρεάς.

Αν πρόκειται για δωρεά αιτία θανάτου, εφαρμόζονται οι διατάξεις για τις κληροδοσίες και συνεπώς η δωρεά είναι αυτοδικαίως άκυρη κατά το μέρος που θίγει τη νόμιμη μοίρα.

Το κύριο πρόβλημα που εμφανίζεται κατά την εφαρμογή των διατάξεων αυτών εντοπίζεται στο αν οι μεριδούχοι μπορούν να πληροφορηθούν από την τράπεζα, κατά παράκαμψη του τραπεζικού απορρήτου, το ποσό της κατάθεσης και την κίνηση του κοινού λογαριασμού, για να μπορέσουν να ασκήσουν τα δικαιώματά τους που απορρέουν από τη διάταξη αυτή. Δεδομένου ότι αυτοί, εφόσον πρόκειται για δωρεά εν ζωή, δεν έγιναν σε κανένα χρονικό σημείο συνδικαιούχοι του κοινού λογαριασμού λόγω κληρονομίας, σε ό,τι αφορά την κατάθεση είναι τρίτοι έναντι της τράπεζας και έτσι η τράπεζα θα αρνηθεί να τους παράσχει οποιαδήποτε πληροφορία ως προς την ύπαρξη της κατάθεσης.

Η προστασία, όμως, των νόμιμων μεριδούχων είναι κατ' αρχήν εφικτή μέσω της έγερσης αγωγής για επίδειξη εγγράφων.

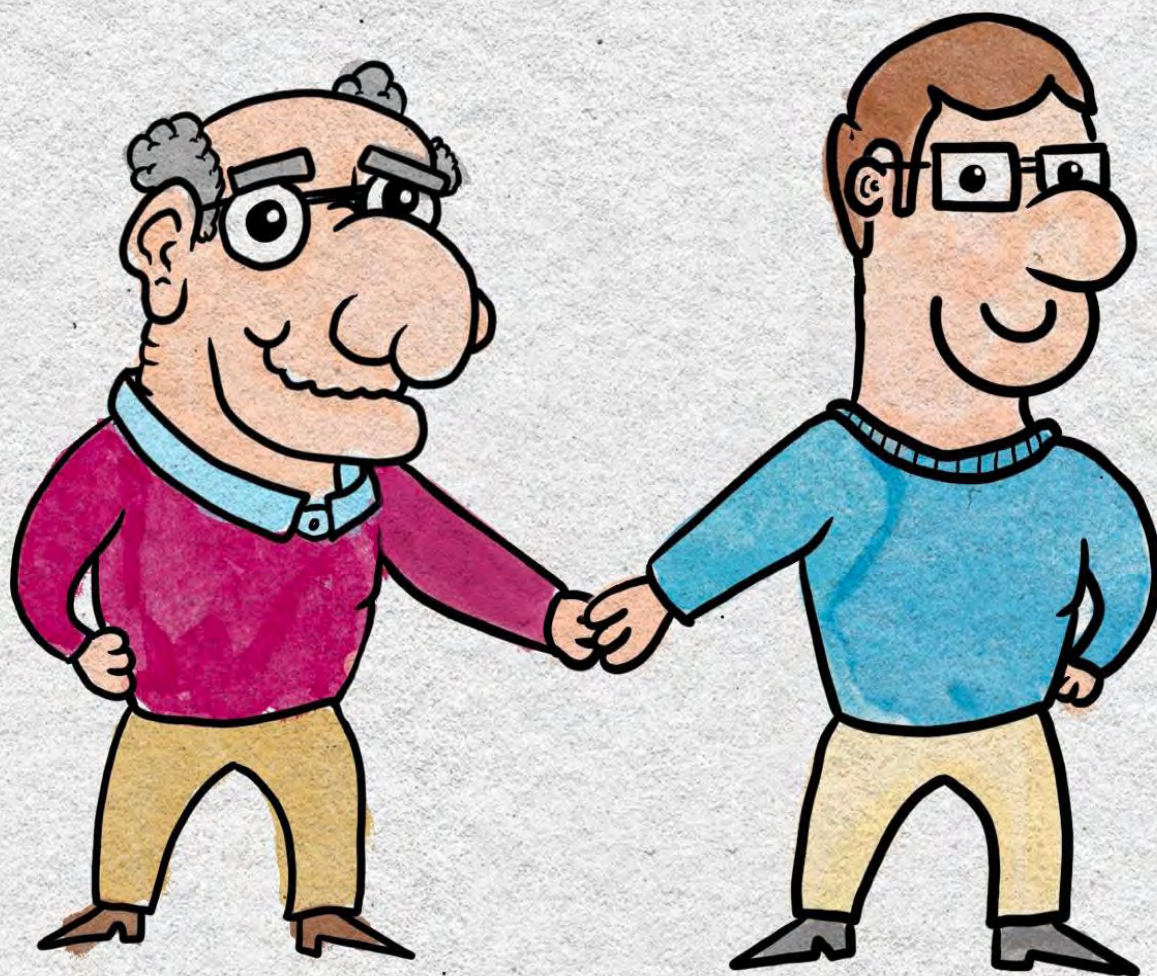
Έγγραφα και οδηγίες προς τους κληρονόμους

Εν είδει επιλόγου, αναφέρουμε ότι εκτός από τη διαθήκη ο κληρονομούμενος, για να διευκολύνει τους κληρονόμους του, μπορεί να αφήσει στους τελευταίους μια σειρά εγγράφων και πληροφοριών, προκειμένου να τους διευκολύνει στη διαχείριση της κληρονομιαίας περιουσίας. Ενδεικτικά αναφέρουμε:

- Πληροφορίες για την ενδεχόμενη ύπαρξη ασφαλιστηρίου συμβολαίου.
- Πληροφορίες για τους τραπεζικούς λογαριασμούς του κληρονομούμενου.
- Πληροφορίες για την ύπαρξη χρεών ή για την ύπαρξη πιστωτικών καρτών.
- Τα στοιχεία επικοινωνίας του λογιστή, καθώς και αντίγραφα των τελευταίων φορολογικών δηλώσεων.
- Νομιμοποιητικά έγγραφα για ειδικά περιουσιακά στοιχεία, όπως για παράδειγμα ιστορικά αυτοκίνητα-αντίκες.

Επιπλέον, αν για τη συντήρηση ορισμένων περιουσιακών στοιχείων χρησιμοποιούνται συγκεκριμένοι επαγγελματίες, καλό θα είναι να αναφέρονται τα στοιχεία επικοινωνίας τους και οι όροι της συνεργασίας μαζί τους.

Ενότητα 3η
Προγραμματισμός προσωπικών
ζητημάτων και απώλεια της αυτονομίας

Η άνοια ως απειλή της αυτονομίας και οι θεσμικές δικλείδες ασφαλείας

Ο μεγαλύτερος σύγχρονος εκθρόνος της προσωπικής αυτονομίας θεωρείται δικαιολογημένα πως είναι η άνοια, η έκπτωση, δηλαδή, των νοητικών λειτουργιών του ατόμου. Επομένως, θα ξεκινήσουμε την ενότητα αυτή προσπαθώντας να θέσουμε τις βάσεις για την κατανόηση των νομικών ζητημάτων και ηθικών προβληματισμών που άπτονται της άνοιας. Ιδιαίτερα, μάλιστα, θα εστιάσουμε στους θεσμούς εκείνους που έχουν σκοπό να διαφυλάξουν την αυτονομία του ατόμου.

Παρ' όλο που ο αριθμός των ατόμων με άνοια –τόσο στη χώρα μας όσο και παγκοσμίως– αυξάνεται ραγδαία, δε φαίνεται να είναι έτοιμες οι παγκόσμιες κοινότητες να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες. Ειδικά στην Ελλάδα, η φροντίδα των ατόμων με άνοια παραμένει «οικογενειακό ζήτημα» με αποτέλεσμα μόνο το 11% των ατόμων με άνοια να φροντίζονται σε δομές εκτός σπιτιού.

Στη χώρα μας υπολογίζεται ότι υπάρχουν περίπου 200.000 άτομα με άνοια, άρα οι άνθρωποι που φροντίζουν καθημερινά για την κάλυψη των αναγκών τους και την αξιοπρεπή διαβίωσή τους ανέρχονται σε 400.000, αφού κατά μέσο όρο αντιστοιχούν δύο φροντιστές σε κάθε άτομο με άνοια.

Δυστυχώς, είναι γεγονός ότι στην Ελλάδα το Σύστημα Πρωτοβάθμιας Περίθαλψης και Νοσοκομειακής Φροντίδας είναι ελλιπές, γεγονός που σε συνδυασμό με την απουσία νομοθετικού πλαισίου για την άνοια, επιδομάτων για τους φροντιστές και κονδυλίων για έρευνα, δημιουργούν ένα τοπίο αβεβαιότητας.

Αν και η άνοια στη χώρα μας αναγνωρίζεται ως αναπηρία ήδη από το 2012, δεν υπάρχει κάποιο ειδικό επίδομα που να αντιστοιχεί στη νόσο και τα ασφαλιστικά ταμεία δεν παρέχουν στους ασφαλισμένους με άνοια όλων των σταδίων επιδόματα αναπηρίας ή συνοδού.

Έτσι, λοιπόν, όπως για όλες τις υπόλοιπες αναπηρίες, για να λάβει οποιαδήποτε κοινωνική παροχή ένα άτομο με άνοια, απαραίτητη προϋπόθεση είναι ο καθορισμός ποσοστού αναπηρίας μεγαλύτερου από 67% και αρμόδιος φορέας για την πιστοποίηση της κάθε μορφής αναπηρίας είναι τα ΚΕ.Π.Α (Κέντρα Πιστοποίησης Αναπηρίας).

Σύμφωνα με τον ενιαίο πίνακα προσδιορισμού ποσοστών αναπηρίας που χρησιμοποιούν οι επιτροπές των ΚΕ.Π.Α., το ποσοστό που αντιστοιχεί στην άνοια είναι 67-80%.

Πάντως, τα τελευταία χρόνια γίνονται στη χώρα μας σοβαρές προσπάθειες για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των ατόμων με άνοια, την προώθηση των δικαιωμάτων τους για μια πιο ισότιμη μεταχείριση στην κοινωνία, την ανε-

ξαρτησία τους, την ανάπτυξη πολιτικών που τους αφορούν, αλλά και το δικαίωμά τους να συμμετέχουν ως ολοκληρωμένοι πολίτες στη λήψη αποφάσεων. Ταυτόχρονα, βασική αρχή που αρχίζει –έστω και καθυστερημένα– να υιοθετείται και στη χώρα μας είναι η βελτίωση της ποιότητας ζωής και των φροντιστών των πασχόντων και η θεσμοθέτηση οικονομικών βοηθημάτων και ελαφρύνσεων τόσο για τους ασθενείς όσο και για τους φροντιστές τους.

Σύμφωνα με τον ν. 4808/2021, **φροντιστής** ονομάζεται εκείνος που παρέχει προσωπική φροντίδα ή υποστήριξη σε συγγενή ή πρόσωπο που κατοικεί στο ίδιο νοικοκυριό και που έχει ανάγκη σημαντικής φροντίδας ή υποστήριξης για σοβαρό ιατρικό λόγο. Με το άρθρο 29, μάλιστα, του εν λόγω νόμου προβλέφθηκε για πρώτη φορά πως κάθε εργαζόμενος που έχει συμπληρώσει έξι μήνες εργασίας δικαιούται άδεια φροντιστή διάρκειας έως πέντε εργάσιμων ημερών για κάθε ημερολογιακό έτος, εφόσον η ανάγκη φροντίδας βεβαιώνεται με ιατρική γνωμάτευση.

Όλα αυτά, και σε συνδυασμό τόσο με την σταδιακή εκπαίδευση της κοινωνίας, ώστε να απαλειφθεί το στίγμα που συνοδεύει την άνοια όσο και με την ολοκλήρωση του κύκλου του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Άνοια, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η χώρα μας κάνει αργά αλλά σταθερά βήματα προόδου προς την κατάρτιση ενός οργανωμένου πλαισίου για την υποστήριξη τόσο των ατόμων που ζουν με άνοια όσο και των φροντιστών τους.

Νομικά και ηθικά προβλήματα σχετιζόμενα με την άνοια

Τα νομικά προβλήματα που αφορούν την άνοια σχετίζονται, κυρίως, με την αδυναμία του ασθενούς να διεκπεραιώσει τις υποθέσεις του και την ανάγκη για αντιπροσώπευσή του μέσω του θεσμού του δικαστικού συμπαραστάτη.

Η αδυναμία του ατόμου με άνοια να φροντίζει τις υποθέσεις του και τον εαυτό του, διαμορφώνει ένα καθεστώς απραξίας και δημιουργεί πλήθος προβλημάτων στις έννομες αλλά και στις διαπροσωπικές του σχέσεις σε τέτοιο βαθμό, ώστε να γίνεται λόγος ακόμα και για «δικαιοπρακτικό θάνατο» του ασθενούς, άποψη που αποτυπώνει με ρεαλισμό και κυνικότητα την κατάσταση στην οποία αυτός περιέρχεται εξ αιτίας της άνοιας.

Αμέσως παρακάτω θα συζητήσουμε σχετικά με τα νομικά ζητήματα που σχετίζονται με την άνοια, όπως για παράδειγμα η δικαιοπρακτική ικανότητα του ατόμου με άνοια, ο θεσμός της δικαστικής συμπαραστάσης, η ικανότητα σύνταξης διαθήκης αλλά και ζητήματα διαχείρισης της περιουσίας του ασθενούς.

Στον τομέα αυτό, η νομοθεσία είναι επαρκής και οι ασφαλιστικές δικλείδες που προστατεύουν τα δικαιώματα και τα συμφέροντα του πάσχοντος λειτουργούν με επιτυχία.

Σε ό,τι αφορά τα ηθικά και βιοηθικά ζητήματα που σχετίζονται με τη νόσο, αυτά είναι πολλαπλά και διαφοροποιούνται ανάλογα με το στάδιο της νόσου. Έτσι, στα μεσαία στάδια της νόσου εγείρονται ηθικά ζητήματα που έχουν σχέση με τον καθορισμό της ικανότητας του ασθενούς να διεκπεραιώνει τις υποθέσεις του και την ανάγκη για εκπροσώπησή του, κυρίως μέσω του θεσμού του δικαστικού συμπαραστάτη. Τέλος, στα τελικά στάδια της νόσου, κυριαρχούν ζητήματα που άπτονται του περιορισμού της ελευθερίας του ασθενούς με άνοια (λ.χ. καθήλωση στο κρεβάτι), καθώς και ζητήματα που απαντώνται και σε άλλες τελικού σταδίου ανίατες νόσους και σχετίζονται με τον προβληματισμό για εφαρμογή κάποιας μορφής ευθανασίας.

Ικανότητα δικαίου και δικαιοπρακτική ικανότητα

Σύμφωνα με όσα ορίζονται στον Αστικό Κώδικα (Α.Κ.) κάθε φυσικό πρόσωπο και, συνεπώς, και ένας ασθενής που πάσχει από άνοια, ανεξάρτητα από το εάν έχει τεθεί ή όχι σε δικαστική συμπάρασταση, διαθέτει **ικανότητα δικαίου**, είναι ικανό, δηλαδή, να είναι φορέας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αλλά και εννόμων σχέσεων, όπως για παράδειγμα η συγγένεια, και καταστάσεων, όπως η ιθαγένεια, η κατοικία και άλλες. Ως έννοια, η ικανότητα δικαίου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ελευθερία, γι' αυτό και είναι κατοχυρωμένη με διατάξεις του Συντάγματος.

Από την ικανότητα δικαίου διαφέρει η **ικανότητα για δικαιοπραξία**, δηλαδή η ικανότητα του προσώπου να μετέχει το ίδιο στη δημιουργία και αλλοίωση εννόμων σχέσεων δια μέσου μίας ή περισσότερων δηλώσεων ή πράξεων βούλησης και ενδεχομένως δια μέσου και άλλων νομικών γεγονότων. Βασική προϋπόθεση του κύρους της δήλωσης βούλησης είναι η δικαιοπρακτική ικανότητα. Έτσι, αν το πρόσωπο είναι ικανό για δικαιοπραξία και εφόσον συντρέχουν και άλλες κατά περίπτωση νόμιμες προϋποθέσεις, είναι έγκυρη και η δήλωση βούλησής του. Η δήλωση βούλησης θα πρέπει να γίνεται από άτομο που διαθέτει φυσική ικανότητα για τη διαμόρφωσή της, ώστε η σκοπούμενη με τη δήλωση της βούλησης επιλογή μιας έννομης σχέσης να είναι αποτέλεσμα αντικειμενικά ελεύθερης και ενσυνείδητης αντίληψης και εκτίμησης της κάθε συγκεκριμένης κατάστασης.

Ο νόμος απονέμει τη δικαιοπρακτική ικανότητα μόνο στα πρόσωπα που διαθέτουν την απαιτούμενη πνευματική ωριμότητα και υγεία και για το λόγο αυτό θέτει δύο αντικειμενικά κριτήρια: την ηλικία και τη σωματική και ψυχική υγεία.

Σύμφωνα με το νόμο, **ανίκανοι** για δικαιοπραξία είναι όποιοι δεν έχουν συμπληρώσει το δέκατο έτος και όσοι βρίσκονται σε πλήρη δικαστική συμπάρασταση. Αντίθετα, **περιορισμένη ικανότητα** για δικαιοπραξία έχουν οι ανήλικοι

που συμπλήρωσαν το δέκατο έτος και όσοι βρίσκονται σε μερική στερητική δικαστική συμπαράσταση.

Το άτομο με άνοια, κατά την εξέλιξη της ανοϊκής νόσου και διερχόμενο από τα διάφορα στάδια αυτής, είναι δυνατό να βρεθεί σε περισσότερες από τις ανωτέρω καταστάσεις δικαιοπρακτικής ανικανότητας, σε περίπτωση, για παράδειγμα, κατά την οποία τεθεί σε καθεστώς αρχικά επικουρικής και στη συνέχεια στερητικής δικαστικής συμπαράστασης.

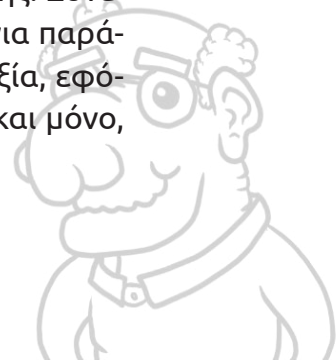
Εξάλλου, σύμφωνα με τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα, η δήλωση βούλησης είναι άκυρη αν, κατά το χρόνο που έγινε, το πρόσωπο δεν είχε συνείδηση των πράξεών του ή βρισκόταν σε ψυχική ή διανοητική διαταραχή που περιόριζε αποφασιστικά τη λειτουργία της βούλησής του.

Για την ακυρότητα της δήλωσης βούλησης, η ανωτέρω νομοθετική ρύθμιση προβλέπει ότι θα πρέπει αυτή να έχει γίνει σε χρόνο, κατά τον οποίο το πρόσωπο που τη διατύπωσε να μην είχε συνείδηση των πράξεών του ή να βρισκόταν σε ψυχική ή διανοητική διαταραχή που περιόριζε αποφασιστικά τη λειτουργία της βούλησής του. Επιλέχθηκαν, δε, οι έννοιες της ψυχικής και διανοητικής διαταραχής που περιλαμβάνουν τόσο τις γνήσιες ψυχώσεις, όσο και τις οργανοψυχικές παθήσεις που οφείλονται σε παθολογοανατομικές αλλοιώσεις του εγκεφάλου ή και άλλες διαταραχές.

Βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή της ως άνω διάταξης αποτελεί η διαπίστωση ότι η πάθηση έχει ως συνέπεια τη σημαντική μείωση της ικανότητας αντικειμενικού ελέγχου της πραγματικότητας, σε βαθμό που να περιορίζει αποφασιστικά τη λειτουργία της βούλησης του προσώπου. Έτσι, διανοητική διαταραχή αποτελούν μεταξύ άλλων και η γεροντική και προγεροντική άνοια, καθώς εντάσσονται στην κατηγορία των χρόνιων οργανικών ψυχοσυνδρόμων και αποτελούν ψυχοπαθολογικές καταστάσεις που συνδέονται αιτιοπαθογενετικά με οργανικές διαταραχές του εγκεφάλου.

Η κρίση αναφορικά με την εκτίμηση της διαταραχής ανήκει στο γνωστικό χώρο της ψυχιατρικής και για το λόγο αυτό αναφέρεται ότι ο προσδιορισμός της δικαιοπρακτικής ανικανότητας αποτελεί κατεξοχήν πεδίο σύνθεσης γνώσεων της νομικής και της ιατρικής. Έτσι, για την εφαρμογή των γενικών κανόνων δικαίου σε ένα συγκεκριμένο άτομο, και ειδικά για τη νομική κρίση σχετικά με τη δικαιοπρακτική του ικανότητα, απαιτείται η ψυχοβιολογική θεώρηση του συγκεκριμένου ατόμου από ιατρικής πλευράς.

Τα δύο κριτήρια που θέτει εναλλακτικά η εν λόγω διάταξη για την ενεργοποίησή της είναι είτε: α) έλλειψη συνείδησης κατά το χρόνο έκφρασης της δήλωσης βούλησης, είτε β) ψυχική ή διανοητική διαταραχή, οι οποίες να εμπόδισαν κατά τον κρίσιμο χρόνο τον ελεύθερο προσδιορισμό της βούλησης. Συνεπώς, ένα πρόσωπο με διανοητικά ή ψυχικά προβλήματα, όπως είναι για παράδειγμα το άτομο με άνοια, θεωρείται κατ' αρχήν ικανός για δικαιοπραξία, εφόσον δεν υπάγεται στις περιπτώσεις **δικαιοπρακτικής ανικανότητας**, και μόνο,

όταν συντρέχει τουλάχιστον ένα από το δύο ανωτέρω κριτήρια τη δεδομένη χρονική στιγμή της έκφρασης της βούλησης, θεωρείται δικαιοπρακτικά ανίκανος.

Σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η ψυχική ή διανοητική διαταραχή εμφανίζει μονιμότητα, τίθεται το ζήτημα της αντιμετώπισης της δήλωσης βούλησης του ασθενούς που εκδηλώνεται σε χρόνο κατά τον οποίο βρίσκεται σε «διάλειμμα εχεφροσύνης». Στην περίπτωση αυτή το πρόσωπο που πάσχει από διανοητική διαταραχή και βρίσκεται σε «διάλειμμα εχεφροσύνης» κατ' αρχήν φαίνεται να προβαίνει έγκυρα στην ανωτέρω δήλωση βούλησης, ωστόσο υποστηρίζεται ότι είναι προτιμότερη η μέθοδος της αξιολόγησης κάθε συγκεκριμένης περίπτωσης, ώστε να κρίνεται εάν ο ασθενής βρίσκεται σε κατάσταση που περιορίζει αποφασιστικά τη λειτουργία της βούλησής του· περιορισμός ο οποίος αναφέρεται ότι μπορεί να υφίσταται ακόμη και κατά την περίοδο ύφεσης της νόσου από την οποία πάσχει.

Ο θεσμός της δικαστικής συμπαράστασης

Η έννοια και ο σκοπός του θεσμού της δικαστικής συμπαράστασης

Σε περίπτωση που ένα άτομο, λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής ή λόγω σωματικής αναπηρίας, αδυνατεί εν όλω ή εν μέρει να φροντίζει μόνος για τις υποθέσεις του, ορίζεται μέσω δικαστικής απόφασης ένα πρόσωπο ως δικαστικός συμπαραστάτης. Ο δικαστικός συμπαραστάτης αντιπροσωπεύει νόμιμα τον συμπαραστατούμενο ή παρέχει τη συναίνεσή του για ορισμένες πράξεις του, όπως θα δούμε παρακάτω.

Ο θεσμός της δικαστικής συμπαράστασης έχει προβλεφθεί ως μέσο προστασίας των προσώπων τα οποία αδυνατούν να ασκήσουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους ως πολίτες. Δημιουργείται με αυτόν τον τρόπο ένα προστατευτικό πλαίσιο και εξασφαλίζεται η προστασία του δικαστικά συμπαραστατούμενου ο οποίος, συνήθως, δε διαθέτει την απαιτούμενη πνευματική διαύγεια, ώστε να δεσμεύεται νομικά από τις πράξεις του.

Πώς τίθεται ένα πρόσωπο σε δικαστική συμπαράσταση;

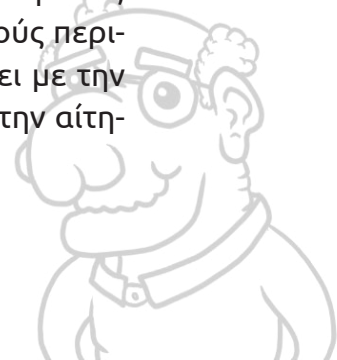
Η υποβολή ενός προσώπου σε δικαστική συμπαράσταση αποφασίζεται από το δικαστήριο:

Σε περίπτωση που το πρόσωπο πάσχει αποκλειστικά από σωματική αναπηρία, μόνο ο ίδιος ο πάσχων έχει δικαίωμα να καταθέσει αίτηση για τη θέση του σε δικαστική συμπαράσταση.

Σε περίπτωση που το πρόσωπο πάσχει από κάποια διανοητική ή ψυχική διαταραχή, δικαίωμα προς κατάθεση αίτησης για θέση του σε δικαστική συμπαράσταση έχουν:

- ο ίδιος ο πάσχων από κάποια διανοητική ή ψυχική διαταραχή
- ο/η σύζυγός του, εφόσον υπάρχει έγγαμη συμβίωση
- οι γονείς του
- τα τέκνα του
- ο εισαγγελέας
- το δικαστήριο αυτεπαγγέλτως

Το δικαστήριο δεν δεσμεύεται από την αίτηση που κατατίθεται, οφείλει, όμως, να επιβάλει στον συμπαραστατούμενο τους ελάχιστους δυνατούς περιορισμούς που απαιτεί το συμφέρον του και απαγορεύεται να επιβάλει με την απόφασή του περιορισμούς περισσότερους από όσους ζητούνται με την αίτη-

ση. Για να εκδώσει την απόφασή του, το δικαστήριο θα στηριχθεί σε έγγραφα από δημόσια νοσοκομεία και αρχές. Αν προσκομιστούν έγγραφα από ιδιώτες ιατρούς, θα διαταχθεί πραγματογνωμοσύνη, το οποίο σημαίνει ότι ένας ειδικός, ο οποίος περιλαμβάνεται στον κατάλογο του δικαστηρίου, θα κληθεί να αξιολογήσει ιατρικά τον συμπαραστατούμενο και να υποβάλει έκθεση. Πρόκειται για μια χρονοβόρα και ακριβή διαδικασία, η οποία καλό είναι να αποφεύγεται, όταν υπάρχει δυνατότητα εξέτασης από δημόσια νοσοκομεία.

Έτσι, λοιπόν, ο δικαστής αποφασίζει:

- Αν πρέπει να τεθεί το πρόσωπο, το οποίο αφορά η αίτηση, σε δικαστική συμπαράσταση.
- Για ποιες πράξεις θα τεθεί υπό δικαστική συμπαράσταση.
- Ποιος θα ασκεί στο εξής τις νομικές ενέργειες για λογαριασμό του.

Δικαστικός συμπαραστάτης και εποπτικό συμβούλιο

Το πρόσωπο το οποίο επιφορτίζεται με τη σχετική εξουσία ονομάζεται **δικαστικός συμπαραστάτης**, ενώ το όργανο που επιβλέπει τον δικαστικό συμπαραστάτη ονομάζεται **εποπτικό συμβούλιο**. Το εποπτικό συμβούλιο αποτελείται από 3 έως 5 μέλη τα οποία είναι συγγενείς και φίλοι του συμπαραστατούμενου και ορίζονται από το δικαστήριο, προκειμένου να «ελέγχουν» το δικαστικό συμπαραστάτη έχοντας όμως ταυτόχρονα και συμβουλευτικό ρόλο.

Κατά την άσκηση της επιμέλειας, ο δικαστικός συμπαραστάτης οφείλει να εξασφαλίζει στον συμπαραστατούμενο τη δυνατότητα να διαμορφώνει μόνος του τις προσωπικές του σχέσεις, εφόσον του το επιτρέπει η κατάστασή του.

Όλες οι πράξεις του δικαστικού συμπαραστάτη, του εποπτικού συμβουλίου ή του δικαστηρίου πρέπει να αποβλέπουν στο συμφέρον του συμπαραστατούμενου. Πριν από κάθε ενέργεια ή απόφαση, πρέπει να επιδιώκεται επικοινωνία με τον συμπαραστατούμενο και να συνεκτιμάται η γνώμη του.

Ως δικαστικός συμπαραστάτης διορίζεται από το δικαστήριο το φυσικό πρόσωπο που έχει προτείνει αυτός τον οποίο αφορά η δικαστική συμπαράσταση, αν το προτεινόμενο πρόσωπο κρίνεται κατάλληλο και μπορεί κατά το νόμο να διορισθεί. Αν αυτός που χρειάζεται τη συμπαράσταση, δεν προτείνει κανέναν ή αν εκείνος που προτάθηκε, δεν κρίνεται κατάλληλος, το δικαστήριο επιλέγει ελεύθερα αυτόν που κρίνει περισσότερο κατάλληλο για τη συγκεκριμένη περίπτωση.

Στην περίπτωση αυτή, λαμβάνει υπ' όψιν του την τυχόν εκφρασμένη βούληση του συμπαραστατέου σχετικά με τον αποκλεισμό συγκεκριμένου προσώπου, τους δεσμούς που διατηρεί με τους συγγενείς και ιδίως με τους γονείς, τα τέκνα του και το/τη σύζυγό του, καθώς και τον κίνδυνο από την τυχόν υφιστάμενη αντίθεση συμφερόντων ανάμεσα στον συμπαραστατέο και σε αυτόν που

πρόκειται να διορισθεί. Με αυτόν τον τρόπο γίνεται σεβαστή έμπρακτα η αυτονομία του συμπαραστατέου.

Οι πράξεις του δικαστικού συμπαραστάτη διακρίνονται ως εξής:

- Σε αυτές στις οποίες προχωρά νόμιμα χωρίς να λάβει κάποιας μορφής άδεια. Μεταξύ άλλων είναι η εξόφληση λογαριασμών και εν γένει οφειλών του συμπαραστατούμενου ανήκει στη συγκεκριμένη κατηγορία.
- Σε αυτές στις οποίες προχωρά νόμιμα μονάχα με την άδεια του εποπτικού συμβουλίου, όπως είναι η εκμίσθωση κάποιου ακινήτου.
- Σε αυτές, τέλος, για τις οποίες απαιτείται δικαστική άδεια. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν η πώληση ακινήτων, η λήψη δανείου και η αποποίηση κληρονομιάς.

Προσωρινός δικαστικός συμπαραστάτης

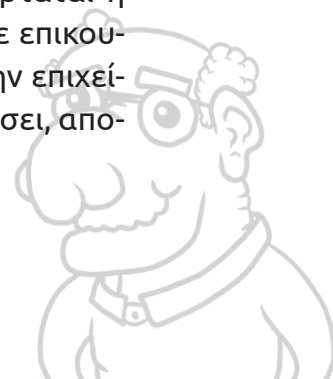
Το δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να διορίσει μετά από αίτηση ενός από τα πρόσωπα που ανωτέρω αναφέρθηκαν ή και αυτεπαγγέλτως προσωρινό δικαστικό συμπαραστάτη. Η εξουσία του περιλαμβάνει κάθε ασφαλιστικό μέτρο απαραίτητο, για να αποφευχθεί σοβαρός κίνδυνος για το πρόσωπο ή την περιουσία του συμπαραστατέου. Για το διάστημα από τη δημοσίευση της απόφασης του δικαστηρίου έως την τελεσιδικία της, ο διορισμός προσωρινού δικαστικού συμπαραστάτη είναι υποχρεωτικός.

Τα αποτελέσματα της υποβολής σε δικαστική συμπαράσταση

Ανάλογα με την περίπτωση το δικαστήριο που υποβάλλει ένα πρόσωπο σε δικαστική συμπαράσταση:

- τον κηρύσσει ανίκανο για όλες (**πλήρης δικαστική συμπαράσταση**) ή για ορισμένες δικαιοπραξίες (**μερική δικαστική συμπαράσταση**), γιατί κρίνει ότι αδυνατεί να ενεργεί για αυτές αυτοπροσώπως (**στερητική δικαστική συμπαράσταση**)
- ορίζει ότι για την ισχύ όλων ή ορισμένων δικαιοπραξιών απαιτείται η συναίνεση του δικαστικού συμπαραστάτη (**μερική ή επικουρική δικαστική συμπαράσταση πλήρης**)
- αποφασίζει συνδυασμό των δύο προηγούμενων ρυθμίσεων. Υπενθυμίζουμε πως το δικαστήριο οφείλει να επιβάλει στον συμπαραστατούμενο τους ελάχιστους δυνατούς περιορισμούς που απαιτεί το συμφέρον του.

Η συναίνεση του δικαστικού συμπαραστάτη, από την οποία εξαρτάται η ισχύς όλων ή ορισμένων δικαιοπραξιών αυτού που έχει υποβληθεί σε επικουρική δικαστική συμπαράσταση, παρέχεται εγγράφως και μόνο πριν την επιχείρηση της πράξης. Αν ο δικαστικός συμπαραστάτης αρνείται να συναινέσει, απο-

φασίζει το δικαστήριο ύστερα από αίτηση του συμπαραστατούμενου, ενώ οι πράξεις του συμπαραστατούμενου είναι άκυρες, αν επιχειρήθηκαν χωρίς αυτή τη συναίνεση.

Αποδοχή κληρονομιάς

Κληρονομία η οποία επάγεται σε πρόσωπο που τελεί είτε υπό στερητική είτε υπό επικουρική δικαστική συμπάρσταση γίνεται αποδεκτή πάντοτε με το ευεργέτημα της απογραφής. Τρίτοι που έχουν έννομο συμφέρον μπορούν να αξιώσουν τη σύνταξη απογραφής μέσα σε διάστημα τεσσάρων μηνών.

Γονική μέριμνα

Η άσκηση της γονικής μέριμνας προϋποθέτει πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα. Συνεπώς γονέας, ο οποίος τελεί υπό πλήρη, μερική στερητική ή και επικουρική δικαστική συμπάρσταση, αδυνατεί να ασκήσει τη γονική μέριμνα. Η γονική μέριμνα σε αυτή την περίπτωση ασκείται από τον άλλο (ικανό) γονέα. Σε περίπτωση ανικανότητας και των δύο γονέων ορίζεται επίτροπος.

Γάμος και διαζύγιο

Όπως προείπαμε, ο δικαστικός συμπαραστάτης είναι νόμιμος αντιπρόσωπος του συμπαραστατούμενου. Υπάρχουν, όμως, και ορισμένες πράξεις, οι οποίες είναι τόσο στενά συνυφασμένες με την προσωπική κατάσταση του συμπαραστατούμενου, ώστε εξέρχονται του πεδίου δράσης του δικαστικού συμπαραστάτη.

Έτσι, οι τελούντες υπό πλήρη στερητική δικαστική συμπάρσταση είναι ανίκανοι για σύναψη γάμου, καθώς θεωρείται πως είναι αδύναμοι να αντιληφθούν τη σημασία και τη σοβαρότητα των πράξεών τους. Γάμο, επίσης, δεν μπορούν να τελέσουν και όσοι έχουν τεθεί υπό μερική στερητική δικαστική συμπάρσταση, εάν ρητά η δικαστική απόφαση τους στερεί την ικανότητα αυτή.

Αντίθετα, οι τελούντες υπό επικουρική δικαστική συμπάρσταση (πλήρη ή μερική που περιλαμβάνει και το γάμο) μπορούν να συνάπτουν γάμο με την έγγραφη και ειδική συναίνεση του δικαστικού συμπαραστάτη ή σε περίπτωση άρνησης του τελευταίου μετά από άδεια του δικαστηρίου.

Από την άλλη, το δικαίωμα προς διάζευξη αποτελεί προϋπόθεση τόσο του συναινετικού διαζυγίου, όσο και του διαζυγίου κατ' αντιδικία. Πρόκειται για δικαίωμα αυστηρώς προσωποπαγές που μπορεί να ασκηθεί μόνο από τον ίδιο τον σύζυγο. Έτσι, ο σύζυγος που βρίσκεται υπό πλήρη στερητική δικαστική συμπάρσταση δε μπορεί ούτε να συμφωνήσει στη συναινετική λύση του γάμου

του ούτε να εγείρει αγωγή διαζυγίου, εξαναγκαζόμενος να παραμένει σε ένα γάμο παρά τη θέλησή του.

Προκειμένου να καταστεί δυνατή η αποδέσμευση του συμπαραστατούμενου από το γάμο, γίνεται δεκτό ότι το δικαίωμα προς διάζευξη μπορεί να ασκηθεί για λογαριασμό του από το δικαστικό συμπαραστάτη ύστερα από άδεια του εποπτικού συμβουλίου. Υποστηρίζεται πάντως ως ορθότερο ότι το δικαστήριο πρέπει να εξαιρεί το διαζύγιο από τις πράξεις για τις οποίες κηρύσσεται η ανικανότητα του συμπαραστατούμενου.

Αντίθετα, ο τελών υπό μερική στερητική ή επικουρική δικαστική συμπάρσταση σύζυγος ασκεί την αγωγή διαζυγίου μόνος του χωρίς να απαιτείται εκπροσώπηση ή συναίνεση του δικαστικού συμπαραστάτη.

Μια εύλογη απορία μετά από όλα τα παραπάνω είναι τότε «υποχρεώνεται» κανείς να προσφύγει στο θεσμό της δικαστικής συμπαράστασης. Η πρακτική απάντηση εκκινεί από το γεγονός πως κανένας από εμάς, όσο διαχειρίζεται τις καθημερινές του υποθέσεις, δεν είναι υποχρεωμένος να επιδεικνύει εξετάσεις και πιστοποιητικά από νευρολόγο. Συνήθως, λοιπόν, η προσφυγή στην δικαστική συμπαράσταση αφορά τις εξής περιπτώσεις:

- Όταν ένα άτομο έχει απωλέσει εντελώς την ικανότητα του να αυτοεξυπηρετείται.
- Όταν υπάρχει η ανάγκη να γίνουν πράξεις διαχείρισης της περιουσίας του με σημαντικό οικονομικό αντικείμενο.
- Όταν υπάρχει η υπόνοια πως κάποιος γίνεται θύμα εκμετάλλευσης εξαιτίας ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής.

Ζητήματα οικονομικής εκμετάλλευσης ηλικιωμένων και ψυχικά ασθενών

Η οικονομική εκμετάλλευση προσώπων τα οποία αδυνατούν να επιμεληθούν αυτόνομα των υποθέσεών τους, λαμβάνει χώρα όταν ένα τρίτο, συγγενικό συνήθως, πρόσωπο αναλαμβάνει την διαχείριση της περιουσίας τους και δρα με τρόπο αντίθετο στα αληθινά συμφέροντά τους και με σκοπό να επωφεληθεί περιουσιακά εις βάρος τους. Παράδειγμα τέτοιων ενεργειών αποτελεί το άδειασμα των τραπεζικών λογαριασμών τους ή η αυθαίρετη προσθήκη συνδικαιούχων σε αυτούς, η άσκηση πιέσεων για μεταβιβάσεις ακινήτων κ.ο.κ. Τα θύματα πολλές φορές δεν αντιδρούν επειδή φοβούνται, αισθάνονται αβοήθητοι ή δεν καταλαβαίνουν ακριβώς τι συμβαίνει και οι υπόλοιποι συγγενείς τους δυσκολεύονται να παρέμβουν αποτελεσματικά.

Ο συνηθέστερος τρόπος αντιμετώπισης του φαινομένου αυτού είναι ο ορισμός δικαστικού συμπαραστάτη και εποπτικού συμβουλίου, προκειμένου η διαχείριση της περιουσίας του συμπαραστατούμενου να γίνεται με διαφάνεια και

σύμφωνα με το νόμο. Σε περιπτώσεις, όμως, που ο ίδιος ο δικαστικός συμπαραστάτης προβαίνει στην κακοδιαχείριση, τότε τίθεται ζήτημα δικαστικού ελέγχου των ενεργειών του και αντικατάστασής του.

Ζητήματα ικανότητας προς σύνταξη διαθήκης

Σύμφωνα με το νόμο, ανίκανοι να συντάσσουν διαθήκη είναι «όσοι κατά το χρόνο της σύνταξης της διαθήκης δεν έχουν συνείδηση των πράξεών τους ή βρίσκονται σε ψυχική ή διανοητική διαταραχή που περιορίζει αποφασιστικά τη λειτουργία της βούλησής τους. Η ανικανότητα των συμπαραστατούμενων αρχίζει από τη στιγμή που υποβλήθηκε η αίτηση ή συντάχθηκε η πράξη για την αυτεπάγγελτη εισαγωγή της υπόθεσης προς συζήτηση, με βάση τις οποίες διατάχθηκε η υποβολή στη δικαστική συμπάρασταση».

Παρατηρούμε λοιπόν ότι προβλέπονται δύο περιπτώσεις ανικανότητας προς σύνταξη διαθήκης:

- η έλλειψη συνείδησης των πράξεων, η οποία υπάρχει όταν το πρόσωπο από αίτιο νοσηρό ή μη (όπως λ.χ. μέθη, ύπνωση κ.λπ.) δεν έχει τη δύναμη να διαγνώσει την ουσία και το περιεχόμενο της διαθήκης που συντάσσει, καθώς και την ικανότητα να συλλάβει τη σημασία των επί μέρους διατάξεων της διαθήκης, χωρίς να απαιτείται γενική και πλήρης έλλειψη συνείδησης του εξωτερικού κόσμου ή πλήρης έλλειψη λειτουργίας του νου
- η ψυχική ή διανοητική διαταραχή που περιορίζει αποφασιστικά τη λειτουργία της βούλησης του διαθέτη.

Τι σημαίνει όμως στην πράξη αυτό; Η ψυχική ή διανοητική διαταραχή που περιορίζει αποφασιστικά τη λειτουργία της βούλησης γίνεται δεκτό πως συντρέχει, όταν δεν υπάρχει «ελεύθερος προσδιορισμός της βούλησης με λογικούς συλλογισμούς για το τί είναι ορθό στη συγκεκριμένη περίπτωση». Πρέπει βεβαίως να δεχθούμε ότι είναι δυνατόν να υπάρχει ικανότητα για επιχείρηση ορισμένων απλούστερων δικαιопραξιών, ανικανότητα όμως για την επιχείρηση πιο σύνθετων δικαιопραξιών.

Η άνοια είναι μια από τις ασθένειες που γίνεται ευρύτατα αποδεκτό ότι μπορεί να οδηγήσει στην πιο πάνω διαταραχή και ανάλογα με το στάδιο εξέλιξής της θα πρέπει να εξακριβώνεται αν ο διαθέτης έχει προσδιορίσει ελεύθερα και με λογικούς υπολογισμούς τη βούλησή του.

Επομένως, μόνη η ύπαρξη άνοιας ενός φυσικού προσώπου-διαθέτη λόγω της ηλικίας του δεν αρκεί για τη διάγνωση της ακυρότητας διαθήκης.

Πληρεξούσιο για το χειρισμό περιουσιακών και προσωπικών ζητημάτων

Το πληρεξούσιο έγγραφο είναι ένας επίσημος και νόμιμος τρόπος, ώστε κάποιος τρίτος να έχει το δικαίωμα να εκτελέσει ορισμένες πράξεις για λογαριασμό μας. Πληρεξουσιότητα μπορεί να δοθεί με συμβολαιογραφικό έγγραφο, ενώ για πολλά ζητήματα αρκεί και η εξουσιοδότηση μέσω της ιστοσελίδας «gov.gr», η οποία είναι νομικά ισοδύναμη με εξουσιοδότηση που φέρει το γνήσιο της υπογραφής από δημόσια αρχή.

Σημειώνεται, όμως, ότι για τον χειρισμό ορισμένων σημαντικών προσωπικών υποθέσεων, οι δημόσιες αρχές και πολλές ιδιωτικές εταιρείες (λ.χ. τράπεζες) ζητούν πληρεξούσιο στο οποίο να αναφέρεται ειδικά η συγκεκριμένη ενέργεια (λ.χ. άνοιγμα τραπεζικού λογαριασμού). Επιπλέον, υπάρχουν νόμοι οι οποίοι για συγκεκριμένες πράξεις απαιτούν ειδικά συμβολαιογραφικά πληρεξούσια (λ.χ. για την έκδοση ληξιαρχικών πράξεων).

Πληρεξουσιότητα είναι η εξουσία αντιπροσωπεύσεως που παρέχεται με δικαιοπραξία. Οι πράξεις για τις οποίες παρέχεται η δυνατότητα να εκτελεστούν από τον αντιπρόσωπο προσδιορίζονται μέσα στο ίδιο το πληρεξούσιο έγγραφο.

Με το γενικό πληρεξούσιο έγγραφο παρέχεται στον αντιπρόσωπο ευρεία δυνατότητα δράσης, ενώ με το ειδικό πληρεξούσιο έγγραφο η εξουσία του αντιπροσώπου περιορίζεται σε συγκεκριμένες πράξεις οι οποίες καθορίζονται ρητά.

Η πληρεξουσιότητα παύει μεταξύ άλλων για λόγους όπως η ανάκληση, ο θάνατος ή η δικαιοπρακτική ανικανότητα αυτού που έδωσε ή αυτού που έλαβε την πληρεξουσιότητα.

Η χρονική διάρκεια και η έκταση της εξουσίας του πληρεξουσίου προσδιορίζονται με το πληρεξούσιο έγγραφο, ενώ στο νόμο δεν αναφέρεται κάποιο χρονικό διάστημα, η πάροδος του οποίου οδηγεί στη λήξη της πληρεξουσιότητας. Οι περισσότερες υπηρεσίες και τράπεζες, όμως, ζητούν ειδικό και **πρόσφατο** πληρεξούσιο προκειμένου να κατοχυρώνονται.

Στην πράξη, η πρακτική της σύνταξης ενός γενικού πληρεξουσίου από πρόσωπα που είναι μεγάλης ηλικίας ή έχουν λόγους να φοβούνται πως δεν θα είναι σε θέση να διεκπεραιώνουν τις υποθέσεις τους αυτοπροσώπως είναι ωφέλιμη, παρ' ότι δεν αποτελεί πανάκεια. Συγκεκριμένα, πρόκειται για μια λύση με σχετικά μικρό κόστος, η οποία είναι πιθανόν να προσφέρει σημαντική εξυπηρέτηση.

Αυτονομία σε ιατρικά ζητήματα

Εντολές πληρεξουσιότητας σε θέματα υγείας / προγενέστερες εντολές

Στο πλαίσιο των **προγενέστερων οδηγιών** ως δικαίωμα κάθε ατόμου, εντάσσονται και τα έγγραφα με τα οποία ένα πρόσωπο υποδεικνύει ένα άλλο πρόσωπο, το οποίο και ορίζει ως πληρεξούσιο και υπεύθυνο να δέχεται σχετική ενημέρωση και να αποφασίζει παρέχοντας ή μη τη συναίνεσή του για θέματα υγείας του και σε χρόνο κατά τον οποίο το παρέχον την πληρεξουσιότητα πρόσωπο δεν θα διαθέτει ικανότητα συναίνεσης, οπότε στις περιπτώσεις αυτές οι προγενέστερες οδηγίες περιορίζονται στον ανωτέρω ορισμό πληρεξούσιου για θέματα υγείας.

Για την περίπτωση αυτή δεν υπάρχει στην ελληνική έννομη τάξη κάποια σχετική νομοθετική ρύθμιση ή καθορισμός του τύπου του πληρεξουσίου αυτού, ώστε να είναι έγκυρο και να παράγει αποτελέσματα, η δε ενδεχόμενη ύπαρξη ενός τέτοιου εγγράφου, μπορεί να αποτυπώσει απλά την εκφρασμένη σε προγενέστερο χρόνο βούληση του ασθενούς, χωρίς να έχει δεσμευτικό χαρακτήρα.

Συγκριτικά με τις **διαθήκες ζωής** που θα αναλύσουμε παρακάτω, παρατηρείται ότι στην περίπτωση του πληρεξουσίου για θέματα υγείας, αυτός είναι πιθανότερο να λάβει πληρέστερη και πιο ενημερωμένη με τις πρόσφατες ιατρικές εξελίξεις πληροφόρηση για τα θέματα υγείας του ασθενούς, να συνυπολογίσει και να αξιολογήσει την κατάσταση του ασθενούς στον πραγματικό χρόνο. Ωστόσο, όπως και στην περίπτωση κάθε τρίτου προσώπου που αποφασίζει για τον ασθενή που δεν διαθέτει ικανότητα συναίνεσης, είναι ενδεχόμενο να λάβει αποφάσεις που να μην συνάδουν με την πραγματική ή εικαζόμενη βούληση του ασθενούς, αλλά να εκφράζουν την προσωπική βούληση του τρίτου αυτού προσώπου.

Επίσης, ενδέχεται το πρόσωπο προς το οποίο έχει παρασχεθεί η σχετική εξουσιοδότηση να μην αποδεχτεί κατά τον κρίσιμο χρόνο την εξουσιοδότηση ή ακόμα και να αρνηθεί, στο πλαίσιο λειτουργίας της εξουσιοδότησης, να σεβαστεί προγενέστερη οδηγία του ασθενούς που τον έχει εξουσιοδοτήσει για λόγους ηθικής συνειδήσεως. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν είναι άγνωστος στο διεθνές δίκαιο ο θεσμός του ορισμού πληρεξουσίου για τη διαχείριση γενικά διαφόρων θεμάτων του παρέχοντος την πληρεξουσιότητα σε χρόνο που αυτός θα έχει καταστεί διανοητικά ανίκανος.

Αξίζει τέλος να επισημανθεί ότι η έναρξη ισχύος της εντολής που δίνεται

μέσω του ανωτέρω πληρεξουσίου στις χώρες που προβλέπεται νομοθετικά η σχετική δυνατότητα κατά τα ανωτέρω, προϋποθέτει τη διαπίστωση της ανικανότητας, η οποία πιστοποιείται είτε δια μέσου μιας αρμόδιας δικαστικής αρχής είτε δια μέσου μιας ιατρικής πραγματογνωμοσύνης.

Στην πράξη...

Ο μόνος νομικά δεσμευτικός τρόπος ώστε ένας σύντροφος να έχει λόγο έναντι των συγγενών για τη λήψη ιατρικών αποφάσεων είναι η σύναψη συμφώνου συμβίωσης.

Διαφορετικά ένα πληρεξούσιο προγενέστερων οδηγιών, μπορεί μεν να αποτυπώσει την βούληση του ασθενούς, αλλά δεν έχει νομικά δεσμευτικό χαρακτήρα.

Διαθήκες Ζωής

Οι **διαθήκες ζωής** («living wills») ή «ιατρικές διαθήκες» αποτελούν έγγραφα στα οποία ένα πρόσωπο δηλώνει τη βούλησή του σχετικά με την αντιμετώπιση ζητημάτων υγείας σε μελλοντικό χρόνο κατά τον οποίο θα είναι ανίκανο να αντιληφθεί και να εκτιμήσει την κατάσταση της υγείας του. Η βούληση αυτή θα πρέπει να διατυπώνεται εγγράφως και σε χρόνο που το πρόσωπο είναι υγιές ή σε περίπτωση ασθένειας τουλάχιστον τριάντα ημέρες πριν από τη κρίσιμη ιατρική πράξη που υποδεικνύει ή αποκλείει με την ανωτέρω βούλησή του ο ασθενής. Για παράδειγμα, ένα πρόσωπο μπορεί να δηλώσει εάν επιθυμεί να δεχτεί Καρδιοαναπνευστική Αναζωογόνηση (ΚΑΡΠ.Α), εάν επιθυμεί να τεθεί ή όχι σε μηχανική υποστήριξη, εάν παραστεί σχετική ανάγκη, για πόσο χρόνο και άλλα.

Στην περίπτωση που το περιεχόμενο των οδηγιών περιορίζεται στην έκφραση της άρνησης του προσώπου να δεχτεί ιατρική αγωγή σε οριακές ιατρικές καταστάσεις, γίνεται λόγος για **διαθήκη ευθανασίας**. Οι οδηγίες αυτές θα πρέπει να αφορούν συγκεκριμένα ζητήματα υγείας και αντιμετώπιση συγκεκριμένων ιατρικών καταστάσεων, ώστε να προκύπτει ξεκάθαρα η πραγματική βούληση του προσώπου που τις διατυπώνει.

Το πρόσωπο που διατυπώνει προγενέστερες οδηγίες έχοντας ήδη νοσήσει θα πρέπει να έχει ενημερωθεί πλήρως για την κατάσταση της υγείας του και την αντιμετώπιση την νόσου από την οποία πάσχει, ώστε να μην αποφασίζει γενικά και με άγνοια, όπως για παράδειγμα να μην υποβληθεί σε καμία επέμβαση, γιατί πιστεύει λανθασμένα ότι η δεδομένη κατάσταση της υγείας του είναι γενικά μη αναστρέψιμη. Αντίστοιχα και το πρόσωπο το οποίο δεν έχει νοσήσει θα πρέπει να ενημερώνεται πλήρως για τα ιατρικά ζητήματα για το χειρισμό των οποίων θα διατυπώσει τη βούλησή του μέσω των οδηγιών αυτών.

Η εγκυρότητα του εγγράφου αυτού, κρίνεται με βάση τις εκάστοτε εθνικές νομοθεσίες και υπό την προϋπόθεση ότι αυτή η εθνική νομοθεσία, προβλέπει και παρέχει τη σχετική δυνατότητα σε ένα πρόσωπο. Στην ελληνική έννομη τάξη δεν υπάρχει σχετική νομοθετική πρόβλεψη και συνεπώς, όπως άλλωστε προαναφέρθηκε, οι προγενέστερες οδηγίες δεν έχουν νομική δεσμευτικότητα.

Η κριτική που ασκείται γύρω από την αξιοπιστία και τη χρησιμότητα των προγενέστερων οδηγιών, σχετίζεται κυρίως με το χρόνο σύνταξης του εγγράφου, την προηγούμενη, δηλαδή, πριν τη σύνταξη αυτών, ενημέρωση του ασθενούς για τα θέματα υγείας του και το περιεχόμενο αυτών. Έτσι, προγενέστερες οδηγίες που έχουν συνταχθεί πολλά χρόνια πριν, είναι πιθανόν να μην εκφράζουν πλέον τον ασθενή ή η πρόοδος στην αντιμετώπιση μιας νόσου να καθιστά βέβαιη τη διαφοροποίηση της παλαιότερα εκφρασμένης βούλησής του. Η μεγάλη χρονική απόσταση από την έκφραση της βούλησης και οι νέες θεραπευτικές μέθοδοι και τεχνικές αντιμετώπισης μιας νόσου, αποτελούν σοβαρούς λόγους που καθιστούν δεσμευτική την αναζήτηση λήψης πρόσφατης συναίνεσης, ενώ υποστηρίζεται ότι για τους ανωτέρω λόγους, οι προγενέστερες οδηγίες θα πρέπει να έχουν περιορισμένη χρονική ισχύ.

Άλλωστε, ένα πρόσωπο δύσκολα μπορεί να πιθανολογήσει την μελλοντική ιατρική του κατάσταση και συνεπώς δύσκολα μπορεί να κατανοήσει τις ιατρικές επιλογές που θα έχει όταν βρεθεί στη σχετική κατάσταση και σε κάθε περίπτωση ένα πρόσωπο δύσκολα μπορεί να φανταστεί τον εαυτό του ως άτομο με άνοια και ανίκανο να συναινεί σε όλο το εύρος που αυτή η ανικανότητα αναπτύσσεται. Έτσι, για παράδειγμα, η γενική άρνηση της μηχανικής υποστήριξης της αναπνοής σε κάθε περίπτωση, ενδεχομένως να μην αποτυπώνει την αληθινή βούληση του ασθενούς, εάν μελλοντικά δημιουργηθεί αυτή η ανάγκη για ένα περιορισμένο χρονικό διάστημα και ο ασθενής έχει διατυπώσει την προγενέστερη κατά τα ανωτέρω άρνηση, θεωρώντας ότι η μηχανική υποστήριξη οδηγεί πάντα σε μακροχρόνια ή και μόνιμη εξάρτηση από αυτήν.

Ιατρικός πατερναλισμός και το δικαίωμα του αυτοκαθορισμού

Ως **ιατρικός πατερναλισμός** νοείται η άρνηση ή η αδιαφορία του ιατρού προς τις προτιμήσεις του ασθενούς, επιδιώκοντας το καλό του ή τη βελτίωση της υγείας του. Αντίθετα, ως σεβασμός στην ατομική αυτονομία νοείται ο σεβασμός της ικανότητας του ασθενούς για αυτοκαθορισμό και αυτοπραγμάτωση στο μέτρο των δυνατοτήτων του.

Η ανάπτυξη της ιατρικής δημιούργησε μια δυσνόητη γλώσσα για τον άρρωστο, γεγονός που όχι μόνον προωθούσε τον ιατρικό πατερναλισμό αλλά και έδινε στους ιατρούς δυνατότητες υπέρμετρης κυριαρχίας επί του ασθενούς.

Σήμερα, η βιοηθική και το λεγόμενο ιατρικό δίκαιο αντιμετωπίζουν πολ-

λές και πολύπλοκες επιμέρους προβληματικές (υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, βλαστοκύτταρα, μεταμοσχεύσεις, ευθανασία, τεχνητή παράταση της φθίνουσας ζωής, αλλαγή φύλου κ.ά.). Αντιπροσωπευτικό κριτήριο του αν επικρατεί ο ιατρικός πατερναλισμός σε μια κοινωνία αποτελεί ο ρόλος της συναίνεσης του ασθενούς ως προς τη δικαιολόγηση της ιατροχειρουργικής επέμβασης και ο βαθμός σεβασμού στην άρνηση εκ μέρους του ασθενούς, έστω και αν αυτή η επέμβαση αποτελεί τη μόνη σωτηρία της ζωής του.

Στη χώρα μας υπάρχει σαφής νομική θεμελίωση του σεβασμού στη συναίνεση του ασθενούς για ιατρική επέμβαση. Ρητά και με σαφήνεια υιοθετείται ο αυτοδύναμος ρόλος της συναίνεσης του ασθενούς και της προηγούμενης ενημέρωσής του.

Ένα πολύπτυχο ζήτημα που αφήνει πολλά περιθώρια στον ιατρικό πατερναλισμό είναι εκείνο της ευθανασίας και γενικότερα της επιθανάτιας αρωγής. Στο ζήτημα της οριοθέτησης του ιατρικού καθήκοντος, όταν η ζωή φθίνει αναπότρεπτα, αναγνωρίζεται στον ιατρό διακριτική ευχέρεια να κρίνει αν η περαιτέρω χορήγηση ενός ιατρικού μέσου έχει καταστεί άσκοπη ή μάταια και άρα μπορεί να διακοπεί επιτρεπτά. Μπορεί, όμως, η διακοπή της ιατρικής βοήθειας να γίνει και πρώιμα με βάση την εικαζόμενη άρνηση του θνήσκοντα ως προς τη συνέχιση της τεχνητής υποστήριξης της φθίνουσας ζωής του.

Ενημέρωση και Συναίνεση του Ασθενούς

Ένας από τους θεμελιώδεις κανόνες του ιατρικού λειτουργήματος είναι ο σεβασμός του δικαιώματος αυτοδιάθεσης του ασθενούς. Αυτό στην πράξη σημαίνει ότι η οποιαδήποτε ιατρική ενέργεια θα πρέπει να στηρίζεται στην έγκυρη συναίνεση του ασθενούς. Και η εγκυρότητα της συναίνεσης εξαρτάται, μεταξύ άλλων, και από την προηγούμενη ενημέρωση του ασθενούς σχετικά με την ασθένειά του (διάγνωση, πρόγνωση, μέθοδος θεραπείας, εναλλακτικές θεραπείες, ενδεχόμενοι κίνδυνοι), ώστε να μπορεί αυτός εν πλήρη γνώσει όλων των παραμέτρων να ασκήσει το δικαίωμα αυτοδιάθεσης και να αποφασίσει σχετικά. Έτσι, η υποχρέωση ενημέρωσης του ασθενούς ανάγεται σε βασική επαγγελματική υποχρέωση του ιατρού.

Όπως όλοι σχεδόν οι κανόνες, έτσι και ο κανόνας της ενημερωμένης συναίνεσης έχει τις εξαιρέσεις του. Υπάρχουν δηλαδή περιπτώσεις, όπου εξαιρετικά αναγνωρίζεται στον ιατρό το δικαίωμα να προβεί στην απαιτούμενη ιατρική πράξη χωρίς να έχει λάβει καθόλου τη συναίνεση του ασθενούς. Ως τέτοιες αναφέρονται στο νόμο και ειδικότερα στον Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας: α) η αδυναμία έκφρασης του ασθενούς σε κατεπείγουσες περιπτώσεις, β) η απόπειρα αυτοκτονίας και γ) η καταχρηστική άρνηση τρίτου προσώπου σε περίπτωση ανικανότητας του ασθενούς για αυτοπρόσωπη συναίνεση.

Επίσης, υπάρχουν περιπτώσεις, όπου αναγνωρίζεται ως έγκυρη η συναίνεση του ασθενούς, μολονότι αυτή δόθηκε χωρίς να έχει προηγηθεί πλήρης ενημέρωσή του από τον θεράποντα ιατρό. Τέτοιες περιπτώσεις συνιστούν α) η ύπαρξη προηγούμενης γνώσης του ασθενούς, β) η παραίτησή του από το δικαίωμα ενημέρωσης και γ) το λεγόμενο θεραπευτικό προνόμιο, η παράλειψη δηλαδή της ενημέρωσης του ασθενούς, όταν αυτή ενδέχεται να προκαλέσει βλάβη στον ασθενή.

Διευθέτηση προσωπικών υποθέσεων

Η ταφή και το δικαίωμα στην προσωπικότητα

Το δικαίωμα της προσωπικότητας δεν αποτελεί αντικείμενο της κληρονομιάς. Ο σύζυγος, όμως, οι κατιόντες, οι ανιόντες, οι αδελφοί και οι κληρονόμοι από διαθήκη έχουν εκ του νόμου το δικαίωμα να προστατεύσουν την προσωπικότητα του νεκρού. Έτσι, για παράδειγμα, μπορούν να ασκήσουν αγωγή, αν προσβάλλεται η μνήμη του.

Το πτώμα του κληρονομούμενου, επίσης δεν αποτελεί αντικείμενο της κληρονομιάς αλλά υπόλειμμα της προσωπικότητας του. Όσον αφορά την ταφή πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η βούληση του νεκρού, όπως κι αν αυτή εκφράστηκε όσο ζούσε (λ.χ. επιθυμία για καύση).

Η δωρεά οργάνων

Οποιοσδήποτε επιθυμεί, μπορεί να εγγραφεί στο Μητρώο Δωρητών του Εθνικού Οργανισμού Μεταμοσχεύσεων (Ε.Ο.Μ.) συμπληρώνοντας τη «Δήλωση Δωρεάς Οργάνων και Ιστών».

Οι τρόποι υποβολής της δήλωσης είναι: α) αυτοπροσώπως στην έδρα του Ε.Ο.Μ., β) με συστημένη επιστολή προς τον Ε.Ο.Μ., που περιέχει τη δήλωση με βεβαιωμένο το γνήσιο της υπογραφής και γ) ηλεκτρονικά μέσω εφαρμογής της ιστοσελίδας του Ε.Ο.Μ. και χρήσης των διαπιστευτηρίων του taxisnet (όνομα χρήστη, κωδικός πρόσβασης).

Με τον ίδιο τρόπο μπορεί να εγγραφεί κανείς και στο Μητρώο Αρνητών.

Σε περίπτωση που κάποιος δεν είναι ενταγμένος στο «Μητρώο Δωρητών» ή στο «Μητρώο Αρνητών», η απόφαση για την αφαίρεση ενός ή περισσότερων οργάνων και ιστών προς μεταμόσχευση λαμβάνεται με τη σύμφωνη γνώμη της οικογένειάς του.

Ψηφιακά αγαθά και προφίλ σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης

Πρόκειται για ζήτημα, στο οποίο αναμένονται ραγδαίες εξελίξεις τα επόμενα χρόνια. Προς το παρόν μπορούμε να παρατηρήσουμε πως τα περισσότερα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προβλέπουν στους **όρους χρήσης** τους, πως τα προφίλ των χρηστών τους θα απενεργοποιούνται σε περίπτωση που αποδεικνύεται ο θάνατός τους από δημόσια έγγραφα, ενώ κάποια (όπως το facebook), παρέχουν κάποιες επιλογές σχετικά με τη διατήρηση των προφίλ προσώπων που έχουν πεθάνει.

Αν, πάντως, κάποιος θέλει να διαφυλάξει ορισμένες πτυχές της ψηφιακής του ζωής, θα πρέπει να λάβει και ορισμένα μέτρα, ώστε οι κληρονόμοι του να αποκτήσουν τους απαραίτητους κωδικούς πρόσβασης και τις κατάλληλες οδηγίες. Η διαρκής εξέλιξη της τεχνολογίας αλλάζει διαρκώς τα δεδομένα στο πεδίο αυτό.

Στην πράξη...

Ένας κίνδυνος που υπάρχει αν δεν φροντίσουμε για το τι θα γίνει με τη ψηφιακή μας ταυτότητα μετά θάνατον, είναι η κλοπή ταυτότητας (identity theft). Κάποιος επιτήδειος, δηλαδή, μπορεί να αντιγράψει τα προσωπικά μας στοιχεία προκειμένου να δημιουργήσει ψεύτικα προφίλ και είτε να εξαπατήσει διάφορες διαδικτυακές επαφές μας είτε να προβαίνει σε άλλου είδους εγκληματικές πράξεις.

Επίσης, στις μέρες μας οι περισσότεροι άνθρωποι αποθηκεύουν αντίγραφα εγγράφων, φωτογραφιών και video σε υπηρεσίες cloude storage (google drive, onedrive, dropbox...) Έτσι, αν ο κληρονομούμενος δεν έχει φροντίσει για την πρόσβαση των κληρονόμων του στα αρχεία αυτά, πολλές οικογενειακές αναμνήσεις κινδυνεύουν να χαθούν.

Οι συγγραφείς

Ο Γιάννης Μπιλιάνης είναι Δικηγόρος Αθηνών. Σπούδασε Νομική στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης και είναι κάτοχος του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών Φορολογικού Δικαίου της Νομικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Ειδικεύεται σε θέματα προστασίας προσωπικών δεδομένων, έχοντας λάβει την πιστοποίηση «DPO Executive» από την TÜV AUSTRIA. Διδάσκει στο Μητροπολιτικό Κολλέγιο Αθηνών, είναι εταίρος στη Δικηγορική Εταιρεία «Μπιλιάνης και Συνεργάτες» και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Εταιρείας Alzheimer Αθηνών. <http://www.bilianis.eu/>

Ο Κωνσταντίνος Πικραμένος είναι Δικηγόρος Αθηνών. Σπούδασε στη Νομική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και είναι κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών του τομέα Ποινικών Επιστημών της ίδιας Σχολής.

Εργάζεται στο Δικηγορικό Γραφείο «Μιχαήλ Πικραμένος και Συνεργάτες» και συνεργάζεται με πλήθος εταιριών με καινοτόμο και εξωστρεφή προσανατολισμό βοηθώντας τις να επιτύχουν τους στόχους τους. <http://www.pikramenoslaw.gr/>

Οι συγγραφείς σε συνεργασία με τις Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα έχουν εκδώσει ήδη ένα e-book με τίτλο Start-up Enterprise: The Legal Guide, στο οποίο αναφέρονται τα βασικά σημεία, που διέπουν την ίδρυση και λειτουργία μιας start-up. Επίσης, παρουσίασαν στους φοιτητές του Μητροπολιτικού Κολλεγίου ένα workshop με τίτλο «Καταστροφή ή Θρίαμβος; Ελάτε να δημιουργήσουμε μια start-up και να μάθουμε στην πορεία».

Το e-book διατίθεται δωρεάν (<https://sakkoulasbooks.gr/>) και έχει ήδη εκδοθεί η έντυπη, εμπλουτισμένη έκδοσή του με πρόλογο του κυρίου Υφυπουργού Έρευνας & Τεχνολογίας, κυρίου Χρίστου Δήμα. Το βιβλίο σε συνεργασία με τον Φάρο Τυφλών της Ελλάδας είναι διαθέσιμο και σε γραφή Braille.

Ο καλλιτέχνης

Ο Γιάννης Αποστίτης γεννήθηκε το 1994 στην Αθήνα. Είναι απόφοιτος της Νομικής Σχολής ΔΠΘ και της Δραματικής Σχολής Θεάτρου «Δήλος». Εργάζεται ως δικηγόρος και ως ηθοποιός-θεατρικός συγγραφέας. Το έργο του «Οι Προβοκάτορες» ανέβηκε στην Πειραματική Σκηνή Νέων Δημιουργών στο Εθνικό Θέατρο το 2022.

